

ŽURNALISTIKA

2018 (I)

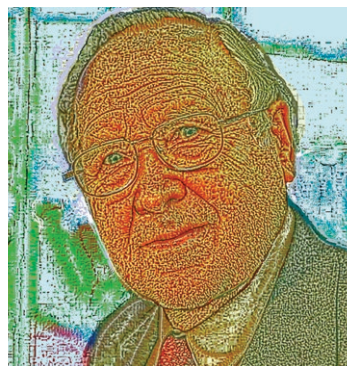
Alberto Vaidilos sukurti žurnalistų portretai

Dainius RADZEVIČIUS

Jolanta BENIUŠYTĖ

Domijonas ŠNIUKAS

Juozas ŠALKAUSKAS

Audronė NUGARAITĖ

Gediminas PILAITIS

Vytautas ŽEIMANTAS

Eugenijus MACIUS

Giedrė
DIDŽIAPETRIENĖ

Almanachas

ŽURNALISTIKA

2018 (I)

Almanachas

ŽURNALISTIKA 2018 (I)

Autoriai

Neringa Tuškevičienė
Daiva Červokienė
Viktoras Trofimišinas
Laura Sėlenienė
Domijonas Šniukas

Vytautas Žeimantas
Jolanta Beniušytė
Genovaitė Burneikienė
Gediminas Pilaitis
Agnė Grinevičiūtė
Sigitas Povilas Krivickas

Leidinio redaktorė

Jolanta Beniušytė

Kalbos redaktorė

Angelė Pletkuvienė

Dizaineris

Simonas Barščiauskas

Leidinių prenumeruoti galima (leidinio indeksas 5329) Lietuvos pašto skyriuose arba internetu, užpildžius prenumeratos kvitą adresu: <http://www.prenumeruok.lt/NewSubscription.aspx>
Metinė prenumerata kainuoja 5,79 Eur, vieno numerio kaina 2,90 Eur.

ISSN 0135-1346

Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, 2018.

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektą „Žiniasklaidos laisvės regionuose analizė. Tai duotybė ar nuolatinė kova?“

(Fondas yra įsipareigojęs 2018 m. projektui vykdyti suteikti 7 000 eurų finansinę paramą)

(„Redaktorės žodis“, „Žodžio laisvė nėra dovana“, „Žurnalistas yra kovotojas be ginklo“, „Nuo politikos iki žurnalistikos – nauji iššūkiai“, „Diskusija: kas padės išlikti žurnalistikai?“, „Kas mums labiausiai rūpi? Mintys iš Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos konferencijos“, „Juozas Kundrotas: „Meilė literatūrai atvedė į žurnalistiką“, „Žurnalistikos ir politikos sankirtoje“, „Šimtmečio žmogumi tapęs profesorius L. Mažyulis ragavo ir žurnalisto duonos“, „Ernestas Galvanauskas: griauanti spauda tampa politinės kovos įrankiu“, „Kaip „Sąjūdžio žinios“ sugriovė baimės ir tylos sieną“, „Laikraštis, išgyvenęs spaudos draudimo laikais“, „Lietuvos žurnalistų sąjungos Klaipėdos skyriaus veikla 1932–1939 m.“, „Žurnalistų knygoje – apie istorines ir šiandienos asmenybes“, „Žygis kempieriais istoriniais takais“, „Kudirkos Naumiestyje paminėta Spaudos diena“).

Redakcija neatsako už leidinyje pareikštų subjektyvių nuomonių turinį.

Viršelyje – vilniečio Arūno Sartanavičiaus nuotrauka, skirta Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui.

ALMANACHAS „ŽURNALISTIKA 2018 (I)“

Formatas 17 x 24 cm, 8 sp. l. (128 p.)

Leidėjas Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija

Adresas: Jogailos g. 11, LT-01116 Vilnius, www.lzs.lt

Spaudai parengė leidybos įmonė „Kriventa“, V. Pietario g. 5-3, LT-03122 Vilnius

Tel. / faks. (8 5) 265 06 29, el. p. kriventa@kriventa.lt, www.kriventa.lt

Tiražas 600 egz. Pasirašyta spaudai 2018 06 19

Spausdino UAB „Petro ofsetas“, Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius

Redaktorės žodis

2018-ieji Lietuvai ir visiems mums yra išskirtiniai – minime savo valstybės atkūrimo šimtmetį. Simboliška, jog pagrindinis „Žurnalistikos“ almanacho šių metų leitmotyvas – žiniasklaidos laisvės regionuose analizė. Žodžio laisvė – tai duotybė ar nuolatinė kova? Prieš 100 metų žodžio laisvė buvo labai aktualus klausimas, šiais laikais, jau kitomis aplinkybėmis, vėl kalbame apie tai. Ši tema kaip niekad aktuali, kadangi regionuose (ir ne tik) jaučiamas politikos ir verslo struktūrų spaudimas visuomenės informavimo priemonėms. Žurnalistas, uždavęs „nepatogų“ klausimą, neretai apkaltinamas opozicinių politinių jėgų protegavimu. Vietos „karaliukai“ nebesugeba priimti kritikos, bando užvaldyti medijas savivaldos funkcijų viešinimui skirtomis lėšomis, didindami užsakomųjų publikacijų plotus arba įsigydami, įkurdami savo laikraščius, interneto portalus. Savo ruožtu kyla pilietinės iniciatyvos – kuriasi ir naujos medijos, skelbiančios laisvą žodį.

Gyvename moderniame amžiuje, tačiau sunku patikėti, kad dar kažkur valdžia sugeba

Eugenija Maciauskaitė nuotr.

žurnalistus pasodinti į kampą ir užtvirti tvoreles, trukdydama jiems atlikti savo misiją – kuo geriau informuoti visuomenę, pateikti įvairias, o ne tik valdantiesiems palankias nuomones, faktus. Valdžiažmogui šios misijos nesupranta, numodami ranka: „Piktos kalbos greitai pasimiršta, o nuveikti darbai džiugina kasdieną...“

Pasak Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) pirmininko Dainiaus Radzevičiaus, laisvė – toks dalykas, jos nepaimsi padėtos ant lėkštutės. Jei gavai dovanų laisvę – greičiausiai tai valdovo dovana vergui. Tikra laisvė yra iškovojama ir privalu ją nuolat saugoti.

„Per dvylika metų, kuriuos dirbu Širvintų rajono žiniasklaidoje, pastarieji treji panašūs į vieną ilgą karą. Esu persekiojama ir terorizuojama dėl savo darbo“, – teigia portalo „Krašto naujienos“ redaktorė Neringa Tuškevičienė. Tokia pat dalia ištiko ir jos kolegas – „Širvio“ laikraščio komandą. „Širvis“ – nepriklausoma Širvintų krašto piliečių žiniasklaida. Taip save pristato prieš keletą metų čia gimęs laikraštis. Jo komanda teigia kovojanti už teisę skelbti kritiką, laisvą žodį rajone. Kaip gyvena savaitraščio „Širvis“ ir tokio pat pavadinimo interneto portalo žurnalistai, kurie dažnai dirba be atlygio, tik iš idėjos? Sunku patikėti tuo, ką pasakoja širvintiškiai kolegos, tačiau kartais plaukai šiaušiasi. Klausiam: „Pas jus jau Baltarusija?“, atsako: „Ne, ne, Šiaurės Korėja pas mus.“ Paskaitykite, leidinyje pateikiamos įdomios nuomonės apie valdžios ir žiniasklaidos bendravimo ypatumus rytų Lietuvos miestelyje, nutolusiame nuo šalies sostinės vos 50 km atstumu.

Pavojaus varpais skambina ir kitų regionų visuomenės informavimo priemonių vadovai. Anot redaktorių, politikai labai aktyviai veržiasi į žiniasklaidą, nori ją valdyti, daryti įtaką, nedeklaruoja savo sąsajų kaip reikalauja įstatymas, pastato savo statytinius ir veikia. Pasinaudoja įstatymo spragomis, tačiau visi žino, kas už to laikraščio stovi. Ir tiems, kurie nori būti nepriklausomi, už kurių nestovi verslo grupė ar politinė partija, yra sudėtinga tiesiog išgyventi esamomis vos ne „karo“ sąlygomis.

Neužtenka konstatuoti esamos situacijos, reikia kalbėti apie tai, kas padės išlikti žurnalistikai, kas mums labiausiai rūpi, koku keliu toliau eisime. Almanache pateikiame įdomią žurnalistų diskusiją, vykusią Kaune Europos

Komisijos surengtame seminare, bei mintis iš Nacionalinės žurnalistų kūrėjų konferencijos Vilniuje.

„Mes privalome informuoti žmones, nors mūsų misija šiandien smarkiai keičiasi. Mobilumas lemia viską šios dienos pasaulyje. Slepiamės už socialinių medijų, nors tai ne kas kita, kaip tik nuomonių, o ne kokybiškos žiniasklaidos platforma. Jei nepadarysime ryžtingo žingsnio į kokybę ir mobilumą, – nebus ateities“, – teigė Vytauto Didžiojo universiteto Viešosios komunikacijos katedros profesorė Audronė Nugaraitė.

Apie pavojus pažeisti etiką, netekti reputacijos žurnalistus, norinčius pasukti į politiką, perspėja Visuomenės informavimo etikos komisijos pirmininkas Viktoras Trofimišinas. Atlikta apklausa parodė, jog kolegos nežino aiškių atsakymų į kai kuriuos su dalyvavimu partinėje veikloje susijusius klausimus. „Jei žurnalistas kartą perskaito pranešimą kurios nors partijos renginyje, to nevadiname dalyvavimu partinėje veikloje. Tačiau jei ši veikla įgauna nuolatinumo pobūdį (žurnalistas ne tik skaito pranešimus, bet ir veda spaudos konferencijas, kitus renginius), o kritika sutelkiama į konkuruojančias partijas, tuomet interesų konfliktas yra akivaizdus“, – teigė V. Trofimišinas.

Nuo žurnalistinių aktualijų – prie įdomių asmenybių. Daiva Červokienė pasakoja apie šių metų LŽS Vinco Kudirkos premijos laureatą kaunietį Juozą Kundrotą, pelniusį šį garbingą apdovanojimą už dvi knygas apie knygnešius, laisvo žodžio skleidėjus. Įdomu sužinoti, kad ir šimtmečio žmogumi dėl ras-
to Vasario 16-osios Nepriklausomybės akto originalo pripažintas profesorius istorikas Liudas Mažylis ragavo žurnalisto duonos.

Laura Sėlenienė primena, jog įkandin atkurtos Lietuvos šimtmečio minėjimo iškyla dar viena ypač svarbi šaliai data – 95-erių metų Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos sukaktis. Prie šio įvykio prisidėjo ryški asmenybė Ernestas Galvanauskas, politikas, diplomatas, verslininkas, redaktorius, pasisakęs už laisvą ir atsakingą žiniasklaidą. „Griaunanti spauda tampa ne laisvos minties reiškėja, bet politinės kovos įrankiu“, – sakė E. Galvanauskas, vienu metu buvęs Klaipėdos „Vakarų“ laikraščio redaktoriumi.

Klaipėdiečiai žurnalistai tuo metu buvo itin aktyvūs – Domijono Šniuko publikacijoje atskleidžiama, kaip tarpukariu kūrėsi LŽS Klaipėdos skyrius, kokius galingus spaudos balius keldavo klaipėdiečiai ir net priiminėdavo svečius Giruliuose prie jūros pastatytuose poilsio namuose žurnalistams.

Niūrius spaudos draudimo laikus prieš 130 metų pavyko išgyventi laikraščiu „Szia“ – katalikiškos periodinės spaudos pradininkui. Kaip jam tai pavyko padaryti, skelbti laisvą žodį, analizuoja almanacho „Žurnalistika“ autorė Genovaitė Burneikienė.

Dar viena graži sukaktis šiais metais – Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio trisdešimtmetis.

Birželį Vilniuje atidengta atminimo lenta ir „Sąjūdžio žinioms“. „Kuklus Sąjūdžio leidinys atvėrė vartus į naują epochą – Kremliaus ir jo statytinių Lietuvoje akylai kontroliuojama propagandinė žiniasklaida žlugo, žodžio ir spaudos laisvė tapo ne tuščia deklaracija, o mūsų gyvenimo tikrove ir vienu svarbiausių demokratijos garantų“, – rašo Gediminas Pilaitis. Tą demokratijos garantą, laisvą, valdžios nevaržomą žiniasklaidą, akylai visi turime sergėti iki šiol.

Pirmajame šių metų almanacho „Žurnalistika“ numeryje kaip visada neapsieisime be žurnalistų kūrybos, kelionių, švenčių. Leidinio vidiniai viršeliai papuošti Alberto Vaidilos sukurtais originaliais žurnalistų portretais, taip pat almanache rasite įdomių nuotraukų albumų iš šių metų žurnalistų renginių, skirtų Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienai paminėti.

Tad malonaus skaitymo ir gražios vasaros visiems jums, mieli skaitytojai! Nepamirškime užsiprenumeruoti almanacho „Žurnalistika“ – vieną ar geriau abu šių metų numerius iš karto!

Pagarbiai
Jolanta Beniušytė
almanacho „Žurnalistika“ redaktorė

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Neringa Tuškevičienė

Žodžio laisvė nėra dovana

”

Pastarosiomis dienomis itin plačiai nuskambėjo Širvintų rajonas. Merės Živilės Pinskuvienės buvau apkaltinta net sužvaigždėjimu. Skambino ne viena radijo laida, televizija.

“

Neringa Tuškevičienė,
Širvintų r. leidinio
„Krašto naujienos“
vyriausioji redaktorė.
Asmeninio archyvo nuotr.

Atsako tik po skundų

Noriu pasakyti, kad reklamos man nereikia. Nesu politikė ir neketinu ja tapti.

Per dvylika metų, kuriuos dirbu Širvintų rajono žiniasklaidoje, pastarieji treji panašūs į vieną ilgą karą. Esu persekiojama ir terorizuojama dėl savo darbo.

Mačiau ne vieną merą ir administracijos direktorių. Prireikus informacijos tereikėdavo paskambinti ir iškart pakomentuodavo, paaiškindavo. Ir ne tik rajono vadovai, bet ir skyrių, įstaigų vadovai, o kartais ir eiliniai specialistai.

Pastaruosius trejus metus tik po skundų Seimo kontrolieriui pradėta mums atsakyti į paklausimus. Tačiau sugalvota nauja kliūtis.

Į paklausimus atsakoma išimtinai raštu. Kad nepasirodytų per mažai, nutarta žiniasklaidai netiesiogiai nurodyti, ką ir kaip filmuoti tarybos posėdžių metu. Kitaip tariant – įvesta cenzūra. Iš tos vietos matau valdančiųjų veidus, o opozicijos – tik nugaras.

Deja, iš trijų leidinių rajone tarybos posėdžiuose dalyvauju viena. Tad ir kova liko mano vienos. Tiesa, du žurnalistai, rašantys merės šeimos laikraštje, yra tarybos nariai, tad jie turi savo vietas posėdžių salėje ir viską mato puikiai.

Nuosekliai siekiama užčiaupti kitaip galvojančius

Kas įvyko ir kodėl vyksta konfliktas? Priežastis labai paprasta. Širvintų rajone nuosekliai siekiama užčiaupti žiniasklaidą. Iš pradžių buvo apribotas informacijos teikimas. Vėliau nustota atsakinėti į klausimus. Dar vėliau imtasi

Žurnalistų darbui Širvintų r. savivaldybėje skirtas nepatogus kampas, traukiamas skersvėju, kuris dar ir žeminančiai aptvertas.

Neringos Tuškevičienės nuotr.

N. Tuškevičienei šiemet per Spaudos dieną įteiktas LŽS apdovanojimas „Už drąsą ginant žurnalistų teises“.
Asmeninio archyvo nuotr.

šmeižto. Prieš dvejus metus pirmą kartą stojau prieš naująją tarybą ir prašiau atkreipti dėmesį į informacijos blokavimą, merės šeimai priklausančio laikraščio protegavimą.

Deja, po kreipimosi niekas nepasikeitė. Saikyčiau, situacija net pablogėjo. Pasiiektas lygis, kai visai nepiktybiški mūsų skaitytojų komentarai buvo apskūsti policijai ir pareikalauta atskleisti jų autorių IP kodus. Konsultuotasi su teisininkais, kitomis žiniasklaidos priemonėmis. Čia norėčiau padėkoti tuometinei *delfi.lt* vyr. redaktorei Monikai Garbačiauskaitei-Budrienei už pagalbą ir patarimus. Paaiškėjo, kad be ikiteisminio tyrimo atskleisti IP kodų portalas neprivalo. Taip ir pasielgta. Skaitytojai turi teisę laisvai reikšti savo nuomonę, nepažeisdami įstatymų. Tuose komentaruose įstatymo pažeidimo nebuvo. Gal todėl ir ikiteisminis tyrimas nepradėtas.

Tiesa, ši situacija rezultatus davė. Dalis komentatorių pabūgo ir nustojo rašyti, gerai, kad neilgam. Todėl dar ir dar kartą skaitytojams priminiau, kad kiekvienas jų turi teisę skelbti savo nuomonę, nes tai garantuoja LR

Konstitucija. Svarbu, kad iškilus konfliktui galėtų įrodyti paskelbtus faktus.

Bendradarbiauti būtų naudingiau

Per trejus naujos valdžios vadovavimo metus būta visko. Kodėl valdžia pasirinko informaciją teikti tik vieno laikraščio skaitytojams? Sunku pasakyti. Bet žmogiškai suvokiu, kad tai pirmiausia parodymas gyventojui – rinkėjui, jei skaitai ne mano parinktą laikraštį, vadinasi, tu nevertas žinoti, nevertas būti pakviestas į renginį, nevertas būti pasveikintas. Aš asmeniškai taip suprantu informacijos blokavimą.

Beje, čia nėra kažkokia ypatinga naujiena. Visais laikais buvo aišku: jei turi sau palankią žiniasklaidą, paštą ir telegrafą – valdžia bus tavo rankose, nes bus skelbiama tik tavo tiesa. Tad šito siekė ne vienas politikas, o siekė užčiaupdami neklusniusius.

Tik labai keista, kad politikai nežino, jog tik bendraujant ir bendradarbiaujant galima

pasiekti geriausių rezultatų, nesupranta, kad žiniasklaida gali jiems atnešti naudos. Net ir tuomet, kai kalbama apie nesėkmes. Netikite?

Štai pavyzdys. Griuvo statoma estrada / terasa. Tuoju buvome apkaltinti, kad keliame problemą lygioje vietoje, o avarija prilygsta ne to atspalvio plytelės parinkimui. Deja, šiandien žinome, kad Statybų inspekcija nurodė dalį statinio nuardyti, kartu nutarta patikrinti visą projektą ir radus broką išardyti pėsčiųjų takai. Įsivaizduokime, jei tuo metu merė būtų viešai pareiškusi statybininkams priekaištus dėl netinkamai vykdomo projekto ir garantavusi gyventojams, kad ji asmeniškai prižiūrės, jog brokas būtų ištaisytas. Ar įsivaizduojate, kokį gyventojų pasitikėjimą būtų gavusi? Deja, merė nuolankiai tyli. Kodėl? Tą žino tik ji.

Tokių pavyzdžių daug mūsų rajone.

Nurodymas, ką filmuoti, – cenzūra

Štai ir paskutinis konfliktas dėl filmavimo vietos. Rodos, koks skirtumas, iš kur filmuoti. Tačiau aš puikiai žinau, kad Ukmergės, Vilniaus rajonų savivaldybėse žurnalistai gali net vaikščioti posėdžių metu. Kodėl to negalima Širvintose? Kam naudinga, kad nėra girdimi opozicijos pasisakymai ir nematyti, kaip jie balsuoja?

Aš neprašau teisės vaikščioti. Ir nereikalauju tenkinti nepagrįstų mano įgeidžių. Tenoriu dirbti savo darbą ir filmuoti bei fotografuoti iš ten, kur man patogiau. Juo labiau kad tos vietos nebūna užimtos.

Niekas ir Širvintose nebūtų kėlęs šios problemos, jei nebūtų tyčiotasi. Kur matote

lygybę, jei savivaldybės darbuotoja vaikšto ir fotografuoja, o žiniasklaidai tai nėra leidžiama? Kodėl ta darbuotoja nesėdi žiniasklaidai skirtoje vietoje? Nepatogu? Nematyti? Greičiausiai.

Taip, tokį sprendimą 2017 m. spalio 26 d. priėmė taryba. Tiksliau, sprendimas priimtas dvylikos valdančiosios daugumos tarybos narių balsais. Aštuoni tarybos nariai, sėdintys merės kairėje, balsuodami susilaikė, vienas nedalyvavo posėdyje.

Tiek merei Ž. Pinskuvienei, tiek tarybos nariams norėtusi priminti, kad šalies įstatymai deklaruoja spaudos laisvę kaip vieną iš valstybės demokratiškumo kriterijų. Draudžiama visuomenės informavimo priemonių cenzūra. Valstybinės institucijos bei privačios struktūros negali kištis į žiniasklaidos veiklą. Gyvename laisvoje šalyje, kurios Konstitucija garantuoja: „Žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai.“

Nejau kažkas patikės, kad savivaldybės tarybos sprendimas yra viršesnis už LR Konstituciją? O aš abejoju, ar minimas sprendimas nepažeidžia LR Konstitucijos.

Pažado netesėjo

Lietuvos žurnalistų sąjungos nariai, vadovaujami pirmininko Dainiaus Radzevičiaus, atvyko į

LŽS pirmininko Dainiaus Radzevičiaus reikalavimu Širvintų r. merė Živilė Pinskiuvienė pažadėjo panaikinti žurnalistų aptvarą savivaldybės tarybos posėdžių salėje, tačiau pažado neįvykdė.
Stasio Paškevičiaus nuotr.

Širvintas ir ilgai diskutavo tiek su žiniasklaidos atstovais, ties su savivaldybės administracija. LŽS pirmininkui pavyko suderėti, kad aptvaras bus nuimtas. Deja, pažadas taip ir liko pažadu. Gegužės 31 d. tarybos posėdyje aptvaras tebestovėjo.

Užmirštas ir kitas susitarimas – siųsti savivaldybės informaciją, kad „Krašto naujienos“ galėtų ją nemokamai skelbti. Kitų savivaldybių informaciją gauname kasdien, bet ne Širvintų.

Neleiskime trypti mūsų laisvės

Šiandien, kai visa Lietuva švenčia nepriklausomybės šimtmetį, kaip niekada svarbu siekti, jog niekas negalėtų riboti jos darbo.

Mintyse tebeskamba iš LŽS pirmininko D. Radzevičiaus girdėta mintis: „Laisvė – toks dalykas, jos nepaimsi padėtos ant lėkštutės. Jei gavai dovanų laisvę – greičiausiai tai valdovo dovana vergui. Tikra laisvė yra iškovojama ir privalu ją nuolat saugoti.“

Neseniai LŽS įteiktas apdovanojimas mane dar labiau įpareigoja ginti žodžio laisvę.

Žurnalistas dažnai vadinamas ketvirtąja valdžia arba sarginiu šunimi, nes pagrindinė žiniasklaidos priedermė yra stovėti sargoje ir kontroliuoti valdžią. Tą pačią valdžią, kurią mes patys renkame ir kuri privalo mums – rinkėjams – atsiskaityti.

Gal jau pakelkime galvas ir neleiskime trypti mūsų laisvės. Kas su manimi?

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Jolanta Beniušytė

Žurnalistas yra kovotojas be ginklo

”

„Širvis“ – nepriklausoma Širvintų krašto piliečių žiniasklaida. Šitaip prisistato prieš kelerius metus čia gimęs laikraštis. Jo komanda teigia kovojanti už teisę skelbti kritiką, laisvą žodį rajone. Kaip gyvena savaitraščio „Širvis“ ir tokio pat pavadinimo interneto portalo žurnalistai, kurie dažnai dirba be atlygio, tik iš idėjos? Kaip jiems sekasi vykdyti žurnalistikos misiją gana sunkiomis sąlygomis, kai už kritiką net jų veidai trinami iš valdžios metraščių nuotraukų, o jie patys pasakoja esantys persekiojami? Apie tai kalbamės su „Širvio“ redaktore **Andželika Bagočiūniene**, žurnalistėmis **Valda Patinskiene** ir **Janina Pukiene**.

Pirmoji „Širvio“ komanda su Ryčiu Juozapavičiumi, mokačiu žurnalistikos paslapčių.
„Širvio“ archyvo nuotr.

“

Laikraštį įsteigti paskatino... merė

Kaip susibūrėte ir įkūrėte laikraštį „Širvis“?

Andželika Bagočiūnienė (toliau – A. B.).

Juokaujame, kad „Širvį“ paskatino įkurti Širvintų rajono merės Živilės Pinskuvienės, mūsų nuomone, diktatoriška politika. Pirmas jos kaip laikinosios merės darbas – galimai įbauginti nepaklusnius visuomenininkus, tarp kurių buvome ir mes, kelios vaikų globėjų šeimos. Prasidėjo nepagrįsti globėjų tikrinimai, bauginimai, šmeižtas spaudoje, buvo atimtas ir kuklus piniginis priedas, skiriamas globojamam vaikui... Situacija tada buvo tikrai bauginanti. Labai jaudinomės dėl savo globojamų vaikučių, jau vieną kartą praradusių savo tikruosius tėvus, likimo. Kai susivokėme, kad prieš mus veikiama neteisiškai, tikrinama be vaikų teisių atstovo, kreipėmės į Vaiko teisių kontrolieriaus tarnybą (VTKT), Prezidentūrą, į vietos politikus, vietinę spaudą, tačiau niekas mums greitos pagalbos nesuteikė. VTKT mūsų atvejį tyrė daugiau nei pusmetį ir atsakymas buvo mūsų naudai. Vieninteliai, kurie ėmėsi objektyviai viešinti mūsų atvejį, – tai respublikinė žiniasklaida: „Lietuvos ryto“, „Delfi“, „15min“ portalai. Manau, kad būtent viešumas pažabojo mūsų, vaikų globėjų, atžvilgiu taikomus savavališkus valdžios veiksmus.

Valda Patinskienė (toliau – V. P.). Trumpai istorija tokia: prieš trejus metus aš, mano vyriausias sūnus ir marti buvome TS-LKD Širvintų skyriaus nariai. Sūnus tuo metu netgi buvo

išrinktas skyriaus pirmininku. Atsitiko taip, kad viena mūsų partietė už bendradarbiavimą su kita partija buvo iš skyriaus pašalinta, tačiau skandalingai grįžo atgal. Dėl to dalis konservatorių išėjo iš partijos, tarp jų ir mes.

Ta buvusi partietė tapo *darbietės* Ž. Pinskiu- vienės, kuri vėliau tapo socialdemokratė, pavaduotoja ir senų nuoskaudų neužmiršo. Tuo metu aš globojau du berniukus, sūnaus šeima buvo apsiėmusi globoti paauglius, kurių atsisakė buvusios globėjos, ir jei ne sūnaus šeima, jie turėtų vykti į vaikų namus. Tad vicemerė sugalvojo aplankyti mūsų šeimas, patikrinti, kaip mes prižiūrime vaikus. 3 asmenų komisija atėjo tikrinti, kaip panaudojami 38 eurai, skirti globojamam vaikui ankstesnės rajono valdžios. Man buvo pamojuota esą merės potvarkiu, kad turi teisę tikrinti. Vėliau komisija nuvyko į sūnaus namus... Supratome, kad reikia gintis ir kad nuo savivalės rajone apsaugos tik viešumas.

Janina Pukienė (toliau – J. P.). Internetinėje erdvėje „Širvis“ startavo 2015 m. rugsėjį, o popierinį variantą pradėjome leisti tų pačių metų gruodį. Visada sakiau ir sakysiu, kad laikraščio įsteigimo priežastis – rajono merės elgesys. Jei ne jos propaguojama nuomonių varžymo politika ir neįtinkančių asmenų persekiojimas, laikraščio tikrai nebūtų. Ne kartą teko girdėti: ar mažame rajone reikia keleto spaudos leidinių? Nereikia, jei tas vienas leidinys yra objektyvus, skelbiantis ne tik valdančiosios daugumos ir jos šalininkų, bet ir bet kurią kitokią nuomonę. Jei tame vieninteliame spaudos leidinyje nebūtų juodojo sąrašo asmenų, kurių pavardės tame laikraštyje negali būti minimos. Jei vienas leidinys tarnauja visiems piliečiams, jo tikrai turi pakakti. Deja, tai ne Širvintų variantas, todėl atsvara čia buvo būtina.

Prisiekė būti objektyvūs

A. B. Po gautų valdžios pamokų supratome, kad viešumas – galinga jėga. Tokia galinga, jog nusprendėme įkurti savo viešinimo priemonę. Prisiekėme būti objektyvūs ir nebūti šališki nė vienai politinei partijai. Pirmoji pagalbos ranką ištisė LRT žurnalistė Audronė Čepkauskaitė. Mes ją vadiname „Širvio“ krikšto mama, nes kolegė Audronė yra mūsų moralinė palaikytoja, patarėja, pagalbininkė, žodžiu, reikšmingiausias žmogus „Širviui“ įsikuriant ir augant. Ji nuolatos patarė, kaip išlikti objektyviems, kokie straipsniai yra kokybiški, kaip juos parengti.

Turėjome ne vieną seminarą kartu su profesionaliais žurnalistais. Mus konsultavo Džina Donauskaitė, Deimantas Jastramskis, Rytis Juozapavičius, Viktoras Jakovlevas, Andrius Navickas ir dar keli jauni žurnalistai. Jų pastabos, patarimai labai reikšmingi, bet ypač naudinga buvo praktika pas „Kupiškėnų minčių“ laikraščio tuometinę redaktorę Nidą Šulcienę. Ji – mūsų draugė iki šiol.

Pirma atsirado „Širvis.lt“ portalas – už jį esame dėkingi mūsų komandos nariui Vyteniui Dapkevičiui. „Širvis.lt“ portalas – jo kūrinys. Vėliau priėmėme spontanišką sprendimą leisti popierinį leidinį. Jei būtume žinoję, ką tai reiškia ir kiek tai kainuoja, to būtume tikrai nesiryžę daryti. Kai sutinkame savo dėstytojus, jie stebisi, kaip mums pavyko tiek laiko išgyventi. O kaip, nežinome ir patys...

Iš pradžių tikrai buvo nedrąsu. Juk mes, eiliniai piliečiai, stojome prieš tuo metu galingą jėgą – politinę partiją ir jai atstovaujančius žmones, kurie sudaro valdančiąją daugumą rajone. Drąsos suteikė nenoras nuvilti tų,

kurie mums padėjo ir mumis pasitikėjo. Na, o dabar matome, kad ta galinga partija skilo, mūsų valdančioji dauguma nežinia kam priklauso ir kam atstovauja, o mes išlikome ir esame vieningi, nes mus jungia ir į priekį veda bendra idėja ir tikslai.

Išvadino tualetiniu popieriumi su abėcėle

Kas sunkiausia leidžiant laikraštį Širvintose?

A. B. Mums, paprastiesiems piliečiams, kurie iki tol buvo tik skaitytojai, laikraščio leidyba – kaip skrydis į kosmosą. Kai susidurdavome su sunkumais, dažnai galvodavome, ar galėsime juos įveikti. Bet įveikėme, ir tai tik mūsų stiprios komandos dėka. Mes kaip kumštis.

Išleidę pirmąjį laikraščio numerį dalyvavome šventėje, kurioje gaminome popierių senoviniu būdu ir dalijome nemokamai savo laikraštuką. Po to laikraštyje „Širvintų kraštas“, kuris palaiko rajoną valdančiuosius „Varnalėšų istorijų“ rubrikoje buvome išvadinti tualetiniu popieriumi su abėcėle. Beje, verta paminėti, kad Širvintų rajono savivaldybės taryboje, merės komandoje, yra du nariai, du politikai, kurie kartu dirba ir „Širvintų krašto“ žurnalistais. Tai nesuderinama su žurnalistu profesija. Tad nieko keisto, kad paskaitęs šį laikraštį imi įtikėti, jog net gėlės rajone nebeišdygsta be merės pagalbos ir globos.

Kai pirmus kartus dalyvavau tarybos posėdyje, susidūriau su mano atžvilgiu netinkamu merės elgesiu. Kartą posėdžio metu ji pasakė, kad jei aš šypsosiuosi, išvarys mane iš salės, nes esą aš trukdau. Tuomet posėdyje buvo ir

2017 m. Širvintų rajono laikraščio „Širvis“ žurnalistės Andželika Bagočiūnienė, Janina Pukienė ir Valda Patinskienė buvo nominuotos ir apdovanotos nacionaliniu Atviros visuomenės piliečio apdovanojimu. Nuotraukoje A. Bagočiūnienė (dešinėje) ir V. Patinskienė.

Augusto Didžgalvio nuotr.

keli ne mūsų rajono žurnalistai, kurie pašiurpo nuo tokio Ž. Pinskuvienės elgesio. Kitą kartą per posėdį ji man liepė atsistoti ir garsiai prisistatyti. Kai prisistačiau, kad esu „Širvio“ žurnalistė, liepė pakartoti dar kartą, nes neva nesuprato, kas tai. Kartą eidama pro šalį rankine kliudžiau ant kelio aukštai kabantį kameroros laidą, tai iš merės išgirdau repliką, kad aš su savo stora *sub...* sudaužiau kamerą.

Dirba be atlygio

V. P. Pradžia buvo sunki, nes žmonės nežinojo, nepasitikėjo, bijojo kalbėti. Šiuo metu jau turime savo skaitytojų (žinoma, jų galėtų būti daugiau), žmonės kreipiasi norėdami gauti pagalbą. Didžiausia problema – pinigų stygius. Visos iš projektų gautos lėšos vos padengia popieriaus ir spausdinimo išlaidas, tad kelionės pas rajono gyventojus, laikraščių išvežiojimas po miesto ir kaimo parduotuves – tai išlaidos iš savo išteklių, o apie atlyginimą net nekalbame.

J. P. Sunkiausia nuolat jausti žeminimą, panieką, iš merės ir kitų valdančiųjų vis girdėti, kad esame niekam tikę, neobjektyvūs, neaišku, kieno išlaikomi ir palaikomi, ne žurnalistai ir t. t. Netgi laiškininkai, prijaučiantys valdantiesiems, blokuoja mūsų leidinio prenumeratą, aiškina, kad jos nėra, ir pan. Neretai sunku gauti reikiamą informaciją, nes kai kurie valdininkai tiesiog bijo kalbėti su „ne tuo“, „neteisingu“ leidiniu. Savivaldybės atsakymai dažniausiai yra klasikiniai atsirašinėjimo pavyzdžiai. Jaučiamės tarsi antrarūšiai piliečiai, išsišokėliai, lendantys ne į savo daržą.

Boikotavo laikraštį

A. B. Teko nuolat rašyti skundus Seimo kontrolieriui, nes niekada negaudavome atsakymų į „Širvio“ žurnalistų paklausimus iš vietos valdžios. Paašškėjo, jog neva „Širvio“ laišakai nukeliauja į elektroninių paštų šlamšto dalį ir jų niekas nemato. Tuomet sukūrėme dar vieną paštą „gmail“ ir siųsdavome laiškus atskirai iš abiejų pašto adresų.

Kai valdžia pradėjo atsakinėti į paklausimus, dažniausiai įkeldavo į atsakymą nuorodas, o tikslių atsakymų negaudavome. Ir vėl teko skųsti Seimo kontrolieriui. Net negaliu įvardyti, kiek skundų parašėme, bet šiuo metu skųstis dėl savivaldybės neatsakomų paklausimų raštu nebėra reikalo.

Na, o iš žurnalistų pasišaipyti viešai savivaldybė rado kitą priemonę – spaudos atstovų aptvarą skersvėjuose posėdžių salėje. Visuomenės informavimo misiją atlikti mums yra trukdoma: turime faktų apie svarbios informacijos nuslėpimą, savivaldybės skyrių vadovams draudžiama kalbėti su žiniasklaida, pavaldžių įstaigų vadovai ir seniūnai kalbėti nėra linkę greičiausiai iš baimės. Mūsų laikraštis nekviečiamas į jokių renginius, informaciniu renginių rėmėju pasirenkamas visada tik valdžią palaikantis laikraštis, mūsų redakcijai nebūna pranešama, kai į rajoną atvyksta aukšti valstybės pareigūnai, kiti svečiai.

Nors teoriškai esame informaciniai tarpininkai tarp valdžios ir gyventojų, mes turime žmonėms reikalingas naujienas nuolatos iškovoti, sužinoti iš neformalių šaltinių ar kaip kitaip. Tai tikrai apsunkina mūsų darbą.

V. P. Šiomet Spaudos dienos proga merė buvo pasikvietusi mus ir Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininką Dainių Radzevičių su kolegomis. LŽS pirmininkas itin daug dėmesio skyrė klausimui, ar merė suteikia vietinei spaudai informacijos, kokios žurnalistų sąlygos dalyvaujant rajono tarybos posėdžiuose. Merė griežtai nukirto, kad žurnalistų vietos niekaip nepakeis ir per posėdžius neleis vaikščioti, kad galėtų fotografuoti, tik pažadėjo, jog nebestatys stovų su juostomis aplink kėdes. Bus matyti, ar įvykdys. *Ačiū Jums, „Žurnalistika“, kad domitės mumis. Tai tikrai labai daug prideda*

pasitikėjimo ir tikėjimo, kad tamsiausia naktis būna prieš aušrą.

Ištrynė veidus iš oficialios nuotraukos

Ar tiesa, kad laikraščio darbuotojai buvo ištrinti iš nuotraukų oficialiame merės Ž. Pinskuvienės leidinyje – metinėje veiklos ataskaitoje?

A. B. Taip, tai tikra tiesa. Aš dalyvavau tame renginyje, kuriame ši nuotrauka buvo daryta. Mes oficialiai buvome pakviesti raštu dalyvauti Savizudybių prevencijos memorandumo pasirašymo ceremonijoje. Mane taip pat kvietė į tą būrį fotografuotis, bet aš atsisakiau ir pasirinkau fotografo poziciją. Ir štai atsiverčia Valda (Valda Patinskienė – aut. past.) merės ataskaitą ir mato, kad jos nuotraukoje nėra. Kai ji man paskambino, kad ji ištrinta iš nuotraukos, iš pradžių net nesusivokiau, ką ji sako, negalėjau patikėti, maniau, jog tai klaida. Bet kai ji atsiuntė skenuotą ataskaitos lapą, pirma mintis – vaikų darželis, antra – Šiaurės Korėja. Tikrai nemalonu. Toks jausmas, kad merė nusprendžia, kam Širvintose gyventi galima, o kam ne.

V. P. ir J. P. Taip, nuotraukų trynimo atvejis buvo.

Kas ir kodėl labiausiai nepatinka valdžiai Jūsų leidinyje?

A. B. Matyt, labiausiai nepatinka tai, kad apskritai esame. Nepatinka viskas, nepatinka objektyvi kritika, taktiška ironija. Turime rubriką „Mano varpinė“, kurioje varpininkas feljetono žanru puikiai apibūdina Širvintų aktualijas. Nepatinka, kad siunčiame

Širvintose iš
nuotraukų trinami
nelojalūs valdžiai
asmenys, tarp jų ir
žurnalistai.

*Andželikos Bagočiūnienės
nuotr.*

paklausimus ir domimės. Nepatinka, kad lankome tarybos posėdžius. Nepatinka, kad laimime Spaudos rėmimo fondo finansavimą savo projektams.

V. P. Mūsų laikraštis yra piliečių, mes niekam nepriklausom ir niekam nepataikaujam. Rašome pagal mūsų požiūrį tik tiesą. Jei gauname signalą, išsiaiškiname, siunčiame užklausimus, gauname atsakymus ir tik tada spausdiname. Arba pranešame, kad gautas toks signalas, mums dar neatsakė, kai gausime atsakymą, tada spausdinsime. O „valdiškame“ laikraštyje viskas tik teigiama, tad valdžiai labai nepatinka tikroji informacija. Kiek man žinoma, dedamos didelės pastangos mus sunaikinti. Iš pradžių „Širvyje“ buvo pasiryžę dirbti 10–12 žmonių, tačiau jie teigia sulaukę grasinimų, šantažo atleisti iš darbo, todėl pabūgo. Vis dėlto turime pagrindyje dirbančių korespondentų ir tik mes žinome, kas jie.

J. P. Valdžiai nepatinka pats faktas, kad kažkas be leidimo ir suderinimo išlindo lyg Pilypas iš kanapių ir bando drumsti ramų valdančiųjų egzistavimą. Susidaro įspūdis, kad valdžiai nepatinka net tai, kai ją pagiriame, nes argi gali džiuginti „ne to“ laikraščio pagyros? Labai nustebčiau, jei merė kur nors pripažintų, kad jai kažkas „Širvyje“ patiko, – taip tiesiog negali būti.

Ar dalyvaujate savivaldybės informacijos viešinimo konkurse?

A. B. Labai norėtume, bet neturime galimybių, nes vienintelį kartą 2016 m. buvome kviešti dalyvauti viešajame konkurse, kurio viena iš sąlygų – popierinis laikraštis turi būti leidžiamas du kartus per savaitę. Tokią sąlygą tenkina tik „Širvintų kraštas“, mes esame savaitraštis. Tai ko gi mums dalyvauti, jei neatitinkame konkurso sąlygų. Daugiau kvietimų dalyvauti

viešuosiuose konkursuose negavome. Portalams konkursų nebuvo nė karto arba mes į juos nebuvo kviešti. O portalus turi visos trys Širvintų rajono žiniasklaidos priemonės.

J. P. Viešinimo konkurse mes negalime dalyvauti, nes mūsų prenumeratorių skaičius pagal konkurso reikalavimus yra per mažas.

Dirba lyg pogrindyje

Minėjote, kad turite daugiau laikraščio bendradarbių, tačiau slepiate jų pavardes. Kodėl?

A. B. Turime komandoje ir pagrindininkų, kurie atėjo į „Širvį“ dėl demokratijos Širvintose, bet viešai rodytis negali, nes 25 neteisėtai atleistųjų iš savivaldybės pavyzdys sukėlė žmonėms baimę. Nenori žmonės konfliktuoti su valdžia, nori išsaugoti savo darbo vietas, bet su merės tvarka taip pat nesutinka. Todėl kaip partizanai kovoja slapta. Žinoma, sklando rajone gandai, kad neva tai visi žino, kas tie pagrindininkai, bet turime ir tokių, apie kuriuos valdžia nė neįtaria. Va, štai tokiomis sąlygomis tenka dirbti. Gerai, kad dar neveja į miškus ir nereikia bunkeriuose slapstyti. Kadangi savo redakcijos patalpų neturime ir lėšų joms išlaikyti taip pat kol kas neatsirastų, galime teigti, jog veikiame iš bunkerio.

Mūsų rajone gyvuoja taisyklė, kad kas ne su mere, tas prieš ją. Taip neturėtų būti. Neturėtų būti slopinamas bendruomenių darbas, nereikėtų jų politizuoti, kultūros, bibliotekų, švietimo įstaigų darbuotojai neturėtų bijoti bendrauti ir su kitomis žiniasklaidos priemonėmis, ne tik su merės šeimai priklausančiaja. Žmonės neturėtų bijoti prarasti darbą

arba būti spaudžiami jo atsisakyti vien todėl, kad jų nuomonė nesutampa su šiuo metu rajoną valdančiais politikais.

J. P. Kadangi mano vardas skelbiamas viešai, vadinasi, spaudimo neįveičiu. Nėra ko spausti – esu nedirbanti, iš neįgalumo pensijos gyvenanti persona, kurios šeima nesusijusi su Širvintomis ir jų mere. Tie, kurie jautė spaudimą ir turi ką prarasti, arba pasitraukė visai, arba talkininkauja iš pogrindžio. Ačiū jiems, be jų nesunitvarkytume.

Kaip pažaboti politikų savivalę?

Kaip manote, ką reikėtų daryti, kaip pažaboti savivaliaujančius politikus? Viešumas – geras ginklas, o gal reikėtų papildomų teisės aktų?

A. B. Manau, per daug laisvės duodama savivaldai. Jei žmogelis skundžiasi, kad jį neteisėtai puola vietos politikas, o išgirsta iš Seimo narių ar Prezidentūros patarėjų, jog jie negali kištis į savivaldą, būna ir juokinga, ir graudu. Vadinasi, vietose susidoroti su neįtinkančiais asmenimis – laisvas kelias. Dar labai svarbu teisiškai reglamentuoti, kad politikai, ypač rajonų, negalėtų turėti sau priklausančios žiniasklaidos, negalėtų pirkti paslaugų iš jų giminėms priklausančių organizacijų ar įstaigų, negalėtų laisvai ir nebaudžiami atleisti iš darbo žmonių, siekti politinio posto, jei įrodyta teisme, kad jo naudai per rinkimus buvo pirkti balsai, privalėtų atsistatydinti, jei šiurkščiai pažeidė etiką, o tokius pažeidimus tirtų ne vietos Etikos komisijos, bet ne rajone gyvenančių žmonių komisijos. Reikėtų, kad savivaldybei politikai atsakytų už savo veiksmus ne pagrūmojimais piršteliu, o materialiai, mokėdami baudas ar atlygindami

žalą. Viešumas – galingas ginklas, tačiau svarbu, kieno rankose tas ginklas.

V. P. Mūsų valdžia tyčiojasi ne tik iš spaudos, bet ir iš opozicijos politikų, piliečių. Svyra rankos, kai matai, kaip neteisingai dirbama, ir nieko negali pakeisti. Parašome apie viską, tačiau tai lieka tik mūsų pačių sultyse.

J. P. Sunku pasakyti. Savivaliaujančius politikus pažaboti – labai sunki misija, beveik neįmanoma. Jie kaip įmanydami blokuos ir papildomų teisės aktų priėmimą arba patys kurs naujus, sau palankius. Taigi, mano manymu, viešumas ir dar kartą viešumas.

Žurnalistas – tik laisvas

Kaip manote, žiniasklaidos laisvė regione – tai duotybė ar nuolatinė kova?

A. B. Manau, laisvės buvimas ar jos išsaugojimas apskritai yra nuolatinė kova. Pasaulis taip sutvertas, kad blogiui kelias platesnis ir lengvesnis, o gėriui nuolat bent siaurą kelio dalį pakraštėlyje reikia išsikoti. Taip ir žiniasklaidos laisvė – nuolatinė kova. Manau, jei atsitiks taip, kad nebereiks kovoti su korupcija, neskaidrumu, savivaliavimu, ribojimais ir kitais neigiamais dalykais, žiniasklaidos neberekės. Pakaks turėti informavimo apie tam tikrus įvykius bei renginius šaltinius. Žurnalistas yra kovotojas be ginklo. Labai svarbu, kad ir žurnalistas būtų objektyvus, nepaperkamas, pavyzdingas ir pilietiškas. Nepriklausytų jokiai politinei jėgai ar verslo grupei. Tai nuolatos mums kartoja „Širvio“ krikšto mama Audra.

J. P. Teoriškai turėtų būti duotybė, bet praktiškai tai nuolatinė kova.

Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas

Jolanta Beniušytė

Nuo politikos iki žurnalistikos – nauji iššūkiai

Piktos kalbos greitai pasimiršta,
o nuveikti darbai džiugina kasdieną...

”

Kaune balandį vykusiame seminare „Regioninė žiniasklaida ir nauji iššūkiai – nuo politikos iki žurnalistikos“ paliesta ir itin aktuali profesinių žurnalistikos standartų tema. Pateikiame šiame LŽS organizuotame seminare viešai išsakytas įdomias kolegų mintis, kurios ištis verčia susirūpinti dėl to, kas vyksta Lietuvoje.

Vienos savivaldybės politinio leidinio viršelis.

Jolantos Beniušytės nuotr.

“

Laikraštį atneš jau tik pusę vienuoliktos vakaro?

Prienų ir Birštono laikraščio „Gyvenimas“ redaktorė ir žurnalistė Ramutė Šimukauskaitė. Galvojant apie ateitį, labai svarbūs žurnalistai profesionalai, nes jauni žmonės išvažiuoja mokytis ir negrįžta. Žmonių ateina iš kitų sričių, bendradarbiauja, tačiau reikia žurnalistinio meistriškumo mokymų. Tai didelė problema, nes aplinka vis sudėtingesnė, ateina nauji žaidėjai, politikai užsiima žiniasklaida, kitos žiniasklaidos formos, technologijos, spaudimas... Kartais santykiai negražūs,

Ramutė Šimukauskaitė
Jolantos Beniušytės nuotr.

susiduriame su tokiais reiškiniais, kurių anksčiau nebuvo. Štai viename rajone tyčiojasi vienas iš kito, o ne garbingai konkuruoja, skelbia suglamžyto lyg šiukšlė laikraščio nuotraukas.

Politikai labai aktyviai veržiasi į žiniasklaidą, nori ją valdyti, daryti įtaką, nedeklaruoja savo sąsajų, kaip reikalauja įstatymas, įdarbina savo statytinius ir veikia. Pasinaudoja įstatymo spragomis, o mes žinome, kieno tas laikraštis. Tiems, kurie nori būti nepriklausomi, kurių neremia verslo grupė ar politinė partija, sudėtinga ekonomiškai. Druskininkuose, Lazdijuose merų leidiniai, nors pridengiami kitais subjektais, bet visi žino, kas iš tiesų leidžia. Ne tik savivaldybės darbų viešinimas, bet ir skelbimai, susijusių verslo įmonių reklama keliauja į laikraščius, pavaldžius vietos valdžiai.

Su politika susijusi ir laikraščiams labai aktuali pašto problema. Praužė pašto padalinių kaimuose naikinimo cunamis. Prienų rajone iš 11 padalinių liko 5. Šiais laikais pusę vienuoliktos vakare ateina laiškinkas, atneša laikraštį – jo niekas nebeįsileidžia. Jam reikia per dieną apvažiuoti teritoriją 50–60 km spinduliu, žmogus fiziškai nebespėja. Paklauskite, o kaip kaimiečiui užsiprenumeruoti laikraštį? Prašėme pašto, kad duotų paštinių mobiliųjų telefonų numerius. Juos paskelbtume, kad žmonės galėtų pasiskambinti ir užsiprenumeruoti. Ne, sako, negalima, reikia skambinti centriniiais telefonais į Vilnių, ten užregistruos, po kelių dienų atvažiuos ir gal užsakys. Viskas daroma tam, kad kuo mažiau prenumeruotų, nes tada reikės mažiau laiškinkų. Neįtikėtina, bet tokia valstybės politika. Mes aktyviai kovojame, kad ši situacija keistųsi.

Žiniasklaidos ir politikų santykiai. Pralaimi skaitytojai

Tauragės rajono laikraščio „Tauragės kurjeris“ direktorius Renaldas Malychas.

Gyvuojame jau 20 metų, laikraštis yra skaitomiausias rajone, turi stabilų tiražą, pozicijas. Žinote, ką naujai išrinkti politikai pirmiausia daro? Peržiūri sąskaitas, kiek ankstesnė valdžia spaudai mokėdavo už informacijos platinimą gyventojams, veiklos viešinimą, skelbimus ir kt. Jie įsitikinę, kad mes be jų valdiškų finansų neišgyventume, tačiau jie klysta – šios pajamos laikraščio biudžete sudaro 4–5 proc., nes visada ieškojome kitų šaltinių, siekdami nepriklausyti nuo valdžios malonės. Nauji politikai labai nustemba: kaip čia gali būti, kad laikraštis pats išsilaiko?!

Mūsų rajone ištis įdomi situacija. Esame 4 žiniasklaidos priemonės: laikraštis, savaitraštis, radijas ir kabelinė televizija. Rajono valdančios partijos yra liberalai, konservatoriai ir valstiečiai. Pavyzdžiui, radiją valdo šeima, žmona yra tarybos narė, dirba biudžetinėje įstaigoje, gauna pajamas iš biudžeto pagal projektus. Ji tarybos posėdžiuose klausimus opozicijai užduoda kaip žurnalistė, o siūlymus teikia kaip politikė. Vyras organizuoja miesto renginius, tarp jų ir komercinius, džiaz festivalius. Radijas gauna pajamas iš savivaldybės už viešinimą, gerų naujienų propagavimą, kartu šeima dirba kaip žurnalistai, veda laidas, kalbina politikus. Kabelinės televizijos direktorius taip pat yra tarybos narys, pats filmuoja, montuoja laidas, taip pat gauna finansų iš biudžeto, žmona dirba mero padėjėja. Buvo kuriozas, kai atvyko Prezidentė, kurios susitikimą su meru fotografavo žmona, o vyras su kamera iš paskos lakstė. Savaitraščio „Tauragės

Renaldas Malychas
Jolantos Beniušytės nuotr.

žinios“ direktorius – konservatorius, tarybos narys, du savininkai broliai liberalai taip pat yra politikai, tarybos nariai iš valdančiosios daugumos. Mūsų manymu, visos savivaldybės kontroliuojamos įmonės ir įstaigos mokamą informaciją pateikia būtent šiame laikraštyje. Savivaldybė jau dvejus metus ne skelbia konkursą informacijai viešinti, o vykdo apklausas – paskambina ir klausia, už kiek paskelbsi informaciją? Aišku, siūlo labai mažai, kad būtų absurdas sutikti.

Kokią žalą daro nuo valdžios priklausoma žiniasklaida? Mes parašome: „Rajone šiluma brangsta“, o kitas laikraštis, kad valdžiai įtikėtų, rašo: „Rajone šiluma pinga.“ Mes rašome: „Šiukšlių išvežimas brangsta“, kitas laikraštis rašo, kad pinga vieno iš rajono vadovų dėka. Kaip elgtis skaitytojui? Mes rašome viešą laišką sugėdindami kolegas, kad skelbia netiesą, tie parašo, jog tai įvyko dėl techninės klaidos...

Kaip rasti išeitį iš šios situacijos? Juk žiniasklaidos priemonių vadovai yra politikai, gauti pajamas iš biudžeto už valdžios panegiriką. Ar tai suderinama su visuomenės informavimo etikos kodeksu, žiniasklaidos savireguliacija? Mus kaltina, kad kabinėjamės prie niekų, nematome gerų darbų. Su mumis valdžia bendrauja tik elektroniniais laiškais. Lozungai yra viešumas, skaidrumas, spaudos konferencijos kas mėnesį, tačiau vietoje to – informacijos slėpimas, vengimas, nesiskaitymas su žurnalistais. Jie mano, kad žurnalistai yra pikti, pasipūtę, kabinėjasi prie smulkmenų, pyksta, nes užduoda nepatogius klausimus.

Žurnalistai už durų, o valdžia slapta transliuoja

Klaipėdos rajono savivaldybėje viešėjęs Saulius Skvernelis pageidavo pokalbio su rajono vadovais už uždarytų durų. Žurnalistams buvo pažadėta į klausimus atsakyti po susitikimo. Kol portalų „15min“, „Mano Gargždai“, laikraščio „Banga“ korespondentai laukė pažadėto premjero interviu, žurnalistai savo telefonuose pastebėjo, jog „slaptasis“ posėdis tiesiogiai transliuojamas oficialioje savivaldybės socialinio tinklo „Facebook“ paskyroje. Tad filmuotą medžiagą apie mero kabinete vykstančią „slaptą“ diskusiją galėjo pasižiūrėti kiekvienas norintis! O žurnalistai it šunys buvo palikti už durų.

Pasibaigus posėdžiui tokio akibrokšto nustebinti visuomenės informavimo priemonių atstovai mero Vaclovo Dačkausko kabinete girdint premjerui S. Skverneliui paklausė, kodėl korespondentai buvo neįleisti, o kažkas (ne žiniasklaidos atstovai) vykdė tiesioginę posėdžio transliaciją, kurią buvo galima matyti savivaldybės socialinio tinklo paskyroje.

Tad kodėl atvirumas, skaidrumas yra dozuojamas, kažkas gali informuoti iš pirmų lūpų, o pagal Lietuvos Respublikos įstatymus registruotų žiniasklaidos priemonių atstovai priversti laukti malonės, kol gaus leidimą paklausti? Savivaldybės vadovai tokios žinios apie tiesioginę transliaciją buvo šokiruoti, esą jie net nežinojo, jog posėdis transliuojamas, ir tokio nurodymo transliuoti nedavė, o kas tai darė – neaišku. Meras tarstelėjo, jog į šį klausimą turįs atsakyti administracijos direktorius, tačiau pastarasis nieko nekommentavo. Tokia dvilypė situacija ir požiūris į žiniasklaidos atstovus nustebino ir premjerą, ir jį lydinius patarėjus. Esą jokios valstybės paslaptys nebuvo aptariamoms – tik rajono aktualijos. Tai ko gi žurnalistų neįsileisti?..

Demokratinėje visuomenėje kuo daugiau atvirumo viešajame sektoriuje, tuo geriau, tad tiesioginė transliacija – tai viena iš priemonių siekiant tokio skaidrumo. Vadinasi, rajono savivaldybėje dešinė nežino, ką daro kairė, savivaldybės vadovų, kurie deklaruoja koaliciją, darnumo nėra ir dar kažkas nusprendžia, kokius pašalinius asmenis kviesti į posėdžius ignoruojant oficialių žiniasklaidos priemonių atstovus. Ir kažkas oficialioje savivaldybės socialinio tinklo paskyroje turi prieigas? Kas bus atsakingas, jei bus pažeistas kibernetinis saugumas arba savivaldybės paskyroje bus paskleistos dabar paplitusios *fake news*? Prielaida, kad taip gali atsitikti, yra, jei savivaldybėje nėra apibrėžtų atsakomybių.

Beje, susitikime su premjeru savivaldybės viešųjų ryšių specialistai nedalyvavo. Tačiau būtent jiems priskirta funkcija administruoti savivaldybės feisbuko paskyrą. Vėliau paaiškėjo, kad slaptą transliaciją vykdė vieno iš politikų, rajono vadovų, visuomeninė patarėja.

Komentaras

PARODOMASIS VIEŠUMAS – ĮSTATYMO PAŽEIDIMAS

Žurnalistų teisės stebėti valdžios darbą pažeidimas yra netoleruotinas dalykas. Tai – įstatymo pažeidimas, kurį galima skųsti ne tik teismui, bet ir Seimo kontrolieriams. Atvirai kalbant, po tokio atvejo, kuris įvyko rajono savivaldybėje, tokie įstatymo pažeidėjai mažiausiai turėtų viešai atsiprašyti žurnalistų ir visuomenės.

Viešojo administravimo įstatymas jau seniai Lietuvoje įtvirtinęs skaidrumo principą, kuris reiškia, kad valdžios įstaigų veikla turi būti vieša, išskyrus įstatymų nustatytus kai kuriuos atvejus. Todėl tai labai aiškiai įpareigoja vietinės ar kitos valdžios atstovus būti atvirus visuomenei ir žiniasklaidai, kai sprendžiami žmonėms svarbūs klausimai (aptariant juos, ieškant sprendimų ar diskutuojant apie problemas). Na, o jei dėl svarbių klausimų kartu susitinka pasitarti ir centrinės, ir vietinės valdžios atstovai, tai jų pačių interesus, o ir Visuomenės informavimo įstatymas įpareigoja neužsidaryti nuo žurnalistų, jiems suteikti kuo palankesnes sąlygas atlikti savo misiją – informuoti visuomenę jai reikšmingais klausimais, šitaip ją aktyviai įtraukiant į diskusiją.

Deja, kartais valdžios žmonės, ypač kai kurie ne tik aukštieji, bet ir vietiniai politikai, tik deklaratyviai arba pasirinktinai vykdo tokias įstatymo nuostatas. Kai jie nori pasigirti ar gražiai pasirodyti, tuomet beveik iki detalių surežisuotuose renginiuose sukuriama tokia atmosfera, jog iš pirmo žvilgsnio gali pagaltuoti, kad viskas tikrai labai gražu, labai gerai dirba valdžia, o visos problemos jau beveik

LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius.
Arūno Sartanavičiaus nuotr.

praeityje! Tokią atmosferą sukurti labai paprasta – tereikia valdžios žmonėms ir juos aptarnaujantiems pavaldiniams surežisuoti parodomuosius renginius, numatyti patogias pokalbio temas, eliminuoti nepatogius klausimus ir nepakviesti į valdžios renginius tų žmonių, kurie gali užduoti nepatogių klausimų. Kadangi dažnai tokius klausimus užduoda būtent žurnalistai, todėl net ir į viešus renginius stengiamasi nekviesti „nepatogių“ žurnalistų arba išsigalvotais pretekstais (prieštaraujanciais įstatymams) iš viso neįsileisti žiniasklaidos. Norėdami imituoti veiklos skaidrumą ir viešumą dažnai valdžiažmogiai mėgsta tiesiogiai transliuoti socialiniuose tinkluose ar institucijos interneto svetainėse parodomuosius renginius, tai vadindami viešumu. Tai yra teatras ir šurkštus įstatymo pažeidimas. Todėl visuomenė ir žurnalistai turi būti budrūs ir neleisti valdžiai už uždarytų durų spręsti mums

svarbius klausimus. O jei valdžia dėl išgalvotų pretekstų, kurie nenumatyti įstatymuose, neleidžia žurnalistams stebėti jų veiklos ir gauti informacijos, tokius atvejus reikia skųsti Seimo kontrolierių įstaigai ar administraciniam teismams. Išimtys, kai valdžia gali dirbti uždarai, yra labai aiškiai numatytos įstatyme – valstybės ir komercinės paslaptys, privatūs duomenys ir pan. Ir tokiu atveju, žinoma, jokių tiesioginių transliacijų.

Jei valdžia pati savo veiklą viešina tik jai patogia forma ir draudžia žurnalistams ar visuomenei betarpiškai stebėti jos veiklą, tai pažeidžia net pamatinius Konstitucijos principus. Ir tai reikia aiškiai pasakyti tokiems politikams ir valdininkams. Jei jie ignoruoja mūsų teises, tada aišku, kokio plauko veikėjai jie yra ir kur jų vieta. Tikrai – ne valdžioje.

Parengta pagal „Bangos“ laikraštį

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Jolanta Beniušytė

Diskusija: kas padės išlikti žurnalistikai?

”

Europos Komisijos atstovybės Lietuvoje pavasarį surengtas seminaras regiono žurnalistams Kaune apie Europos iššūkius ir ateitį palietė ir Lietuvos žiniasklaidos padėtį, jos santykį su europine tematika, kokybės standartus, egzistencinius klausimus. Įdomią žurnalistų diskusiją surengė atstovybės vadovas **Arnoldas Pranckevičius**, kuris, beje, pats yra baigęs žurnalistikos studijas ir karjeros pradžioje dirbęs žurnalistu regioninėje ir nacionalinėje spaudoje, vėliau radijo žurnalistu užsienyje. Į diskusijos dalyvių klausimus atsakė Vytauto Didžiojo universiteto Viešosios komunikacijos katedros profesorė **Audronė Nugaraitė** ir interneto portalo „15min“ žurnalistas **Paulius Gritėnas**.

Apie žurnalistikos ateitį Kaune regionų žurnalistams surengtame seminare diskutavo Europos Komisijos atstovybės Lietuvoje vadovas Arnoldas Pranckevičius, VDU profesorė Audronė Nugaraitė ir naujienų portalo „15min“ žurnalistas Paulius Gritėnas.

Autorės nuotr.

“

Europa, regis, kažkur toli...

Ne paslaptis, kad Lietuvoje lietuviškumas ir europietiškumas tarsi dirbtinai atskiriami, sukeliamas šių dviejų polių konfliktas. Tai diskusijos pradžioje akcentavo jos dalyviai. Vis dėlto, anot jų, reikia suprasti, jog buvimas Europoje netrukdo skatinti lietuviškumą, meilę savai kalbai ir kultūrai. Kalbant apie regioninę žiniasklaidą atrodo, jog į Europos reikalus žvelgiama iš provincialios perspektyvos, kad kažkur ten toli, Briuselyje, kažkas lyg ir tūno... O iš tiesų Europa yra čia ir dabar, tai yra lietuvių kaip europiečio tapatybės dalis.

Arnoldas Pranckevičius (toliau – A. P.). Tad ką daryti, kad ta žinia apie europietišką savimonę kuo plačiau sklįstų? Koks žiniasklaidos vaidmuo šiuo atveju regionuose?

Paulius Gritėnas (toliau – P. G.). Atsakyčiau „The New York Times“ vadovo žodžiais, kai jo paklausė, koks šiuo metu didžiausias iššūkis Amerikoje. Laikraščio vadovas atsakė, jog tai yra silpstanti regioninė žiniasklaida. Tas vyksta ir Lietuvoje, ir Europoje. Nebelieka regioninės žiniasklaidos įtakos globalesniems reiškiniams, procesams, ji gyvena provincialaus gyvenimo ritmu, nuo didesnių problemų gvildinimo nusišalina arba tiesiog pritrūksta tam valios ir laiko.

Audronė Nugaraitė (toliau – A. N.). Kalbėti apie Europos Sąjungą (ES), jausti, sužinoti – žiniasklaidos paskirtis. ES baltojoje

komunikacijos knygoje yra trys D: demokratija, dialogas ir diskusija. Situacija yra rimta, nes, kaip teisingai pastebėjo P. Gritėnas, regioninė žiniasklaida visame pasaulyje kelia rimtą klausimą: ar mes išliksime? Ką mes darysime, nes be mūsų, žurnalistų, Europa nebus nei solidari, nei vieninga. Kaip tuomet pasieksime valstybių sąjungai keliamus uždavinius?

” **Lietuvai reikia kokybiškos žiniasklaidos: ne tik oponuojančios, šaukiančios, bet ir mobilizuojančios, diskutuojančios, analizuojančios, susikalbančios.** “

Mes privalome informuoti žmones, nors mūsų misija šiandien smarkiai keičiasi. Šios dienos pasaulyje viską lemia mobilumas. Slepjamės už socialinių medijų, nors tai ne kas kita, o tik nuomonių, ne kokybiškos žiniasklaidos platforma. Jei nepadarysime ryžtingo žingsnio į kokybę ir mobilumą – nebus ateities. Mums kenkia mūsų pačių negebėjimas suprasti, kas yra svarbiausia. Mes iš naujo turime prisistatyti auditorijai ir pasakyti, kas tokie esame. Išties liūdina, kai išleidę laikraščio internetinę versiją neleidžiame jos laisvai skaityti emigrantams, – dar stringa ši sistema, dar per mažai padarėme dėl savo skaitytojų. Lietuvai reikia kokybiškos žiniasklaidos: ne tik oponuojančios, šaukiančios, bet ir mobilizuojančios, diskutuojančios, analizuojančios, susikalbančios. Ko reikia žurnalistui šiandien? Vakarų žurnalistikos mokyklose, kaip ir mūsų, niekas nesikeičia – žurnalistui reikalingas profesionalumas su tam tikrų kompetencijų sąrašu: dirbti greitai, kokybiškai, laikytis etikos, įstatymų,

Europos Sąjungos iššūkiai ir ateitis

Žurnalistika- prekės ženklas, kurį toliau mėgs auditorija ar atmes?

Sarginio šuns misija tęsiasi ar...

Žurnalistika – prekės ženklas.
Prof. A. Nugaraitės pranešimo tezė.
Autorės nuotr.

KNYGA: Nick Davies *“Flat Earth News” (2009)*

- Tai churnalism.
- Tai žurnalistika, negalinti atlikti savo pagrindinių profesinių funkcijų ir pranešti skaitytojui kas vyksta jų aplinkoje .
- Tai yra žurnalistika, kur patys žurnalistai neieško naujienų.
- Jie tampa iš aktyvių informacijos rinkikų pasyviais iš išorės ateinančios informacijos gavėjais ir platintojais.
- Informacijos, kuri susijusi su konkrečių siuntėjų interesais, aktyvia ryšių su visuomene veikla, kurioje daug nesubalansuotos informacijos.(psl. 59)

Kas yra *churnalism*?
Prof. A. Nugaraitės pranešimo tezė.
Autorės nuotr.

mokėti apdoroti didelius kiekius duomenų. Išmokyti žurnalistinių žanrų, kad ir paprasčiausio interviu, – kad nebūtų gėda klausytis kitiems žmonėms. Kaip ir anksčiau, pasauliui reikia aukščiausios kokybės žurnalistinio profesionalumo.

Greitai? Bet ar kokybiškai?

P. G. Savo portale suteikėme vietos ir tiriamajai žurnalistikai, ir pramogų informacijai, nusistovėjo balansas, kad būtų objektyvu ir

kokybiška. Greitai ir kokybiškai? Tai sunkiai suderinama. Deja, tas greitai įgauna vis didesnę pranašumą prieš kokybę. To prašo visi redaktoriai. Kaip spręsti šią problemą? Manau, svarbiau kokybiškumas. Suomiai išlaiko lėtos konservatyvios objektyvios žiniasklaidos modelį, ten pirmenybė kokybiškai naujienai, užtat žmonės labai pasitiki žiniasklaida.

O pas mus štai kas atsitinka: išrenkama nauja valdžia, kuri krečia kvailystes, o žmonės sako: ei, kur jūs, žurnalistai, buvote

anksčiau, kodėl apie tuos ar anuos politikus nerašėte? Nacionalinė žiniasklaida kasdienybėje lenktyniauja, kas greičiau praneš naujienas, o analizei nelieta vietos. Manau, turėtų tais politikais, jų istorijomis, analize užsiimti būtent regioninė žiniasklaida. Ji palaiko artimesnį santykį su vietos politikos lyderiais ir gali plačiau pristatyti visuomenei būsimos valdžios atstovus, kartu ugdydama visuomenės kritinį mąstymą, gebėjimą atskirti pelus nuo grūdų.

Labai gaila, kad tarp nacionalinės ir regioninės žiniasklaidos nebeliko sinergijos, solidarumo, artimo bendravimo. Nacionalinės žiniasklaidos priemonės beveik nebeturi savo atstovų miestuose, rajonuose. Tą ryšį reikėtų atkurti ir stiprinti per internetą, socialinius tinklus.

Nepraraskime ir antros žiniasklaidos funkcijos – ne tik informuoti, bet ir vykdyti edukacinę misiją: aiškinti, šviesti, bendrauti su mokslininkais, viską pateikti įdomiai, nes tai vienintelis kelias atsilaikyti prieš pramoginę horoskopinę žiniasklaidą, kad ji visko neužgožtų. Mano pasiūlymai, kaip siekti kokybiškos žiniasklaidos, – tai glaudus nacionalinės ir regioninės žiniasklaidos bendradarbiavimas, dalijimasis temomis, objektyvumo siekis ir dėmesys edukacinėms temoms.

Gintautas Kniukšta, „Šiandien“ laikraščio redaktorius. Europėjame, gražėjame, bet tuštėja Lietuva. Nėra kam dirbti žemės. Kam pranešti tas naujienas, kai nuolat mažėja žmonių? Perkelkim gyventojus į du su puse miesto ir tvarkykimės. Kaip sulaikyti emigraciją?

P. G. Mažėjame, bet egzistuojame. Ir nemiegokime – esama situacija dažnai priimama

kaip duotybė, problemos neviešinamos arba mažai viešinamos, pavyzdžiui, dėl stambiųjų koncernų įsigalėjimo. Kviečiu žurnalistus bendradarbiauti, laikytis sinergijos. Nenumokime ranka į Lietuvai svarbias temas, nesijauskime maži! Siūlyčiau vietos žurnalistams aktyviai dalyvauti visuose procesuose, kurie vyksta rajonuose. Jei trūksta tvirtesnio palaikymo, į pagalbą kvieskitės mus.

A. N. Mūsų žurnalistikoje mažai prevencinių priemonių. Kažkada dirbdama Šilalės rajono laikraštyje „Artojas“ gavau gerą pamoką. Redakcijos kredo buvo toks: mes čia, rajone, visi vienas kitą pažįstame, todėl negalime rašyti neteisybės. Kai žmonės tvirtai žinos, kad skelbiama kokybiška žinia, kuri yra kokybiškos žurnalistikos esmė, situacija pasikeis. Todėl prieš rinkimus nebijokime prevenciškai informuoti, analizuoti politinę situaciją, tačiau, aišku, nederėtų imtis agitacijos.

” **Greitai ir kokybiškai? Tai sunkiai suderinama. Deja, tas greitai įgauna vis didesnę pranašumą prieš kokybę.** “

A. P. Kitų metų pavasarį vyksiantys net treji – Lietuvos prezidento, savivaldos, Europos parlamento – rinkimai, manau, suteiks gerą galimybę būtent regionų žurnalistams ir pateikti aiškioje šviesoje visus kandidatus. Valstybės siekis yra gaivinti regionus, kuriuose gyvena labai skirtingos bendruomenės, tačiau teigiamų pokyčių iniciatyva turi skliti iš apačios. Nenumokime ir išvažiausių Lietuvos gyventojų – jų indėlis yra ryškus: grįžta investicijomis, įgytomis žiniomis.

Naujienų portalai Vakaruose nepopuliarūs?

Saulius Rimkus, „Kauno žinių“ portalo vyriausiasis redaktorius. Ar galėtumėte palyginti mūsų žiniasklaidos situaciją su pirmaujančiomis Vakarų šalių visuomenės informavimo priemonėmis, pavyzdžiui, mūsų ir tenykštes televizijas, interneto naujienų portalus...

„ Žmonės priprato gauti informaciją nemokamai. Bet ne visada tai, kas gaunama veltui, yra kokybiškas produktas. “

A. N. Įdomiausia tai, kad Vakarų pasaulyje tokių interneto naujienų portalų, kokie egzistuoja Lietuvoje, nėra. Yra televizija, radijas, spauda ir jos internetinės versijos. Lietuvoje susiklostė įdomi situacija: atsirado tarpinis darinys – naujienų portalai. Gavome nemokamą prieigą prie informacijos – ir visi suprantate, kas atsitiko. Technologijų, verslumo prasme neatsilikame, bet problema – kokybė. Nesieju kokybės su pinigais, bet... Kokybiškos žiniasklaidos pagal akademinis kanonus mes niekada neturėjome, balansuojame netoli jos, bet nepasiekiamo tų aukštų standartų. Pavyzdys visada būdavo Nyderlandų žiniasklaida. Ir dar labai gaila, aš nebijau to pasakyti, kad sumažino me profesionalumo kartelę. Technologinių galimybių rasti kuo daugiau informacijos šaltinių atsirado, tačiau, kad ir kaip būtų paradoksalu, pateikiant medžiagą sumažėjo šaltinių, nuomonių. Galbūt tai dėl to paties greičio?

P. G. Metu akmenį į savo daržą: „15min“ buvo nemokamas laikraštis, paskui portalas... Jis buvo lyg laužtuvas šalies žiniasklaidoje, kuris parodė, jog galima veltui gauti gana kokybiškas naujienas. „Delfi“, „15min“ portaluose sumokėjus 1 eurą galima skaityti straipsnius be reklamos, bet to skaitytojai vis vien nepasirenka. Žmonės priprato gauti informaciją nemokamai. Bet ne visada tai, kas gaunama veltui, yra kokybiškas produktas. Ar mes turime akademinę tradiciją, ar daug dirba žurnalistų, baigusių profesinius mokslus? Manau, tokių mažai. Pasigendame gerai parengtų jaunų specialistų, kurie galėtų užsiimti tiriamąja žurnalistika. O skaitytojų sąmoningumas auga: jie užduoda rimtus klausimus, reikalauja kokybiškos informacijos bei analitinių publikacijų.

Dainius Radzevičius, Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkas (toliau – D. R.). Studijos yra studijos, o praktika eina savo keliu. Žiniasklaida visada buvo atvira ne tik žurnalistikos profesionalams: ateina dirbti politologų, filosofų, kitų profesijų atstovų. Ir tai yra labai gerai.

A. N. Šimtą metų diskutuojame, kas geriau: ar kad žurnalistas profesionalas specializuotųsi, ar kad specialistas mokytųsi žurnalistikos amato. Amatas yra svarbu. Prieš daug metų pagal vieną programą mokėme seniai spaudoje dirbančius žmones rašyti paprasčiausias žinutes. Žmonės dirba nesusimąstydami, ką dirba. Neįtikėtina, bet vienas iš dažniausių etikos pažeidimų daromas tada, kai, išklaivus vieną nuomonę, kitos nesivarginama pateikti. Sakysite, tai sena kaip pasaulis profesinė tiesa, bet jos nesilaikoma.

Žurnalistikos kokybės prioritetas ir viršenybė

“Kokybė turi būti stipriausias argumentas žurnalistikai išlikti.”

Vyr. redaktorius Janne Virkkunen, *“Helsingin Sanomat”*, 31.3.2010

“Žurnalistikos kokybė, o ne nuosmukis sugriaus arba prikels mūsų žiniasklaidos industriją.”

Vyr. redaktorius Rebekah Wade, *“The Sun”*, 27.1.2009

Kuo svarbi kokybė?
Prof. A. Nugaraitės
pranešimo tezė.
Autorės nuotr.

Kas svarbu šiandien, kad būtume rytoj?

- Turime pergaltoti, ką mes darysime rytoj?
- Turime save iš naujo pozicionuoti
- Turime naudotis globalių šaltinių potencialu
- Turime naudotis technologijomis pasiekti auditoriją
- Turime bendrauti su auditorija

Kas svarbu
šiandien, kad
būtume rytoj?
Prof. A. Nugaraitės
pranešimo tezė.
Autorės nuotr.

Kovokime už savo tapatybę

Vilija Butkuvienė, Klaipėdos rajono laikraščio „Banga“ redaktorė. Susiduriame su tendencingu valdžios požiūriu, ji vadina mus sisteminiiais žurnalistais, laiko už durų, o tuo metu visuomenę informuoja politikų visuomeniniai patarėjai... Deja, pilietinės visuomenės galios suvokimas labai menkas, dalis palaiko vietos žiniasklaidą, o kiti sako: kas gi jums blogai? Regionuose labai didelė kritinio

mąstymo stoka. Net patys politikai viešai bijo pareikšti savo nuomonę, diskutuoti, būti nepakantūs visuomenės informavimo įstatymų pažeidėjams.

Birutė Montvilienė, Marijampolės apskrities laikraščio „Suvalkietis“ korespondentė. Man regis, diskusijos dalyviai labai nutolę nuo mūsų, paprastų žurnalistų. Klausau pastabų, kad žiniasklaida nekokybiška, ką daryti, kad išliktų regioninė žiniasklaida... Ar žinote, kokiomis sąlygomis dirba

Marijampolietė žurnalistė Birutė Montvilienė: „Man regis, diskusijos dalyviai labai nutolę nuo mūsų, paprastų žurnalistų.“

Autorės nuotr.

regionų žurnalistai? Visos įstaigos yra apsi-stačiusios viešųjų ryšių specialistais, mažuose miesteliuose, rajonuose darbo vietos itin saugomos, tad mūsų informacijos šaltiniai labai dreba, nes informacijai nutekėjus per Birutę gali ir iš darbo išlėkti... Ypač jei tai kritiniai dalykai, publikacijos, kas labiausiai ir domina skaitytojus. Nueinu pas prokurorą interviu, o jis sako: „Dabar žinau, kaip su jumis bendrauti. Buvau kursuose, kuriuose jūsų profesoriai mokė, kad galiu laikraščiu ir raštu atsakyti...“

Aišku, galėtume ir daugiau kritinių straipsnių apie politikus pateikti, bet pridėta labai daug saugiklių. O jei nusižengsi, pakliūsi į teismą, pripažins tavo kaltę, laikraštis nebegaus teisės dalyvauti viešinio konkursuose, t. y. nebeteks taip reikalingų išgyventi pajamų.

A. N. Abi pusės turi bendrauti pagal taisykles. Mokome ir politikus, ir kitų sluoksnių atstovus. Kiekvienas turi dirbti savo darbą – įstaigos formuoja savo viešųjų ryšių politiką, žurnalistai renka informaciją iš jų.

P. G. Viešoji komunikacija stumia žurnalistus iš informacinio lauko brukdama jiems apdorotą, neobjektyvią informaciją. Su tuo reikia kovoti. Jei esate įstrigę interesų rate, kreipkitės į nacionalinę žiniasklaidą. Viešinkime viską bendromis jėgomis, dalykimės, jei ta informacija kelia jums pavojų. Žurnalistas

» **Jei esate įstrigę interesų rate, kreipkitės į nacionalinę žiniasklaidą. Viešinkime viską bendromis jėgomis, dalykimės, jei ta informacija kelia jums pavojų.**

“

neturi bijoti pakovoti su valdžios spaudimu. Taip pat reikia neužmiršti bendrauti su skaitytojais, aiškinti, kas yra žurnalistika, žurnalistai, kuo jie svarbūs visuomenės interesui, demokratijai, nes žmonės nežino, kokia yra žurnalistikos paskirtis. Manoma, kad viešųjų ryšių specialistas daro tą patį, ką ir žurnalistas. Žurnalistams būtina reikia kovoti už savo tapatybę.

Lietuvos žiniasklaida gerėja

D. R. Investicijos į žiniasklaidos kokybę nėra lygu investavimui į viešinimo lėšas, kai vykdomė ES projektų viešinimo politiką bei skleidžiame propagandą apie pabėgėlius, kitas ES aktualijas, kuri nėra bloga, bet nenatūrali vietos žurnalistikai. Tas lėšas įsisavina žiniasklaida, bet ateina pavėluoti vertinimai, nekalbant apie kritinio mąstymo ugdymą, pilietinės visuomenės stiprinimą. Informacijos srautas plaukte plaukė iš institucijų, tačiau žurnalistai tam skyrė nepakankamai dėmesio.

A. P. Tas viešinimo amžius baigėsi, dabar reikės viską daryti turint mažiau lėšų, bet padaryti daugiau. Finansų mažėjimas ir iššūkių daugėjimas privers mobilizuoti jėgas. Pavyzdys yra Airija. Šalis neteko 40 mln. piliečių per emigraciją, bet suklestėjo investavusi į švietimą, mokslą, technologijas, kultūrą.

P. G. Svarbu, kad žiniasklaida nepamirštų savo misijos – atlikti pilietinę pareigą informuoti žmones. Manau, kad Lietuvos žiniasklaida gerėja, tik nereikia nuleisti rankų. Kaip ir kitose demokratinėse valstybėse, nesąžiningi politikai jau praranda postus vien dėl to, kad nenori aiškintis visuomenei dėl savo poelgių.

» **Manau, mes dar nesuformavome naujos auditorijos, kuriai reikia profesionalios žurnalistikos.** «

A. N. Ar mes turime auditoriją? Stacionarių kompiuterių jaunimas nebenaudoja, laikraščius nebeskaito, vadinasi, nebeturi gebėjimų naudotis mūsų kūryba, tuo, ką mes vadiname žurnalistika. Jaunimas naudojami mobiliaisiais telefonais, planšetėmis, dar šiek tiek nešiojamaisiais kompiuteriais. Tai nėra Lietuvos problema. Ta transformacija, technologijų perversmas ir iššūkiai vyksta visame pasaulyje. Manau, mes dar nesuformavome naujos auditorijos, kuriai reikia profesionalios žurnalistikos. Tad auginkime savo skaitytojus, nes senoji karta išeina, o ateinančiai kartai turime pateikti kito kokybinio lygmens informaciją. Ir tas žurnalistinis produktas turi būti pateiktas per jų naudojamus šaltinius, kad padėtų patikimai orientuotis informacijos jūroje. Tuomet naujoji auditorija mumis patikės, žurnalistika išliks.

Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas

Mintys iš Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos konferencijos

Kas mums labiausiai rūpi?

”

Kai gavau kvietimą į metinę Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos (NŽKA) konferenciją balandį Žurnalistų namuose, Vilniuje, pamaniau, jog vėl teks „atsėdėti“ būtinus formalumus (sveikinimus, pranešimus, finansinę ataskaitą, valdybos ir pirmininko rinkimus), pagurkšnoti kavutės, pašmaikštauti su bendraminčiais ir bus gana. Bet teko nusivilti. Šį kartą – teigiamai.

NŽKA konferencijos dalyviai.

Povilo Sigito Krivicko nuotr.

“

Įdomi sąvoka – kūrybinės prastovos

Jau pirmasis sveikintojas ir kalbėtojas, Lietuvos meno kūrėjų asociacijos (LMKA) prezidentas Kornelijus Platelis pateikė tokią problemų puokštę, jog teko rimtai suklusti. Jis pradėjo nuo daugeliui rūpimos Meno kūrėjų socialinės apsaugos programos.

K. Platelis. Vieno minimalaus mėnesio atlyginimo (MMA) išmokos per kūrybines prastovas 2017 m. padidėjo 35 proc., lyginant su 2016-aisiais.

Dainius Radzevičius (NŽKA pirmininkas). Kornelijau, kadangi iš mūsų (žurnalistų – P. S. K.) dar niekas nesinaudoja tomis išmokomis, tai prašom pasakyti, apie ką čia kalbama. Daugelis iš mūsų aktyviai dirba, tai mums tomis prastovomis dar neteko naudotis. Kas naudojasi prastovų išmokomis Kultūros ministerijos sistemoje?

K. Platelis. Labai naudojasi dailininkai. Kai laisvai samdomas menininkas netenka pajamų, jis negali kreiptis į Darbo biržą, nes niekur nedirbo, tiesiog iš jokio darbo nėra išėjęs. Todėl prie Kultūros ministerijos įsteigta tokia Meno kūrėjų socialinės apsaugos programa, pagal kurią meno kūrėjo statusą turintis žmogus gali tris mėnesius gauti vieno MMA dydžio išmoką. Aišku, jis privalo įrodyti, dėl ko prašo paramos: neturi kontraktų, negauna pajamų. Žinoma, ta sistema irgi nėra labai patogi, nes ši parama sustabdoma, jei kūrėjui

Lietuvos meno kūrėjų asociacijos prezidentas Kornelijus Platelis.

Povilo Sigito Krivicko nuotr.

kas nors netyčia prisiminęs per tą laikotarpį perves kad ir dešimt eurų už praėjusius ar net už užpraėjusius metus. Todėl žmonės turi labai žiūrėti, kad jiems niekas netikėtų pinigėlių į sąskaitą nepervestų.

Replika mintyse. Girdint tokį paaiškinimą iki galo neaišku, kaip tokia programa galėtų pasinaudoti žurnalistai. Matyt, pirmiausia tie, kurie neturi etatinio darbo ar pasivadinę rašytojais, kuriems tuo metu (tris mėnesius?) „nesirašo“.

K. Platelis. Be kita ko, pagal šią programą visi meno kūrėjai draudžiami socialiniu ir sveikatos draudimu nuo minimalaus mėnesinio atlyginimo. Šio draudimo suma, lyginant su 2016 m., padidėjo 13 proc. Vis dėlto Socialinio draudimo įstatyme yra toks sakinytis, kad šia sistema negali naudotis tie, kurie dirba pagal individualios veiklos pažymąs.

Replika mintyse. Painu, po šimts kalakutų. O visgi – kaip žurnalistams?

K. Platelis. Pastarojoje LMKA konferencijoje (2018 03 21) priėmėme rezoliuciją, kurioje siekiame, kad nepriklausomai nuo veiklos pobūdžio visi meno kūrėjai galėtų naudotis šia sistema. Tai reikštų, kad pagal individualios veiklos pažymą dirbantis asmuo yra draudžiamas visa apimtimi nuo MMA visus metus. Metams pasibaigus iki gegužės pirmosios jis deklaruoja pajamas, sumoka mokesčius ir tą skirtumą, kuris permokėtas, „Sodra“ gražina ne asmeniui, o į programos sąskaitą arba įskaito į kitus metus.

Replika mintyse. Gražūs ketinimai, bet įdomu, kada jie taps tikrove.

Kinta rėmimo modelis

Šiek tiek su nerimu laukta Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo direktoriaus Gintaro Songailos kalbos. Nerimauti yra dingsties, nes šio Fondo laukia rimti pokyčiai, nuo kurių lemtingai priklausys kultūros leidinių ateitis.

D. Radzevičius. Dabartinė Seimo dauguma pasakė, kad kalba eina apie naują valstybės paramos žiniasklaidai modelį. Taip sutapo, kad iš modelio teliko tiktai Fondas. Todėl paklauskime tuose procesuose dalyvaujančio Gintaro, kas vyksta ir ką mes galėtume padaryti esant tokiai situacijai?

G. Songaila. Taip, to modelio nėra. Yra tiktai nežinia kieno parengtas įstatymo projektas. Išbraukiama viskas, kas susiję su Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondu, įrašoma *Lietuvos žiniasklaidos taryba*. Tai iš

tikrųjų niekaip nesusiję su parama kultūrai ar kultūros ir meno leidiniams. Matyt, yra visiškai kitas tikslas ir jam reikalingas toks instrumentas, kaip žiniasklaida. Jie (valdžia – P. S. K.) sako, jog tai – savitvarka. Tačiau tokia savitvarka atrodo savotiškai, kai iš tikrųjų steigiama Kultūros ministerijos įstaiga, o vadovą skiria Vyriausybė ir Premjeras, kai rinkimo tvarką savo įsakymu nustato kultūros ministrė. Be to, tas rinkimas turėtų būti vykdomas tik žiniasklaidos organizacijų, kurių kiekis nenustatytas. Sunku pasakyti, kokios jos bus ir kaip jos rinks tuos rinkikus. Žodžiu, Kultūros ministerija pasakytų – kaip. Išvada: teigimas, kad rūpinamasi kultūros ir meno leidiniais, buvo viešųjų ryšių dūmai.

Replika mintyse. O kam tie dūmai reikalingi? Greičiausiai piliečių sąmonei apsmilkyti būsimuose trejuose ateinančių metų rinkimuose.

G. Songaila. Jau seniai Fondas į savo strategiją buvo įrašęs, kad būtų ilgalaikės trejų metų programos, skirtos periodiniams kultūros leidiniams. Ir kad būtų trejiems metams išdėstytos sumos. Taigi mes naiviai ir pateikėme tą pasiūlymą, tačiau jis iš karto buvo padėtas į stalčių ir vis tiek svarstomas šitas, kurio kelis paprastus bruožus paminėsiu. Pirmasis – vietoj nepriklausomos institucijos, kuri dabar dar remia žiniasklaidos kultūros šviečiamuosius projektus, steigiama valstybės – konkrečiai Kultūros ministerijos – įtakai priklausanti institucija. Jie gali eiti į bet kokius kompromisus, prirašyti bet kokių gražių žodžių ir duoti bet kokių garantijų, tačiau viskas vyks pagal Kultūros tarybos modelį. Tik toks modelis kažin ar yra tinkamas žiniasklaidai.

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo direktorius Gintaras Songaila.

Povilo Šigito Krivicko nuotr.

Replika mintyse. Aišku, to modelio valdymo svertai pereis į valdančiosios daugumos rankas.

Vežimo statymas prieš arklį

G. Songaila. Antras momentas – iš tikrųjų neaiškūs tikslai: vietoj „Kultūros ir šviečiamųjų projektų žiniasklaidoje“ tikslas įvardijamas „Visuomenės informavimo kultūra“. Kaip ministerija ja rūpinsis, neaišku. Viena iš numatytųjų – „Kultūros refleksijos programa“. Tai apskritai kultūros refleksijos (arba atspindėjimo – P. S. K.) programa, o periodinių kultūros ir meno leidinių programa, kaip klasė, panaikinama. Meno kūrėjų atstovų į tą tarybą kviesti nenumatoma. Atseit mes esame žiniasklaidos savitvarkos institucijos. Galbūt tie keli meno leidiniai, kurių sukeltu triukšmu šiuo atveju buvo pasinaudota,

kiek girdėjome, steigs savo asociaciją. Gal tikisi, kad bus viena iš tų asociacijų toje žiniasklaidos taryboje ir taps labai įtakingi. Galbūt už jų nuveiktą darbą griauinant Fondą bus kaip nors valdžios atlyginta ir jie sulauks laikinų malonių.

Replika mintyse. Kai teko dirbti eksperimentu dabartiniame ir kituose fonduose, niekada nebuvo lengva skirstyti „malones“, keleriopai mažesnes už pateiktų paraiškų apimtis.

G. Songaila. Trečias dalykas – ne tik neaiškūs naujai kuriamos institucijos tikslai, bet ir dėl skiriamų pinigų daug neaiškumų. Jeigu, sakykim, šiandien Fondas turi nustatytą biudžetą, kad ir mažą, bet konkretų, veikiančią su tam tikromis garantijomis kultūros ir meno leidiniams, tai dabar yra tik pažadai, kad bus trigubai daugiau pinigų. Ar jų iš viso tiek bus – didelis klausimas, lygiai taip pat neaišku, kiek jų teks kultūros ir meno leidiniams. Tai panašu į vežimo statymą prieš arklį. Iš pradžių, kaip sakė Seimo Kultūros komiteto pirmininkas, svarbu „prastumti“ naująją tarybą „už“, o ką ir kaip ji darys, tai nesvarbu. Tiesa, kilo šioks toks šurmulyš, tai gal ta darbo grupė kažką tenai darys. Jie (Seimo Kultūros komitetas ir Kultūros ministerija – P. S. K.) tikėjosi šį instrumentą (Meno kūrėjų socialinės paramos programą – P. S. K.) paleisti iki vasaros. Per du mėnesius reikėtų ne tik pristatyti, bet ir priimti įstatymą, kuris dar net nėra parengtas. Jeigu tai pavyktų padaryti ir įstatymas įsigaliojotų iki liepos pirmosios, kad būtų galima numatyti biudžetą, tai rudenį būtų galima skelbti konkursą.

D. Radzevičius. Fondo dalininkų susirinkime, kuriam man teko pirmininkauti,

vienbalsiai pasiūlytas projektas, kaip tobulinti dabartinį modelį. Mes reikalausime, jog darbo grupė pradėtų ne nuo kažkokio naujo darinio, o nuo dalininkų siūlomo modelio, išlaikydama nepriklausomos institucijos principus, kad būtų užtikrinta valstybės parama žiniasklaidai.

Kultūrinės žiniasklaidos – pernelyg daug?

Savo kiek kitokią viziją apie artėjančią perversmą išsakė poetė, leidinio „Nemunas“ vyriausioji redaktorė Erika Drungytė.

E. Drungytė. Visus tuos procesus stebiu iš šalies. Dalyvavau viename Seimo Kultūros komiteto posėdyje, kuriame buvo kalbama, kad reikalingas kažkoks naujas darinys. Komiteto pirmininko buvo paprašyta sukurti naują formatą, struktūrą ir ją pristatyti kitiems. Pasakysiu tik tiek, kad būnant, gyvenant Vilniuje labai lengva ir einant gatve paduoti ranką pažįstamam draugui iš ministerijos ar iš kitos institucijos, aptarti reikalus, nueiti į posėdį pašnekėti. Prie kavos galbūt pakalbėti. Tiems, kurie toliau nuo Vilniaus, labai sudėtinga atlekti ir pasakyti kokių svarų žodį, Vilniuje kam nors sugalvojus staigų pasitarimą.

Replika mintyse. Čia yra tiesos. Vis dėlto kolegės Erikos atveju Kaunas vos per gerą valandą kelio nuo Vilniaus, taigi nėra taip labai sunku greitai atvykti į sostinę ir su godotinais žmonėmis susitikti.

E. Drungytė. Ką galima pasakyti apie kultūros žiniasklaidą ir jos veiklą? Kultūros žiniasklaidą Lietuvoje labai gerai matome. Kaimyninėse šalyse tiek ir tokių leidinių, kokius

„Nemuno“ vyriausioji redaktorė
Erika Drungytė.

Povilo Sigito Krivicko nuotr.

mes turime ir dar popieriniu formatu, nėra. Latviai leidžia tik vieną leidinį, estai taip pat kooperavosi į vieną darinį, kad gautų didesnę finansavimą. Visa kita yra internete. Tai, ką turi Lietuva, yra unikalus dalykas. Yra daug įvairaus pobūdžio leidinių (ir popierinių – P. S. K.), kiekviename jų gali būti skiltis apie kultūrą. Sąžiningai kalbant, mes turime per daug popierinių leidinių, skirtų tik kultūrai šiuolaikiniame pasaulyje.

Replika mintyse. Ačiū Rusijos carui Aleksandrui II už lietuviams įvartytą meilę savo spausdintam žodžiui per jo draudimą 1864–1904 metais. Ta meilė nepraėjo iki šiol: kas išspausdinta popieriuje, tikra, o kas internete – nepatikima, nes bet kada gali dingti sugedus kompiuteriui ar išsijungus elektrai.

E. Drungytė. Tas paklodės tampymas, kam kiek teks pinigų, neišvengiamas. Ir bus

visada. Klausimas visai kitas: kur dirbti, kaip realizuoti save ir kaip gauti atlygį žiniasklaidos kultūros lauko darbininkams? Jeigu šis poreikis būtų patenkintas ir kultūra būtų suvokiama kaip normali valstybės įvaidžio formavimo dalis, manau, būtų įmanoma susitarti. Ir tai nėra vien tikrai žurnalistikos sritis. Dabar tame naujajame darinyje, kuris siūlomas Kultūros ministerijos, mane labiausiai trikdė du dalykai. Aš įsivaizdavau, kad Kultūros ministerija, norėdama kuruoti tik kultūrinę žiniasklaidą, numatytų gana didelį Fondo biudžetą. Jis būtų skiriamas tik kultūrinei žiniasklaidai, kuriai akcentuoti tinka ne žurnalistai, o kultūros specialistai, nes kultūrinė refleksija yra apie specifinius dalykus – apie dailėtyrą, teatrą, dar kažką. Žodžiu, jeigu naujame modelyje pašalinamos kitos asociacijos ir kiti vertintojai, lieka tik žurnalistikos specialistai, kurie yra labiau už verslumo modelį žurnalistikoje, tai yra – kiek leidinys dinamiškas, kiek jis turi skaitytojų, kiek parduoda ir panašiai.

Replika mintyse. Hm... Hm... Tai kolegė Erika, būdama redaktorė, žurnalistus laiko

menkesnio intelektualinio potencialo už „kultūros specialistus“. Žinoma, visko būna, bet juk ne visi mes taip vertintini.

Kodėl nėra kritikų?

E. Drungytė. Jeigu reitingo lentelė, skaitomumas, reklama, matomumas ir toks reikalingumas tampa didžiausiu prioritetu, tai bet kuris kultūrinis leidinys gali būti nurašytas, nes tai yra specifinis labai mažas segmentas visoje žurnalistikoje. Pirma abejonė – paimama tarsi po savo sparneliu visa žiniasklaida. Nelabai suprantu, kodėl šalia ministerijos atsiranda institucija, kuruojanti visą žiniasklaidą, o ne tik siaurą kultūros segmentą. Mes suvokiame kultūrinę žiniasklaidą kaip atskirą šaką visame kultūros lauke ir mums jo reikia. Mums reikia profesionalių rašytojų, mums reikia gerų honorarų jiems, kad atsirastų kritika, kurios, deja, dabar kultūroje nėra. Ar yra reali kritika? Draugai su draugais bendraujam, sunku pakritikuoti.

Replika mintyse. Su šia nuomone tenka sutikti. O ką daryti?

NŽKA valdybos
pirmininkas Dainius
Radzevičius.

Povilo Sigitio Krivicko nuotr.

E. Drungytė. Visiškai neplėtojama naujoji kritikų bazė – kino, literatūros, dailės, įvairių kitų sričių. Kultūrinė žiniasklaida iš tiesų tampa labiau aprašančiąja žiniasklaida. Reikėtų pamatinio, fundamentinio Kultūros ministerijos žvilgsnio, jeigu ji norėtų tai daryti – realiai kuruoti kultūros žiniasklaidą, skirti finansų edukacijai, tai yra kritikų bazei didinti. Vadinausi, skatinti tuos dalykus, kurie po kelerių metų objektyviai vertinant padėtų palaikyti tam tikrą profesionalų leidybos, poligrafijos, turinio lygį. Kultūros žiniasklaidos leidiniai gali egzistuoti tik tuo atveju, jei jie bus skirtingi. Jeigu jie vieni kitus dubliuos, kils abejonių dėl jų egzistavimo. Dabar leidiniai dalijasi autoriais, vieni eina pas vienus, kiti – pas kitus. Jeigu leidinys gauna didesnę finansavimą, jis gali persivilioti geresnius autorius.

Kuo įdomi pirmininko ataskaita ir diskusijos?

Po šių trijų kalbų prasidėjo formalioji konferencijos dalis. Jai vadovauti buvo išrinkti Aida Vėželienė ir Audrys Antanaitis. Jiedu pakvietė pirmininką D. Radzevičių skaityti ataskaitinio pranešimo apie NŽKA 2017 m. veiklą. Jis ne tik pasidžiaugė dėl kūrybinio narių aktyvumo, bet ir akcentavo klausimus, kurie turėtų būti išspręsti. Tai galima padaryti tik kartu su LMKA, kuri vienija apie tris tūkstančius architektų, dailininkų, fotografų, kinematografininkų, rašytojų, kompozitorių, žurnalistų, tautodailininkų, vertėjų, dizainerių.

D. Radzevičius. Mūsų asociacija veikia jau dvylika metų. Pagal 2005 m. Meno kūrėjų organizacijų įstatymą, kūrybinė organizacija gali būti tik asociacija. Profesinė sąjunga negali būti iš principo. Tai reiškia tik vieną iš dviejų variantų: arba mes esame iš viso išmetami iš to lauko,

NŽKA vyriausioji finansininkė Lina Mykolaitienė.

Povilo Sigito Krivicko nuotr.

negauname finansavimo ir pan., arba, kaip ir kai kurios kitos kūrybinės organizacijos, prie sąjungos įkuriame asociaciją. Mes, tautodailininkai, kinematografininkai ir kai kurie kiti, turėjome taip padaryti. NŽKA narių skaičius niekada nebuvo labai didelis, nes jai gali priklausyti tik tie, kas turi meno kūrėjo statusą. Per pastaruosius ketverius metus yra apie 90 narių. NŽKA skiriasi nuo LŽS, nes ji nėra profesinė sąjunga, nerengia kolektyvinių derybų, negina remdamasi darbo teise. NŽKA veiklos pagrindas – bendradarbiavimas su visomis kūrybinėmis asociacijomis Lietuvoje ir užsienyje, kūrybinių teisių gynimas, premijos, su profesine etika susiję dalykai, moksliniai tyrimai ir prestižo kėlimas. Dalis tikslų sutampa su LŽS siekais.

Replika mintyse. O kokie būtų įdomesni sutapimai?

D. Radzevičius. LŽS iniciatyva pradėtus kūrybinius konkursus sėkmingai tęsia NŽKA. Jų vertinimo komisijų nariai dabar jau turi būti

ir NŽKA nariai, kad kiekvienas naujas laureatas pagal nuostatus galėtų tapti ir meno kūrėju. Toliau leidžiamas almanachas „Žurnalistika“, NŽKA veikla nušviečiama LŽS interneto svetainėje, sukursime ir savo grupę feisbuke. Tikimės gauti rimtesnę Kultūros fondo paramą Lietuvos žiniasklaidos enciklopedijai leisti. Rengiame seminarus, kuriuose svarstomi įvairūs klausimai, susiję su meno kūrėjo statusu. Žurnalistų namuose vyksta įvairios parodos. Stengiamės, kad meno kūrėjo statusas duotų tam tikrų socialinių preferencijų. Todėl kviečiu: gaukite savo kodą Kultūros ministerijoje ir tapkite paramos kūrybinei veiklai gavėjais. Tada gal atsiras rėmėjų, kurie tiesiai jums skirs tuos du procentus, kaip juos gauna kitų sričių kūrėjai.

NŽKA valdybos ataskaita patvirtinta vienbalsiai. Tokio pat teigiamo likimo sulaukė ir NŽKA 2015, 2016, 2017 m. finansinės veiklos

NŽKA valdybos narė Aurelija Arlauskienė.
Povilo Sigitos Krivicko nuotr.

ataskaitos, kurias pristatė vyriausioji finansininkė Lina Mykolaitienė. Malonu, kad pastarieji metai mūsų asociacijai buvo finansiškai sėkmingi, nebėra skolų, iš Kultūros tarybos, Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondo bei kitų šaltinių gauta paramos žurnalistiniams projektams Lietuvoje ir net Baltijos šalyse.

Konferencijoje pasiūlyta atlikti keletą NŽKA įstatų keitimų. Vienas įdomesnių būtų toks. Įstatų ankstesniame variante buvo įrašyta: „5.1. NŽKA nariais gali būti Lietuvos žurnalistų sąjungos nariai, atitinkantys Lietuvos Respublikos meno kūrėjų ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymo trečiojo straipsnio pirmojoje dalyje vieną iš numatytų reikalavimų.“ Pasiūlyta keisti į: „5.1. NŽKA nariais gali būti profesionalūs žurnalistai, atitinkantys Lietuvos Respublikos meno kūrėjų ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymo nuostatas, taikomas meno kūrėjo statusui.“ Vadinasi, meno kūrėjo statusą galėtų gauti ir NŽKA priklaustyti ir ne LŽS nariai.

Šiam ir kitiems pakeitimams konferencijos dalyviai vieningai pritarė. Pirmajame naujos valdybos posėdyje bus patvirtinti NŽKA įstatų pakeitimai.

Kitas darbotvarkės klausimas – NŽKA pirmininko rinkimai. Juozas Stasinas pasiūlė D. Radzevičiaus, o Stasys Paškevičius – Aurelijos Arlauskienės kandidatūras. Tačiau kolegė Aurelija atsisakė kandidatuoti. NŽKA pirmininku ketverių metų kadencijai vienbalsiai išrinktas D. Radzevičius. Ta pačia proga atnaujinta NŽKA valdyba. Joje darbuosis D. Radzevičius, A. Arlauskienė, Vidas Mačiulis, Raimondas Polis, Gintautė Stalnionytė, Gerimantas Statinys, Aida Vėželienė, Vytautas Žeimantas ir Aldona Žemaitytė. V. Mačiuliui pasiūlius, išrinktas NŽKA valdybos kandidatas Povilas Sigitas

NŽKA narys, poetas ir publicistas Jonas Jackevičius.

Povilo Sigito Krivicko nuotr.

Krivickas tam atvejui, jeigu reikėtų pakeisti ką nors iš valdybos narių.

Po būtinų konferencijos formalumų kolegos aktyviai diskutavo mūsų kūrybinės būties klausimais. Savitų minčių pareiškė A. Arlauskienė, Jonas Jackevičius.

A. Arlauskienė. Mes iš kažkur kažką sužinom, bet mums nepateikiama konkreti informacija. Pavyzdžiui, ta socialinės apsaugos programa. Kas žinote, kaip ji iš tikrųjų veikia? Na, kažką žinom, kad yra individuali veikla. Kas žinote, kad nuo kitų metų deklaruojant, jog dirbama pagal individualios veiklos pažymą, reikės mokėti tik 5 proc. gyventojų pajamų mokesčio (GPM)? Turime plaukti patys. Pagal įstatymą NŽKA turi paramos gavėjo statusą. Tačiau vienas dalykas, kai pats meno kūrėjas eina prašyti paramos savo leidiniui išleisti, ir visai kitas dalykas, jei dėl to kreiptųsi NŽKA.

Būtų visai kitoks svoris. Mes turime ieškoti paramos, leisti knygas, trimituoti, kad NŽKA padėjo išleisti šią ar kitą knygą. Ne vien iš tos paramos, kurią gauname iš Kultūros tarybos, bet ir šiaip privalome kelti savo statusą.

J. Jackevičius. Čia šnekėta daug, mes tai jau daugmaž buvome girdėję, bet man baisu, kad mums vadovauja – aš nesuigaudau – viena taryba, antra taryba, kažkokie mistiniai žmonės sprendžia ne tik mūsų, čia sėdinčiųjų, bet ir visų menininkų likimą. Pas juos reikia eiti, kažko prašyti, džiaugtis, jeigu kažkas kažką paskiria, tikėtis, jog bus kažkokie pamaloninimai tiems, kurie vargsta. Sunku pasakyti, kada jie bus.

Konferencijoje taip pat prisiminta, kad NŽKA aktyviai dalyvavo NED fondo (JAV) finansuojamame projekte „Novaja gazieta Baltija“. Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje 2015 m. spalį pradėjo veikti autoritetingo Rusijos opozicinio leidinio „Novaja gazeta“ portalas Baltijos šalims. NŽKA šiuo metu vykdo projektą, pagal kurį šiame portale remiamas kokybiškas žurnalistinis turinys. Geriems darbams nėra pabaigos. Pasak Žurnalistų namuose anksčiau išsakytų profesorės Viktorijos Dajotytės žodžių, gerai, kad žurnalistai įgauna vis daugiau drąsos rašyti apie tai, ko mūsų šaliai trūksta. „Žurnalistai yra žmonės, nešantys žinią, žinojimą, pažinimą“, – sakė ji.

**NŽKA konferenciją nušvietė
Povilas Sigitas Krivickas**

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Daiva Červokienė

Juozas Kundrotas: „Meilė literatūrai atvedė j žurnalistiką“

”

Šiomet Vinco Kudirkos premija skirta LŽS ir NŽKA nariui kauniečiui Juozui Kundrotui, 2017 m. išleidusiam dvi Lietuvos Respublikos šimtmečiui skirtas knygas: apysaką „Kryžius nuo knygnešio kapo“ ir romaną „Viena knygnešio diena“. Ta proga su juo kalbėjomės apie žurnalistiką, kūrybą, knygas ir knygnešius.

2018 m. Lietuvos žurnalistų sąjungos Vinco Kudirkos premijos laureatas Juozas Kundrotas.

Arūno Sartanavičiaus nuotr.

“

Radio žurnalistas ėmėsi knygnešių temos

Kaip susidomėjote knygnešiais?

Kažkada, būdamas keturiolikos ar penkiolikos metų, perskaičiau dar vadinamaisiais Smetonos laikais išleistą A. Molio romaną „Knygnešio tragedija“. Man, paaugliui, tai buvo užtaisas, kuris mestelėjo į patriotizmą, kitokį suvokimą. Tas herojaus atsidavimas, jo auka, tragiška mirtis Sibire buvo tokia paveiki, kad daviau sau žodį: kad ir kas būsiu, kad ir ką darysiu, bet apie knygnešius rašysiu – mat jau paauglystėje rašinėju šiuokius tokius tekstelius. Po Vinetu ir daugybės kitų paauglių literatūros herojų ta knyga parodė kitokį heroizmą, kitokią romantiką, nuotykius, pasiaukojimą. Tai buvo stiprus impulsas. Dabar nedrįstu susirasti tos knygos ir perskaityti dar kartą, nenorėčiau sugriauti to įspūdžio...

Knygnešių temos ėmiausi dirbdamas radijo žurnalistu. Likimas lėmė sutikti garsiojo knygnešio Jurgio Bielinio vaikaitį – inžinierių Jurgį Algirdą Bielinį, kuris suteikė nemažai medžiagos apie savo senelį. 1970 m. liepos 2 d., išėjęs atostogų, ryžausi keliauti knygnešių takais, pradėdamas nuo Bielinio tėviškės Biržuose. Sutikau žmonių, kurie jį atsiminė. Tai, ką užčiuopiau ir pajutau, sugulė į reportažus, knygas. Taip išvaikščiojau Suvalkiją, Aukštaitiją, Žemaitiją, dalį Dzūkijos. Kad ir kur važiuoju, keliauju, būtinai užsuku į knygyną ir nusiperku knygą – jose randu labai svarbių dalykų.

Kuo knygnešių plejadoje išsiskiria knygnešys Juozas Akelaitis, romano „Viena knygnešio diena“ herojus?

Išsiskiria savo gyvenimu. Jis aukojosi Lietuvai, lietuviškam žodžiui. J. Akelaitis per gyvenimą patyrė 3 tremtis: dvi caro laikais ir paskutinę – sovietiniais. Spaudos draudimo metais įsitraukė į knygnešių veiklą – platino lietuviškus laikraščius „Varpas“, „Ūkininkas“. 1901 m. rusų žandarų buvo sučiuptas, metus kalintas ir ketveriems metams ištremtas į Manzurką. Kai grįžo į Lietuvą, vėl įsitraukė į aktyvią politinę veiklą prieš carą ir jo valdžią, buvo ištremtas į Mogiliovą. Tačiau ir ten nenurimo – aktyviai veikė šalpos komitete, kuris gelbėjo pasitraukusiuosius į Rusiją nuo karo, tad iš ten buvo perkeltas kiek toliau nuo Mogiliovo – į Škvolą.

O paskutinė tremtis 1949 m. pavasarį buvo į Irkutską, į tą patį miestelį Manzurką ištremtas kartu su visa šeima. Kadangi sutapo tremties vieta, galima puikiai palyginti carinę ir sovietines tremtis. 1902 m. tremtiniui davė šautuvą ir 5 rublius mėnesiui, kad galėtų išgyventi, o Stalino laikais – nieko, po pusmečio J. Akelaitis ten ir mirė.

Išvirtusį kryžių, kuris žymėjo jo palaidojimo vietą, jaunimo grupė pargabeno į Kauną, į jo dukros Laimos Milvydienės namus. Tada dar kunigas politinis kalinys Sigitas Tamkevičius kryžių pašventino. Į tą renginį susirinko nemažai žurnalistų, neseniai įkurtos Lietuvos knygnešio draugijos narių – kryžių priglaudė prie sienos, greta trispalvės. Labai paveiku ir stipru, net ašaras traukė. Parašiau dokumentinių apybraižų ciklą „Šventa knygnešių gadynė“, parengiau radijo laidą, nes dirbau Kauno radijuje. Jau buvau parašęs romaną „Sakmė apie knygnešį“, kuriantį knygnešio

J. Bielinio paveikslą. J. Akelaičio duktė Laima prašė, kad parašyčiau romaną ir apie jos tėvą. Ir ta mintis man vis po truputį sukosi galvoje. Tik greitai nesulipdžiau to siužeto – reikėjo brandinti, raustis 28 metus. Reikėjo ir pačiam tam subręsti.

Internetas pakišo koją knygai?

Kaip rinkote medžiagą knygoms apie knygnešius? Kaip derinote faktus, kiek leidote reikštis savo vaizduotei?

Tam daug padėjo žymiojo J. Bielinio anūkas, kuris labai didžiavosi savo seneliu ir stengėsi iš visų galimų šaltinių surinkti informaciją apie jį, net jo vardą iškėlė prieš savąjį.

Antras šaltinis – mano pajautimas. 1970 m. pradėta kelionė knygnešių keliais vyko ne tik tą vasarą. Nusilenkiau prie knygnešių kapų, sutikau nemažai su jais bendravusių žmonių įvairiuose šalies regionuose. Ypač prisimenu labai guvų 84 m. senuką, regis, pavarde Šidla, pasakojusį, kaip tėvai paslaugiai sutikdavo J. Bielinį. Jo arklį uždarydavo tvarte, o Bielinis susirangydavo ant aukštos krosnies... Jis turėdavo patikimų jam padėdavusių žmonių tinklą, panašiai ir kiti knygnešiai. Svarbus informacijos šaltinis buvo ir Petro Rusecko „Knygnešio“ 2 tomai, išleisti dar A. Smetonos laikais. Visus tuos dalykus kažkaip susintetinu, sujungiu. Apybraižos būtų įgavusios kitokios stilstikos, o romanus leidžia kalbėti laisviau, kitaip pateikti detales.

O tėvų, senelių ryšių su knygnešiais neieškojote?

Mano tėviškėje Gilučių kaime greta Žaslių darbavosi knygnešys Petras Gudelis, kuris

Juozo Kundrotos romaną „Kryžius nuo knygnešio kapo“ ir apysaką „Viena knygnešio diena“.

Nuotr. iš www.kannožurnalistai.lt

iš Tilžės kelis kartus per metus parveždavo maldaknygių, laikraščių, kalendorių, knygių. Jas tiekė savo kaimo gyventojams, elementorius – daraktoriams. Mano senelis turėjo kelias ūkininko knygeles, žurnalų, tikriausiai P. Gudelio atneštų. Žinau, kad iš knygnešio kažką pirko. Tą išlikusią seną ūkininko knygelę atidaviau Gilučių bibliotekai.

Kaip manote, ar knygos reikšmė, funkcija labai pasikeitė nuo knygnešių gadybės iki mūsų dienų?

Labai pakito. Vis dėlto internetas savo darbą padarė, knygai koją pakišo. Atsimenu, artėjant Sąjūdžio laikams pasklido žinia, kad ruošiamasi leisti pasaulio literatūros klasiką, prie knygynų stovėjo eilės per naktį. Tik per pažintį pavyko užsiprenumeruoti.

Dabar knygų daug, sunku išsirinkti, pastebėti reikiamą, o pirkėjų nėra. Nesuprantu,

kodėl knygos tokios brangios. Kodėl romanėlis, kurio leidybą rėmė Kultūros ministerija, kainuoja daugiau nei 10 eurų...

Vinco Kudirkos vardas lietuviams šventas

Ką Jums reiškia Vinco Kudirkos premija?

Tai labai aukštas įvertinimas, netekau amo išgirdęs tą žinią. V. Kudirkos vardas lietuviams šventas. Ir dabar net nelabai suvokiu, kad tai nutiko. V. Kudirkos vardą ir portretą menu nuo pat vaikystės – mano vyresnis brolis A. Smetonos laikais mokėsi pradinėje mokykloje, jo sąsiuvinį viršelius puošė Kudirka. Gerai tai prisimenu, tada sąsiuviniai ir kvepėjo. V. Kudirka žavėjo. O kai sužinojau dramatišką jo gyvenimo istoriją, kilo daug minčių. Taip įvairiapusiškai dirbti, aukotis Lietuvai iki pat paskutinio atokvėpio, nepaisant ligos... Kad ir kas su juo susitikdavo, gaudavo įkvėpimo sau...

Kai išleido mano knygą apie P. Orintaitę (ji pati, gyvendama Los Andžele, pasiūlė imtis šio darbo, užjudino savo buvusius mokinius,

pažįstamus, kad rašytų ir siųstų savo atsiminimus (prieš karą ji mokytojavo), tarp jų buvo ir savaitraščio „Dirva“ redaktorius Vytautas Gedgaudas, su kuriuo teko nemažai susirašinėti), buvau daug kartų kviečiamas į įvairius susitikimus Suvalkijoje, jos gimtinėje. Ne kartą buvau ir V. Kudirkos muziejuje, prie jo paminklo. Ta Kudirkos Naumiesčio vieta atrodo labai sakrali. Viena, kai joje kalbi apie kitus, o visai kas kita, kai tuose pačiuose sakraliuose rūmuose pastatė pagerbti mane patį – protas lyg aptemo... Nelabai suvoki, tiki, ar esi to vertas. Yra nemažai gerai dirbančių žurnalistų...

Gal pakalbėkime apie Jus. Kaip Jūs pasirinkote žurnalisto specialybę, pasukote į žurnalistiką?

Labai mėgau literatūrą, skaičiau ir skaičiau. Iki šiol jeigu kurią dieną nepaskaitau knygos, atrodo, kad kažko nustoju, apvogiau save. Stengiausi dar mokyklos suole kuo geresnės, stipresnės literatūros gauti. Skaičiau F. Dostojevskį, L. Tolstojų. Suolo draugo Vytauto brolis Vaclovas buvo vyresnėje klasėje. Kai apsilankiau jų namuose, buvau priblokštas. Maža, susmukusi gryčiukė

Vinco Kudirkos premijos laureato Juozo Kundroto diplomas ir medalis.
Arūno Sartanavičiaus nuotr.

šiaudų ar nendrių stogu, o ten – dvi etažerės knygu ir didelis L. Tolstojaus portretas. Išorė menka, o viduje tokie turtai! Tai veikė, kreipė į tikrą literatūrą. Kartą tas draugo brolis mums padavė L. Tolstojaus „Kazokus“ – būtinai perskaitykit, aptarsime... O Vaclovas turėjo daugiau draugų, kurie kitaip vertino literatūrą, paskui jie įkūrė gimnazijos literatū būrelį. Ta meilė literatūrai ir atvedė į žurnalistiką. Mano specialybė buvo kita, agronomija, tikėjau dirbti „Valstiečių laikraštyje“.

Žurnalistikos vaizdas liūdnesnis

Dirbote Ignalinos, Jonavos rajoniniuose laikraščiuose, Kauno radijuje. Ką Jums davė darbas?

Labai daug davė. Padirbėjęs žurnalistu kitaip matai gyvenimą. Manau, kad ta darbo patirtis rajoniniuose laikraščiuose buvo gilesnė negu šiandienos žurnalistų, kurie tik veda radijo ar televizijos laidas. Man tekdavo vykti į kaimus, miestelius, kalbėtis žmonių namuose. Pamačiau daug gyvenimo, būdingų jo detalių. Būdavo, nuvykstu pas darbininką, įeinu – kambaryje biblioteka, drožiniai. Pasirodo, jis ir liaudies meistras. Jei būčiau nuvykęs tik į cechą, kalbėtume apie darbą, jo rezultatus, kolektyvą, o viso to, ką daro daugiau, tikriausiai nė nesužinočiau. O kai pamatai tai, kalba pasuka į kitus gylius, ne tik ridenasi plokštuma.

Mačiau kaimo žmones prieš 50–80 metų, tais laikais, kai iš jų atėmė žemę, dalį galvijų, inventorių, kai nualinti gyvuliai krisdavo be pašaro. Mačiau žmonių akis, bylojančias, kokias traumas jie patyrė... Augino ir

tebeaugina tų žmonių gerumas, išgyventas skausmas, jų išmintis – po lašelį, grūdėlį į gerąją pusę.

Kas labiausiai džiugina ir liūdina šiandienos žiniasklaidoje?

Bendras žurnalistikos vaizdas dažniau liūdina, negu džiugina, todėl, prisipažinsiu, ja beveik nesidomiu. Džiugina kai kurios radijo laidos, LRT Kultūros kanalas, ypač kai prabyla asmenybės. Ten daug laidų džiugina žmonių išmintimi – praturtina, duoda tikro peno, mąstymo. Kasdienėse laidose to nebūna. Ta politikų trintis šlykšti. Partijos dirba sau, ne tautai, valstybei, žmogui. Nepatinka, kai jos žarsto pažadus rinkėjams. Rinkėjas pasidaro ribotą laiką įdomus, o pilietis, žmogus jų nedomina. Prasta mūsų politika ir politikai. Netikiu partijomis, nė viena. Eidavau balsuoti – kartais vieną pasirenku, kartais kitą, net nežinau, kurią rinktis, visiškai nusivyliau. Teikia vilčių Kaunas, kuris tvarkosi, kasdien matau, kad kažkas vis daroma...

Rašo iki pat šiol

Jau šventėte 80-ies metų jubiliejų, esate žvalus, geros nuotaikos. Be rašymo, ką dar veikiate, kaip palaikote savo formą, darbingumą?

Rašau. Ir toliau rašau apie knygnešius. Jaučiuosi esąs skolingas Juozui Tumui-Vaižgantui, noriu parodyti, kaip jis susijęs su knygnešiais. Tas kunigas turėjo savo atvirą, tiesią nuomonę, sakydavo, ką galvoja, nebuvo mielas bažnytinei vyriausybei, todėl ir buvo šitaip mėtomas – iš Kūlių į Micaičius, o po 10 mėnesių – į Vadaktėlius, kitur, kol

atsidūrė Vilniuje. Mėtomas Žemaitijoje iš parapijos į parapiją glaudžiai bendradarbiauvo su knygnešiais.

Labai domina ir gerokai primirštas inžinierius, publicistas, visuomenės veikėjas Antanas Macijauskas. Jis sudarė Lietuvos žemėlapi, lietuviškai surašė visų vietovių pavadinimus, Sankt Peterburge jį išspausdino. Ten žemėlapis niekam nerūpėjo. Kai pateko į Vilnių, uždraudė jį platinti, konfiskavo. A. Macijauskas rado gerus advokatus (ir Jonas Vileišis padėjo), cenzūrai, Vyriausiosios spaudos reikalų valdybos viršininkui iškėlė bylą, išjudino Lietuvai labai svarbų klausimą ir bylą laimėjo. Kartu su kitais veiksniais tai padėjo pasiekti, kad būtų atšauktas spaudos draudimas. Labai dideli, gražūs jo nuopelnai. Noriu priminti, kaip jis gyveno, ką darė. Tai bus beletrizuoti dokumentiniai apsakymai. Šiomet ar kitąmet išleisiu.

O kaip atrodo Jūsų diena, juk nesėdite visą laiką prie rašomojo stalo?

Atsikeliu anksti, pusę šešių ryte, per radiją paklausau Lietuvos himno, mankštiniuosi, po to vandens procedūros, pasivaikščiojimas. Grįžtu namo 10 valandą, tada geriu kavą ir sėdu prie rašomojo stalo. Jei žmona Regina po pietų neprikalbina kur nors išeiti, visą dieną ir prasėdžiu. Rašymas padeda viską pamiršti. Net apie tai, kiek skirta gyventi, negalvoji. Tie siužetai užima visą protą – eini pasivaikščioti, galvoji apie herojų, ką jis veikė, ką turėtų veikti, mąstyti, kaip tai reikėtų pasakyti. Ir apie žodį daug galvoju – nenoriu kalbėti trafaretiniais.

Kūryba nėra kančia

Kaip manote, ko reikia, kad žmogus galėtų pasakyti prasmingai gyvenęs?

Turėti sau mielą darbą. Nebūtinai jis turi būti kūrėjas. Ir nemanau, kad kūryba turi būti kančia. Žmogus turi džiaugtis savo atradimais. Esu ūkininko vaikas, mačiau, kaip tėvas su meile pradėdavo sėti – persižegnoja, peržegnoja kraitelę ir beria grūdus į dirvą. Kaip apėina tą sklypą, kai pradeda dygti. O sekmadienio rytais prieš pusryčius apeidavo visus savo laikus. Kokia tai patirtis, kiek džiaugsmo...

Ėjau knygnešių takais. Prisimenu, močiutė man sako: „Vaikeli, pažiūrėk, koks kryžius. Svirskis pas mus mėnesį gyveno ir skaptavo.“ O ten – *aniuolai* iš visų pusių. Moteris lėtu žingsneliu priėjo prie kryžiaus, apkabino. O, kaip ji glostė tą kryžių! Ne tik mano akis, bet ir mano dvasią pakylėjo. Pradėjau daugiau domėtis Vincu Svirskiu. Jis, benamis, eidamas iš kaimo į kaimą, iš sodybos į sodybą, kūrė tokius meno kūrinius. Kaip jis jautėsi? Kur jo siela rado dvasinio stiprumo, atsparos? Tik savo darbe. Ar jis buvo laimingas? Taip.

Meilė darbui, nesvarbu, kokiam, ir yra didžiausia prasmė. Kiekvienam reikia rasti savo vietą, savo pašaukimą. Ir duoną auginti šventa, ir mišką kirsti (kai to reikia), kelių tiesti labai prasminga.

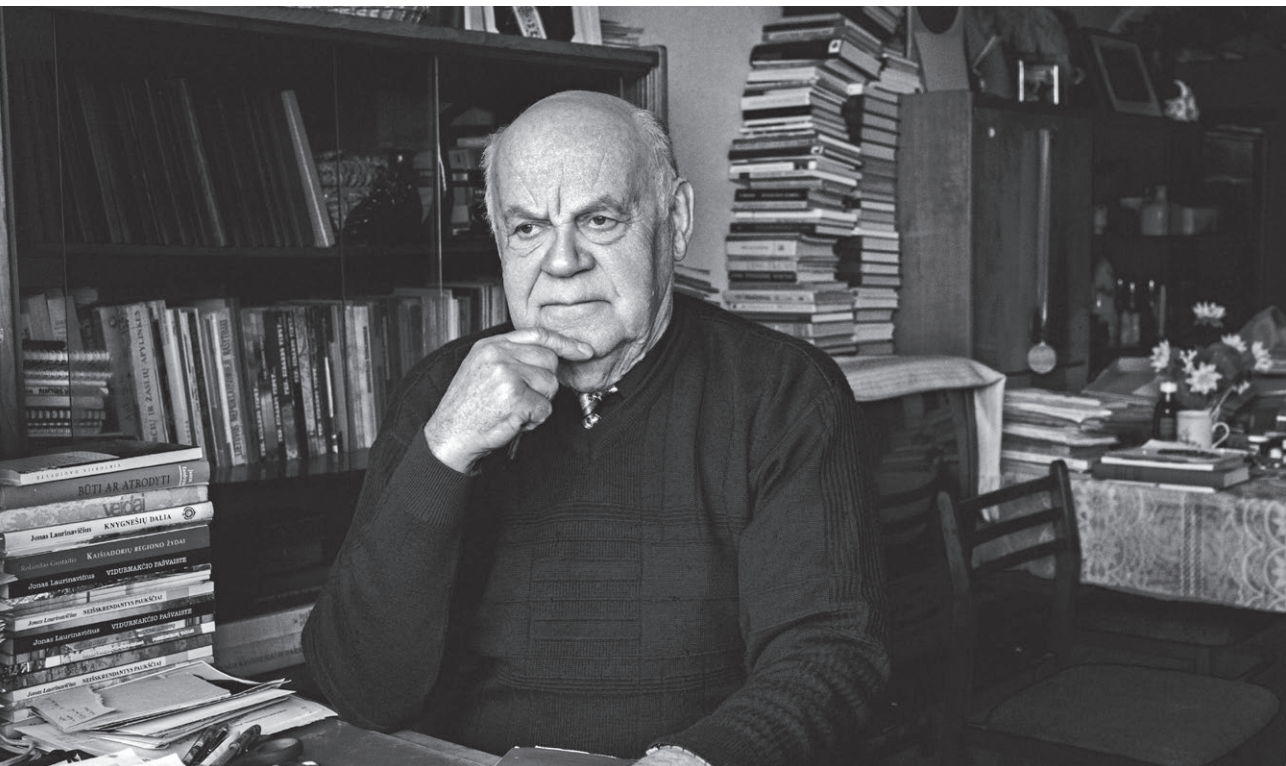
Dėkoju už pokalbį ir linkiu sveikatos, prasmingai darbuotis.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Vytautas Žeimantas

Rajono laikraščio redaktoriaus mintys

”

„Vietinė spauda turi vieną ypatybę, kurios neturi jokia kita žiniasklaida. Ji yra arčiausiai skaitytojo. Ji čia pat, šalia. Į respublikinę žiniasklaidą patenka tik rezonansiniai įvykiai, kurie gali būti įdomūs visai šaliai, o iš rajono spaudos gali sužinoti ir apie kasdienes savo aplinkos reikalus“, – sako buvęs ilgametis Kaišiadorių rajono laikraščio „Kaišiadorių aidai“ redaktorius Jonas Laurinavičius.

Eglės Laurinavičės nuotr.

“

Sukūrė nepriklausomą laikraštį

Liepos 7 dieną 80 metų jubiliejų švėšiantis J. Laurinavičius rajoninio laikraščio redaktoriumi tapo audringais Atgimimo metais, atnešusiais ilgai lauktą laisvės vėją ir į žurnalistų gyvenimą. Jis tapo aštuntuoju laikraščio redaktoriumi ir pirmuoju, kurio nepaskyrė partija. Partinė diktatūra bei valstybinė cenzūra nenoriai, bet traukėsi į praeitį.

Žurnalistai, pajutę laisvėjančią aplinką, visų pirma pakeitė sovietinį laikraščio pavadinimą į „Kaišiadorių aidus“, kartu pabrėždami, kad dirbs savo kraštui, stengsis įsiklausyti į rajono gyventojų nuomonę, atstovauti jų interesams, nuolat rūpintis, kad laikraštis ir toliau būtų skaitytojų laukiamas, skaitomas.

Dar vienas laisvės gurkšnis – laikraštis tapo pačių žurnalistų nuosavybe. Jis buvo privatizuotas, įkurta bendrovė „Kaišiadorių aidai“, akcininkais tapo visi darbuotojai, anuomet dirbę laikraštyje. Tai sudarė žurnalistams teisinę prielaidą kurti nepriklausomą visuomenės informavimo priemonę, atsispirti galimoms įtakoms iš valdžios struktūrų, vėliau atsiradusių oligarchų.

Laikraščio redakcijoje buvo sukurta jauki darbinė atmosfera, čia nebūta jokios kadrų kaitos. Retai kuri rajono redakcija gali pasakyti, kad jos sudėtis absoliučiai stabili, o kaišiadoriečiai gali tuo didžiuotis: nuo pat Atgimimo iki 70-mečio jubiliejaus, kuris buvo švenčiamas 2016 metais, redakcijoje

nepasikeitė nė vienas kūrybinis darbuotojas. Tai redaktoriaus pavaduotoja, dabar redaktorė Angelė Rabačiauskienė, žurnalistės Ramutė Šimelienė, Laima Kmeliauskienė, Alvydė Venskienė. Dviem pastarosioms „Kaišiadorių aidų“ redakcija – pirmoji ir viintelė darbovietė. Pakiliai laikraščio jubiliejinius metus sutiko ir maketuotoja Marytė Gudiniene, buhalterė Nijolė Karčiauskienė, vairuotojas Algis Petrauskas. Redaktorius J. Laurinavičius buvo pirmasis redakcijos kūrybinis darbuotojas, išėjęs iš darbo savo noru dėl amžiaus. Sulaukęs 78 metų, iš jų redakcijoje buvo išdirbęs net 41-erius metus.

Atgimimo laikas liko širdyje

„Laikraščio „Kaišiadorių aidai“ 70 metų jubilėjus man buvo išskirtinis, nes jis sutapo su mano darbo rajono spaudoje 55-erių metų sukaktimi, be to, su mano redaktoriavimo šioje redakcijoje 25-erių metų sukaktimi. Kolegės dar nežinojo, bet jau buvau apsisprendęs, jog po trijų savaitių, tą pačią sukakties dieną, aš jau paliksiu redakciją. Emocijų buvo ir yra daug. Juk visą savo netrumpą gyvenimą, galima sakyti, nieko kito ir nesu dirbęs – tik redakcijose, tik rašęs, ką darau ligi šiol“, – pasakojo dabar jau buvęs laikraščio redaktorius J. Laurinavičius. Anot jo, įdomiausia buvo dirbti Atgimimo metais, kuomet visų nuotaika buvo pakili, viltinga.

„Vieną po kito rašiau publicistinius straipsnius, tapau pirmosios kadencijos Kaišiadorių rajono Tarybos pirmininko pavaduotoju. Netrukus tapau laikraščio redaktoriumi, – prisiminė J. Laurinavičius. – Darbo pradžia redaktoriaus kabinete buvo pats įdomiausias mano žurnalistinės veiklos laikotarpis. Būdamas, iš ryto ateina sąjūdininkas, po jo – buvęs partinis darbuotojas, dvasininkas, kolūkio

pirmininkas, tremtinys, naujų partijų atstovas... Bet tas laikotarpis buvo ir pats sunkiausias. Po kiek laiko dvasinė euforija ėmė slūgti, nes atsidūrėme lyg prie suskilusios geldos: nei pinigų, nei popieriaus, nei degalų, nei patalpų. Iš Tarybų rūmų, kur turėjome patalpas, liepė išsikraustyti, bankrutavo „Raidės“ spaustuvė Kaune, kurioje spausdinome laikraštį. Smaugte smaugė Kremliaus ekonominė blokada. Žiauru net prisiminti, kaip buvo sudėtinga. Bet, ačiū Dievui, išsukome, laikraščio leidyba nesustojo. Tačiau laisvam žodžiui buvo iškilusi didelė grėsmė.“

Vietinė spauda – arčiausiai žmogaus

Jau pačių žurnalistų, o ne vienos partinės jėgos valdomam laikraščiu „Kaišiadorių aidai“ reikėjo kurti ir naujus santykius. Su savivaldybe, rajono deputatais, su naujomis partijomis, su naujaisiais verslininkais, dvasininkais, kitais visuomenės atstovais. „O rajonas

buvo ir yra nelengvas, sakyčiau, išskirtinis. Iš čia kilo prezidentas Algirdas Brazauskas, čia gyveno jo tėvai. Taip pat iš čia kilo, čia mokėsi būsimasis Kaišiadorių vyskupijos vadovas, vėliau kardinolas Vincentas Sladkevičius. Čia yra Kaišiadorių vyskupijos centras. Čia Kaišiadorių vyskupu dirbo kankinys ir palaimintasis Teofilus Matulionis. Čia veikė Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė, kurios likimas sukėlė didelę politinę audrą. Šios ir kitos aplinkybės negalėjo neturėti įtakos ir redakcijos darbui, laikraščio veidui“, – prisiminė ilgametis laikraščio vadovas J. Laurinavičius.

Vietinė spauda turi vieną ypatybę, kurios neturi jokia kita žiniasklaida. Ji yra arčiausiai skaitytojo. Ji čia pat, šalia. Į respublikinę žiniasklaidą patenka tik rezonansiniai įvykiai, kurie gali būti įdomūs visai šaliai, o iš rajono spaudos gali sužinoti ir apie kasdienius savo aplinkos reikalus. Čia pat ir redakcija, čia pat ir žurnalistai, su kuriais gali pasidalinti savo mintimis, savo džiaugsmiais ir rūpesčiais. Ir ne tik redakcijoje, bet ir susitikęs gatvėje,

Iš kairės: V. Žeimantas, A. Venskienė, LŽS pirmininkas D. Radzevičius, R. Šimelienė ir J. Laurinavičius prie „Kaišiadorių aidų“ redakcijos.

LŽS archyvo nuotr.

renginyje, kavinėje, parduotuvėje... „Čia visi savi, visi kaišiadoriškiai, rajono gyventojai, pažįstami bent iš matymo, taip pat ir iš publikacijų laikraštyje. Tai brangintina ypatybė. Džiugu, kad redakcijos darbuotojai tai supranta ir toliau siekia aktyviai bendrauti su visuomene. Ta aplinkybė leido nuo senoturėti ir didelį talkininkų būrį, neetatinių bendradarbių, kurių dalyvavimas laikraštyje, savo ruožtu, stiprina ir grynina laisvą žodį“, – teigė J. Laurinavičius.

Profesionalumas suteikia kūrybos laisvę

Anot ilgamečio spaudos darbuotojo J. Laurinavičiaus, labai svarbus yra žurnalisto profesionalumas, jo ugdymas. Respublikiniuose periodiniuose leidiniuose žurnalistas gali gilintis į vieną kurią nors darbo sritį, tapti kone šios srities kvalifikuotu specialistu. Žurnalisto darbas rajoniniame laikraštyje tokios prabangos nesuteikia. Žurnalisto gyvenimas rajone – tai ne viena ar kita darbo sritis, o visapusiškumas, universalumas, nes jų temų objektas – visokių specialybių, pomėgių žmonės – ūkininkai, mokytojai, dvasininkai, gydytojai, tarnautojai ir t. t. Rajonų redakcijos neturi finansinių galimybių turėti įvairių profesijų žurnalistų. Todėl kiekvienas žurnalistas turi vienas aprėpti daugybę sričių. Tai verčia juos nuolat tobulėti, skirti laiko savo kvalifikacijai kelti. Beje, profesionalumas suteikia ir kūrybinės laisvės pojūtį. Tik žinantis temą, tik gerai suprantantis, apie ką rašo, žurnalistas gali jaustis savo veikloje nesukaustytas, negriaužiamas abejonių. Profesionalumas leidžia išvengti klaidų, dviprasmybių, baimės. Profesionaliam žurnalistui lengviau suprasti, ką rašyti ir ko siekti savo rašymu.

Siekia žanrų įvairovės

25 metus redaktoriavusio J. Laurinavičiaus teigimu, žurnalistui svarbu kūrybiškai naudoti žurnalistikos žanrus. „Deja, pavarčius daugumą rajoninių laikraščių pajunti monotonią, žanrų įvairovės stoką. „Kaišiadorių aidai“ tuo požiūriu išsiskiria. Čia šalia įprastų straipsnių, interviu, žinučių dar gali rasti apybraižą ir feljetoną, reportažą ir aforizmą, humoreską ir epigramą ar satyrinį eilėraštį... Visa tai labai reikalinga rajono laikraščiui – kad jis būtų nenuobodus, patrauklus visokių pomėgių skaitytojams. Žanrų įvairove galima sėkmingai pasipriešinti ir internetui. Gal todėl iki šiol tam tikrai gyventojų daliai rajono laikraštis yra būtinybė, rajono gyvenimas be jo neįsivaizduojamas“, – įsitikinęs J. Laurinavičius.

Spausdinasi pas kaimynus

Laisvam žodžiui plisti trukdo ir finansinės problemos, pavyzdžiui, mokesčių našta. „Kai valdžioje buvo A. Kubiliaus vadovaujama vyriausybė, vienoje spaudos konferencijoje esu jam uždavęs klausimą: „Kodėl „Kaišiadorių aidai“, kaip ir aplinkinių rajonų laikraščiai, nutarė spausdintis Lenkijoje, o ne buvusioje garsioje Adomo Jakšto spaustuvėje Kaišiadoryse, esančioje už kelių šimtų metrų nuo mūsų redakcijos ir spausdinusioje kelių rajonų laikraščius?“ – prisiminė J. Laurinavičius.

Kolega J. Laurinavičius taip paklausė todėl, kad Kaišiadorių spaustuvė buvo priversta bankrutuoti, iš dalies ir dėl to, kad rajonų redakcijos dėl padidėjusių mokesčių atsisakė joje spausdinti savo laikraščius ir perėjo į užsienį. Ir dabar spausdina Lenkijoje. O gaila.

Žurnalistų namuose (per V. Žeimanto 71-ąjį gimtadienį), 2015-12-13. J. Laurinavičius trečias iš kairės.
LŽS archyvo nuotr.

Valdžioje jau pasikeitė kelios partijos, tačiau redakcijoms padarytų finansinių trukdžių kol kas neatšaukė, nepanaikino.

„Kai kas sako, kad internetiniame amžiuje popierinė spauda atgyveno. Netikėkite, sakau žvelgdamas į „Kaišiadorių aidus“. Reikalinga ir tokia, ir kitokia žiniasklaida. Kurie spaudos leidiniai neatitinka skaitytojų

interesų, jiems tampa nereikalingi, tie ir nueis į nebūtį. „Kaišiadorių aidai“, man atrodo, ne iš tokių. Laikraščio žurnalistai sėkmingai valdžios ir pinigų diktatui priešpriešina laisvą žurnalistą žodį. Jie supranta, kad žiniasklaidos laisvė – ne duotybė, o nuolatinė kova. Todėl laikraštis jaučiasi žmonėms reikalingas, skaitytojų laukiamas“, – optimizmo neprarado J. Laurinavičius.

Per 60 metų laikraštį redagavo aštuoni redaktoriai, ilgiausiai – 25 metus – Jonas Laurinavičius. Nuo 2016 m. lapkričio 1 d. „Kaišiadorių aidų“ redaktorė – Angelė Račiauskienė. Pastaraisiais metais laikraščio tiražas – 3 tūkst. egzempliorių.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Viktoras Trofimišinas

Visuomenės informavimo etikos komisijos pirmininkas

Žurnalistikos ir politikos sankirtoje

”

Žurnalistų bendruomenės požiūris į kolegų partinę priklausomybę, dalyvavimą politinių partijų veikloje, viešuose partijų renginiuose nėra vienodas ir vienareikšmis. Ar žurnalistui tinka vesti politinės partijos renginį, rengti pranešimus žiniasklaidai, būti aktyviu politinės partijos mitingo dalyviu? Kalbant apie tai, kaip žurnalistui dera elgtis, kad nenusižengtų visuomenės informavimo etikai, nuomonės skiriasi.

*Arino Sartanavičiaus asociatyvi
nuotr.*

“

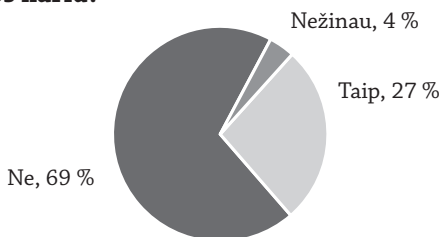

Visuomenės informavimo etikos kodekso 23 straipsnis imperatyviai nurodo, kad žurnalistai, vykdydami savo profesinę veiklą, neturi teisės prisiimti jokių kitų įsipareigojimų, išskyrus profesinius įsipareigojimus viešosios informacijos rengėjui ir sklaidėjui. Straipsnio antroje dalyje pabrėžiama, kad žurnalisto profesinė veikla nesuderinama su darbu valstybės ir vietos valdžios institucijose, dalyvavimu politinių partijų veikloje. Dalyvaujanti visuomeninėje veikloje žurnalistai, kurdami kūrinių, turi vengti interesų konflikto arba informuoti auditoriją apie sąsajas su tokia veikla.

Ką apie žurnalistikos ir politikos sankirtą mano patys žurnalistai, iš dalies rodo LŽS Etikos komisijos 2018 m. kovo mėn. atliktos internetinės apklausos rezultatai. Apklausoje dalyvavo 78 respondentai.

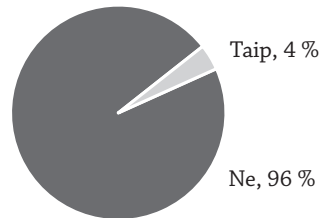
Didžioji dalis apklausos dalyvių (69 proc.) mano, kad žurnalisto veikla ir narystė politinėje partijoje yra nesuderinami dalykai, tačiau nemaža dalis jų išreiškia ir toleranciją šių veiklų derinimui (27 proc. respondentų teigia, kad žurnalistika suderinama su partine veikla).

Ar žurnalistas gali būti politinės partijos nariu?

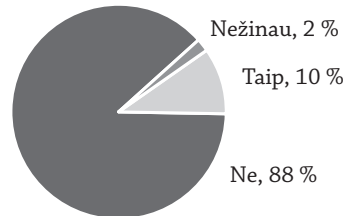
Daugelio respondentų nuostata dėl aktyvaus žurnalistų dalyvavimo politinių partijų veikloje neigiama, ypač kalbant apie partinių pareigų vykdymą. Į klausimą „Ar žurnalistas gali būti politinės partijos skyriaus pirmininku?“ net 96 proc. apklausos dalyvių atsakė neigiamai. Šiuo aspektu auditorijos sutarimas yra didžiausias.

Ar žurnalistas gali būti politinės partijos skyriaus pirmininku?

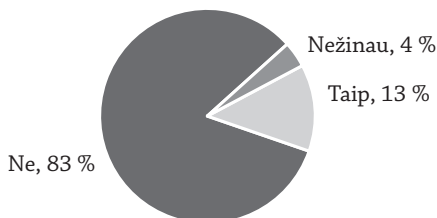
Absoliuti dauguma laikosi vienodos nuomonės, jog žurnalistui nedera agituoti rinkimuose už ar prieš politinės partijos kandidatą.

Ar žurnalistui dera agituoti rinkimuose už / prieš politinės partijos kandidatą?

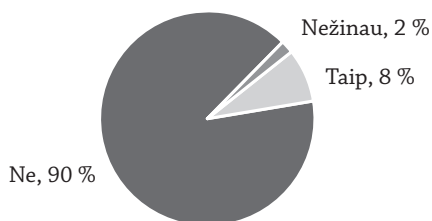
Gana vienodos nuomonės laikomasi ir dėl žurnalisto negalimumo dalyvauti politinės partijos ar jos kandidato rinkimų štabo veikloje, t. y. aktyviai dirbti konkrečios partijos, konkretaus kandidato, siekiančio valdžios, naudai.

Ar žurnalistui dera dalyvauti politinės partijos (ar jos iškelto kandidato) rinkimų štabe?

Kitaip tariant, dalis apklaustų asmenų, manančių, kad žurnalistas gali būti politinės partijos nariu, nepritaria tam, jog žurnalistas vadovautų partijos skyriui, dalyvautų konkretaus kandidato rinkimų štabe, agituotų už ar prieš kandidatą. Aktyvios žurnalistų partinės politinės veiklos tolerancija yra gerokai mažesnė už pasyvaus žurnalistų partiškumo toleravimą. Tai patvirtina kito klausimo rezultatai. Absoliuti dauguma respondentų (90 proc.) reiškia neigiamą nuostatą dėl žurnalistų agitacinės veiklos (kai žurnalistinėse publikacijose raginama dalyvauti partijų mitinguose, demonstracijose) galimumo.

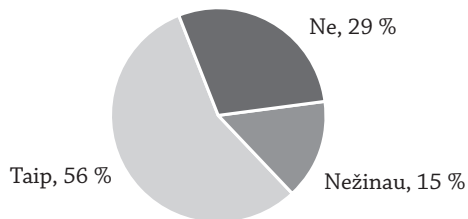
Ar žurnalistui dera savo publikacijose raginti dalyvauti politinės partijos organizuojamuose renginiuose (mitinguose, demonstracijose)?

Apklausos dalyviai didžiausią toleranciją pademonstravo žurnalistų, kaip svečių pranešėjų, dalyvavimui politinių partijų forumuose – konferencijose, susirinkimuose, susitikimuose. Negalima teigti, jog toks žurnalistų bendradarbiavimas su partijomis yra neutralaus

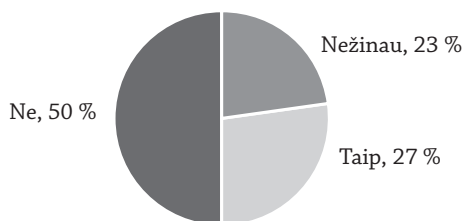
pobūdžio, nes šiuo atveju žurnalistas neišsaugo nešališko stebėtojo statuso ir dalyvaudamas prisideda prie partinio renginio turinio.

Ar žurnalistui dera būti politinių partijų organizuojamų renginių (konferencijų, susirinkimų, susitikimų ir kt.) svečių pranešėju?

Beveik trečdalis (27 proc.) respondentų neįžvelgia interesų konflikto, jei pasirašytų partijos parengtą peticiją, kreipimąsi. Pusė apklaustos dalyvių mano, kad žurnalistui nedera to daryti. Apklausos metu respondentų neprašyta nurodyti atsakymų motyvų, tad įmanoma tik prielaida, kad palankų požiūrį į partijų peticijų palaikymą galbūt nulemia aktualus dokumentų turinys (jei jis susijęs su itin opiomis visuomenės problemomis ir atitinka žurnalistų požiūrį ar susijęs su žodžio laisvės gynimu).

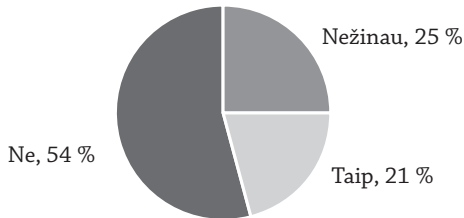
Ar žurnalistui dera pasirašyti politinės partijos parengtą peticiją, kreipimąsi?

Į klausimą „Ar žurnalistui dera dalyvauti politinės partijos organizuojamoje demonstracijoje?“ 21 proc. respondentų atsakė teigiamai, daugiau kaip pusė laikosi nuostatos, jog to daryti nedera. Žurnalistas, kaip ir

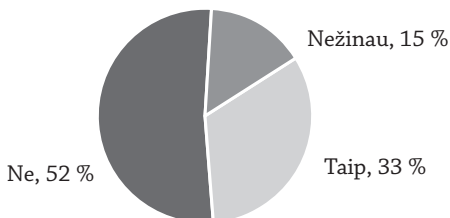
kiekvienas pilietis, turi teisę į politines pažiūras, tačiau aktyvus jų reiškimas ne visada dera su profesine etika. Kai kurių Vakarų šalių žurnalistų etikos kodeksuose daroma išlyga, kad sporto, gyvenimo būdo, pramogų žurnalistų dalyvavimas politinių partijų demonstracijose, mitinguose gali būti toleruojamas, tačiau pabrėžiama, kad tai nepriimtina naujienų, politikos žurnalistams, nes jie privalo likti nešališki, todėl turi laikytis atokiai nuo politinių partijų iniciatyvų.

Ar žurnalistui dera dalyvauti politinės partijos organizuojamoje demonstracijoje?

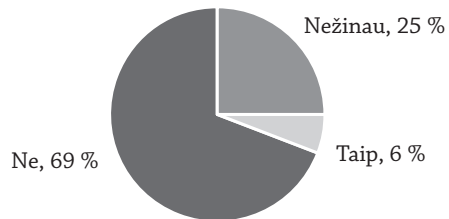
Daugiau kaip 30 proc. apklausos dalyvių mano, kad žurnalistas, vesdamas politinės partijos susitikimą, spaudos konferenciją, nenusižengia profesinei etikai. Taip pat daugiau kaip pusė respondentų teigia, kad tai sukelia interesų konfliktą. Kodėl žurnalistas talkina vienai kuriai partijai vesdamas renginį? Kodėl partija renginiui vesti kviečia vieną ar kitą žurnalistą? Ar tai neveda prie gilesnių įsipareigojimų? Kelti tokius klausimus yra pagrindo.

Ar žurnalistui dera vesti politinės partijos susitikimą, spaudos konferenciją?

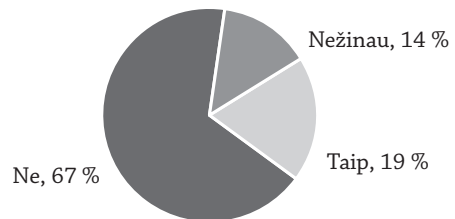

Beveik 70 proc. apklaustų asmenų mano, kad žurnalistui nedera rengti politinių partijų pranešimų spaudai, nes ir toks bendradarbiavimas kelia interesų konfliktą. Tiems, kurie ieško atsakymo, kaip vertinti tokią veiklą, svarbus finansinio atlygio kriterijus. Tik 6 proc. apklausos dalyvių pritaria, kad žurnalistas gali rengti politinės partijos pranešimus spaudai be atlygio, o kai ši veikla numato atlygį, pritariančiųjų dalis išauga iki 19 proc. Galima suprasti, kad atlygintina veikla vertinama kaip paslauga, nenumatanti tolesnių įsipareigojimų, o pranešimų spaudai rengimas be atlygio vertinamas kaip palankumo partijai išraiška.

Ar žurnalistui dera rengti politinės partijos pranešimus spaudai be atlygio?

Ar žurnalistui dera rengti politinės partijos pranešimus spaudai už atlygį?

Apklausos rezultatai leidžia daryti išvadas, kad respondentai beveik vieningai (83–96 proc.) pritaria nuostatoms, jog žurnalistas negali būti politinės partijos skyriaus vadovu, jam nedera savo kūriniuose raginti dalyvauti politinių partijų organizuojamuose renginiuose (mitinguose, demonstracijose),

agituoti rinkimuose už / prieš politinės partijos kandidatą, dalyvauti politinės partijos (ar jos iškelto kandidato) rinkimų štabe.

Didžioji dalis apklaustų asmenų (apie 70 proc.) mano, kad žurnalistinė ir partinė veiklos yra nesuderinamos, žurnalistams nedera talkinti partijoms net rengiant pranešimus spaudai. Vis dėlto beveik trečdalis (27 proc.) respondentų teigia, kad žurnalistikos ir partinės veiklos derinimas nesukelia interesų konflikto. Tai verčia suklusti.

Respondentai tolerantiškiausiai žvelgia į tokį bendradarbiavimą su politinėmis partijomis, kuris numato žurnalistų, kaip svečių pranešėjų, dalyvavimą partijų forumuose (pritaria 56 proc.). Maždaug trečdalis mano, kad žurnalistams nekyla interesų konflikto pasirašant politinės partijos parengtą peticiją, kreipimąsi (27 proc.) ar vedant politinės partijos susitikimą, spaudos konferenciją (šitaip mano 33 proc. respondentų).

Daugiausia dvejonių respondentams kelia klausimai, susiję ne su interesų derinimu vykdant žurnalistinę kūrybinę veiklą, o su

dalyvavimu viešuose renginiuose, viešu savo pažiūrų deklaravimu. Net 25 proc. apklaustos dalyvių neturi aiškios nuomonės, ar žurnalistui dera dalyvauti politinių partijų organizuojamose demonstracijose, pasirašyti politinės partijos parengtą peticiją, kreipimąsi. 15 proc. respondentų neturi aiškaus atsakymo, ar žurnalistui dera būti politinių partijų organizuojamų renginių (konferencijų, susirinkimų, susitikimų ir kt.) svečiu pranešėju, ar politinės partijos susitikimo, spaudos konferencijos vedimas nesukels interesų konflikto.

Kiekvienu atveju reikia atsakyti į klausimą, ar pasirenkama veikla neprasilenkia su žurnalistų profesijos prioritetais, principais ir vertybėmis? Ar ji nekenkia nešališkumui, nepriklausomumui, nemažina visuomenės pasitikėjimo? Jei žurnalistas kartą perskaito pranešimą kurios nors partijos renginyje, tai to nevadiname dalyvavimu partinėje veikloje. Tačiau jei ši veikla įgauna nuolatinumo pobūdį (žurnalistas ne tik skaito pranešimus, bet ir veda spaudos konferencijas, kitus renginius), o kritika sutelkiama į konkuruojančias partijas, tuomet interesų konfliktas akivaizdus.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Daiva Červokienė

Šimtmečio žmogumi tapęs profesorius L. Mažylis ragavo ir žurnalisto duonos

”

Kauno Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) profesorius Liudas Mažylis, kuris Vokietijos diplomatiniam archyve rado Vasario 16-osios Lietuvos Nepriklausomybės Akto originalą lietuvių kalba, ragavo ir žurnalisto duonos. Mat rengiamoje Lietuvos žiniasklaidos enciklopedijoje prof. L. Mažylis save pavadino mokslininku ir žurnalistu. Paklaustas, ar tebelaiko save ir žurnalistu, prof. L. Mažylis patikino, kad taip. Tikrai jo, kaip žurnalisto, darbo patirtis esanti labai fragmentiška. Ta kasdienė laikraščio leidybos patirtis greitai parodė, kad tai ne profesoriaus natūrai...

Rengiamoje Lietuvos žiniasklaidos enciklopedijoje prof. L. Mažylis save pavadino mokslininku ir žurnalistu. Paklaustas, ar tebelaiko save ir žurnalistu, kaunietis mokslininkas patikino, kad taip.
Arūno Sartanavičiaus nuotr.

“

Šiek tiek biografijos faktų

L. Mažylis tikino, jog gali susikonsultuoti kokiam nors energijos pliūpsniui, bet daug savaitgalių iš eilės rašyti straipsnius, nes darbo dienomis nespėjo, – ne. Tai gali trukti vieną mėnesį, metus, bet ne visą gyvenimą...

Jis baigė Kauno 5-ąją vidurinę mokyklą, kurioje buvo sustiprintas lietuvių kalbos mokymas, po to chemiją Vilniaus universitete. Tapo chemijos mokslų daktaru (1985), habilituotu daktaru vadybos ir administravimo srityje (2007). Nuo 1997 m. dėsto Kauno VDU. 1990–1993 m. dirbo dienraščio „Kauno laikas“ vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoju, 1993–1998 m. Kauno miesto savivaldybės atstovu spaudoje, spaudos centro vadovu. Dabar – LRT laidos dokumentinių apybraižų ciklo „Šiandien prieš 100 metų“ vedėjas.

Žurnalistinė nuovoka praverčia

Ar turėjo įtakos žurnalistinis darbas pasiryžimui ieškoti Nepriklausomybės Akto Vokietijos archyvuose? To paklaustas prof. L. Mažylis atsakė niekada apie tai negalvojęs. Žurnalistinio darbo įtaka buvo nebent netiesioginė, ji labiau atsiliepia dabar, kai reikia pristatinti radinį. O imtis ieškoti Akto vedė kolekcininko azartas ir smalsumas. Kad suradęs Aktą pateks į tokią viešumą, neprognozavo ir nesitikėjo. Kai radęs išgirdo, kad į Berlyną skrenda „Panoramos“ filmavimo grupė, nuoširdžiai nesuprato, kad būtent dėl to. Tačiau žurnalistinės nuovokos prirėmė iš karto atsakinėjant į

klausimus. Gal dialogas taip nusistovėjo ir dėl praeity įgytų žurnalistinių įgūdžių.

Dar pastebėjo, kad dabar jo veikloje žurnalistikos vėl padaugėjo. Dokumentinių apybraižų cikle „Šiandien prieš 100 metų“, kuriame rekonstruojami svarbiausi įvykiai, nulėmę Lietuvos valstybės atkūrimą 1918-aisiais, labiau jaučiasi lyg aktorius. Tačiau iš tikrųjų čia yra didelė dozė publicistikos ir žurnalistikos.

Žurnalistiniai įgūdžiai labai padeda filmuojant šį ciklą. Kokią patirtį paliko jam, kaip žmogui, žurnalistinis darbas? Prof. L. Mažylis pastebėjo, kad paliko galimybių, bet kokius klausimus reaguoti akimirksniu, suteikiant tam tikrus vaidmenis. Mėgsta perklausti, patikslinti. Tie klausimai ir atsakymai kyla gana greitai, intuityviai, nėra galimybės ilgai apgalvoti – tiesioginis eteris tam nesuteikia laiko, turi būti spontaniškas. Tad atsakymai yra nuoširdūs. Kartais labai sunku rasti tikslų, teisingą, gilų atsakymą.

Ką mano apie žurnalistinio darbo prestižą? Apie atskirus žurnalistus ir žurnalistų organizuojamus veiksmus nenorįs kalbėti. O žiniasklaidą kaip visumą vertina pozityviai. Ji yra svarbi viešosios erdvės dalis ir savo funkcijas tebevykdo.

Žvalgėsi į žurnalistiką ir istoriją

Prof. L. Mažylis teigė, jog darbo kryptį jis keičia maždaug kas septynerius metus, kaip skelbia populiarios rekomendacijos, atkelia-vusios iš už Atlanto. Jo aistra vaikystėje buvo muzika – nuo pirmos klasės mokėsi muzikos mokykloje, septintokas susidomėjo chemija

ir du dešimtmečius paskyrė šios srities tyrimams. Vėliau chemiją pakeitė dalyvavimas savivaldos lygmens politikoje, deputato pareigos miesto taryboje, o dar vėliau – domėjimasis politologija, Lietuvos istorija.

Kas lėmė tokius įvairius interesus? Prof. L. Mažylis sakė, kad žurnalistinių ir literatūrinių ambicijų turėjo ir mokykliniais metais. Kartu domino ir istorija.

„Kai baigiau mokyklą, buvo gilus sovietmetis. Kaip atrodė anų laikų istorija? Ideologija ir įvairių faktų virtinė, atrodė, kad mano atminčiai – už ribų. Tiek neįsiminčiau, egzaminų neišlaikyčiau. Tad atsidaviau chemijai. O istorija, kaip ir žurnalistika, nuėjo gilyn“, – sakė mokslininkas.

Anot prof. L. Mažylio, tam labai svarbi buvo namų aplinka, tėvų auklėjimas. „Viena vertus, auklėjimas buvo toks, kad prisitaikyčiau prie sovietinių reikalavimų, neišryškėtų kokia nors nostalgija tarpukario praeičiai. Kita vertus, senelių, tėvo, tetos atmintyje vis sukosi tie metai, nuolat buvo kalbama apie tą laikotarpį, pasakojamos tų laikų realijos, vyko svarstymai: „Kas būtų, jeigu...“ Gal tų laikų kasdienybė buvo pakeista, pagražinta, bet nuolat prisimenama. Senelio nerepresavo, nesidomėjo, kokios knygos buvo išlikusios jo bibliotekos gelmėse. Vėliau radau ir Vasario 16-osios Akto signatarų laiškus su jų parašais. Kiti dėl to buvo represuoti, bet niekas nesidomėjo, kas dedasi mano senelių bibliotekoje“, – pasakojo mokslininkas.

Ko daugiau – logikos ar mistikos?

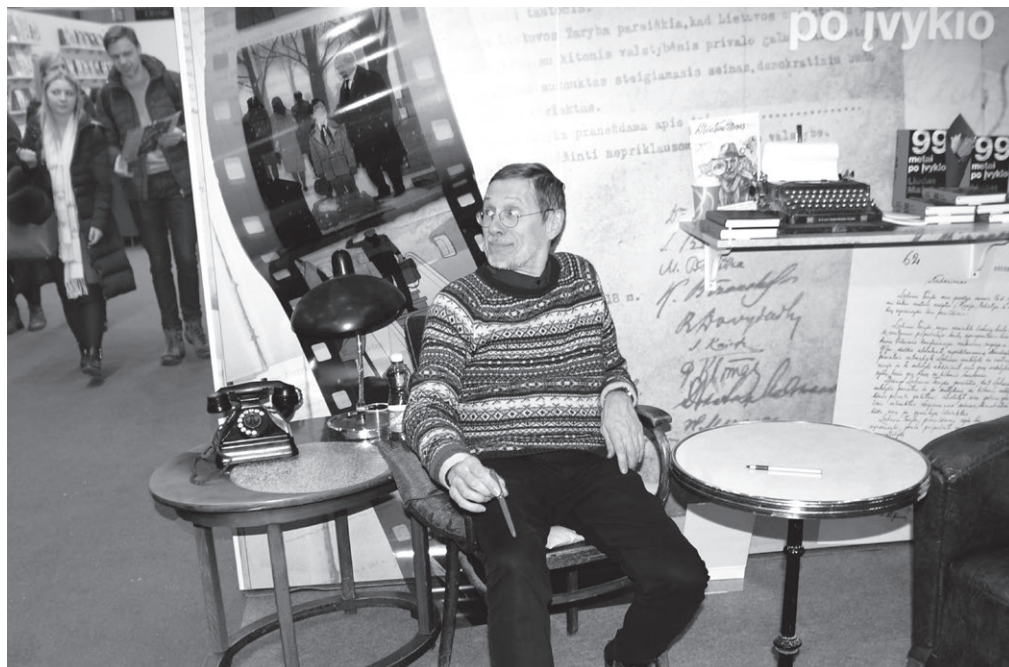
Vienas iš motyvų kauniečiui profesoriui ieškoti Nepriklausomybės Akto buvo nerimas,

kad Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetis gali būti švenčiamas labai valdiškai. Tas nerimas jį užvaldė 2017 m. Vilniuje, Vasario 16-ąją, kai išėjęs į Gedimino prospektą pamatė tik baigiančius degti laužus. Nebuvo net kur nueiti, nevyko nė simbolinio šventinio koncerto.

Pasak prof. L. Mažylio, Akto nebuvimas formavo tam tikrą iki galo nesuvoktą žaizdą tautos savivokoje. Praradome, neturime, galbūt patys kalti? Tikrai ne patys kalti – juk buvo Antrasis pasaulinis karas. O sovietmečiu žmonėms net sąvoką „Vasario 16-oji“ buvo draudžiama minėti, galėjai turėti rimtų bėdų.

Ir kai Aktas atsirado, išsiveržė džiaugsmas. Mokslininkas teigia supratęs, kad šio svarbaus tautai dokumento originalo vieta yra susijusi su vokiškąja kryptimi. Todėl kreipėsi į Vokietijos valstybės archyvą klausdamas, ar galėtų pradėti ten paieškas. Ši įstaiga geranoriškai sutiko ir netgi pateikė aiškią paieškos trajektoriją – atsiuntė detalų bylų sąrašą. Taip pat pridėjo žinutę, kad Vokietijos užsienio reikalų ministerijos politiniame archyve galima rasti daugiau dokumentų. Tad prof. L. Mažylis kreipėsi į pastarąjį archyvą ir susitarė dėl vizito 2017 m. kovo 29 d. Čia mokslininkas ir rado originalų Vasario 16-osios Aktą lietuvių kalba. Prof. L. Mažylio teigimu, jam labai pasisekė, kad visi dokumentai, bylos šiame archyve sudėtos chronologiškai, todėl galėjo pradėti ieškoti nuo 1918 m. vasario mėnesio.

„Kažkodėl artėjant 99-osioms valstybės metinėms pajutau būtinybę fiksuoti viską, kas vyko tomis dienomis. Matyt, kad įvyktų savotiškas stebuklas. Socialiniame tinkle įvyko neįtikėtinų dalykų – užrašiau aplinkybes, kaip atsiras Vasario 16-osios dokumentas. Archyvo darbuotojai atneša ir klausia – ar tai

Šiomet Vilniaus knygų mugėje prof. L. Mažylis debiutavo kaip rašytojas.
Arūno Sartanavičiaus nuotr.

ne tas dokumentas, kurio taip ieškote... Taip ir įvyko. Tai yra mistika... Paaiškinti negaliu. Beje, archyvo darbuotojo, kuris man patarė ieškoti būtent ten, pavardė „Engel“ arba „Angelas“, – sakė prof. L. Mažylis.

Svarbus ir istorinis dienoraštis

Kieno ranka pasirašytas Vasario 16-osios Aktas? Mokslininkas greitai išsiaiškino, jog tai iš Klaipėdos rajono kilusio signataro Jurgio Šaulio parašas. Tačiau tai turėjo būti oficialiai patvirtinta – radėjo prašymu kriminalistikos ekspertai atliko išsamų tyrimą. Pareikalauta net 10 J. Šaulio rašysenos pavyzdžių ir galop parašas buvo pripažintas identišku.

Pasak prof. L. Mažylio, labai svarbus mūsų istorijai yra ir teisininkas Petras Klimas, tomis

dienomis rašęs dienoraštį. Tiesa, kai P. Klimas organizavo Lietuvių konferenciją, neturėjo laiko prisėsti prie dienoraščio, tad nuoseklus rašymas buvo keletui mėnesių nutrūkęs. Bet 1918 m. Vasario 16-osios įvykiai ten aprašyti.

Prof. L. Mažylio manymu, vargu ar teisingai elgiamės minėdami tik 20 pirmojo Nepriklausomybės Akto signatarų. Su kolegomis rekonstruojant ano meto įvykius, iškilio įdomių dalykų. „1917 m. Lietuvių konferencijoje Vilniuje buvo formuojama Lietuvos taryba. Nors vyko karas, buvome okupuoti, vyko realūs rinkimai, slaptas balsavimas. Buvo ne vienas atvejis, kai aukštą reitingą turėję visuomenės veikėjai, pvz., kunigas Juozas Stankevičius, atsisakė savo kandidatūros, politiko karjeros. Šie žmonės dirbo kitus, ne mažiau svarbius darbus Lietuvai, bet jie pamiršti“, – teigia profesorius.

Tarp apdovanojimų – ir žurnalistinė premija

Už savo nepaprastą atradimą, pradžiuginusį Lietuvos žmones, pernai prof. L. Mažylis buvo apdovanotas Lietuvos pažangos premija, ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro kryžiumi, Stasio Lozoraičio žurnalistinė premija, 2018 m. išrinktas Kauno miesto Garbės piliečiu.

Po to, kai rado Lietuvos valstybingumo liudijimą, kuriam šiemet 100 metų, labai pasikeitė ir jo paties gyvenimas. Televizijos laidos, daugybė susitikimų, dėmesio pliūpsniai per valstybės šventes... „Jeigu norite pikantiškų detalių, ne labai jų rasite. Dirbu tame pačiame darbe, gyvenu tuose pačiuose namuose su ta pačia žmona. Ir, manau, kelią turbūt mums parenka aukštesnės jėgos, ne mes patys renkamės darbus ir tikslus“, – sakė prof. L. Mažylis.

Į emigraciją žvelgia ramiai

Svarbaus valstybės dokumento originalo radėjui nesvetimos Lietuvos bėdos, skauda širdį dėl lietuvių likimo. Apie tai jis dažnai kalba įvairiose auditorijose.

„Pirmiausia turiu viltį ir meldžiu Aukščiausiojo, kad šis dešimtmetis nepareikalautų tiek aukų ir nebūtų tokių nuosmukių, kokių būta pirmąjį šimtmetį. Tegul tų iššūkių būna, tik norėtusi, kad dominuotų kūryba, pažanga, sutarimas. Man atrodo, kad pirmasis šimtas metų sudarė tam puikų pagrindą“, – sakė prof. L. Mažylis.

Ką jis mano apie Lietuvos išsivažinėjimą, tautiečių emigraciją? Mokslininkas pastebėjo, kad prieš šimtą metų šalyje buvo panaši situacija, lietuviai buvo išblaškyti ir išsiblaškę po pasaulį, taip pat ir Lietuvos politikai buvo išblaškyti. Lietuviai gyveno ne tik savo

Gerbėjų istorinio dokumento – Vasario 16-osios Akto originalo – radėjui netrūksta.
Autorės nuotr.

teritorijoje, bet ir aplinkui, lietuviškiausias miestas, beje, tada buvo Ryga.

Tad Lietuvos piliečių emigraciją profesorius linkęs priimti ramiai. Buvo pakviestas susitikti su tautiečių bendrijomis keliolikoje šalių – jų mąstymas, tautinės savivokos būdas ne kitoks negu mūsų čia, Lietuvoje. Tai suteikia optimizmo.

„Jei vertinsime kiekybiškai, tai gali atrodyti drama, bet jeigu tie išvykę žmonės palaiko suvokimą, kas yra tauta, Lietuvos valstybė, ir aktyviai veikia būdami toli nuo savo šalies, tai veikiau skatina optimizmą. Užuoat galvojus, kaip tai negerai, geriau mąstyti, ką galima nuveikti čia, Lietuvoje, kokių skolų turim pirmajai vidurinei ir jauniausiai emigrantų kartai ir kaip jas mažinti. Ir turime reikalauti iš valdžios tam tikrų politinių sprendimų spręsti šias problemas“, – sakė prof. L. Mažylis.

Paklaustas, kas, jo galva, yra svarbiausia, kad žmogus galėtų pasakyti prasmingai gyvenęs, atsakė manęs, jog kiekvieno žmogaus gyvenimo trajektorija yra savita, kiek žmonių – tiek ir prasmės suvokimų. Galbūt svarbiausia bendriausi dalykai – nedaryti skriaudos kitam, tai, kas ir surašyta dešimt Dievo įsakymų, glūdi tradicijose. Kiekvieno žmogaus likimo ir prasmės suvokimas yra unikalus, skirtingas... O dėl liaudies išminties, patariančios kiekvienam pasodinti medį, pastatyti namą ir užauginti sūnų, mano, kad ši formulė tinkamesnė įprastiniams atvejais. Sūnaus neužaugino, turi keturias moteris: žmoną, dukrą, anūkę ir uošvę, dar kalaitę. Pastebėjo, kad Kaune, Nemuno saloje, auga ažuolų giraitė, kurią 1990 m. pasodino Kauno miesto savivaldybės tarybos nariai. Namą nepastatė, bet jo senelis pristatė Kaune tiek pastatų, kad laisvų teritorijų kone nebeliko. Bet ir tų vaikų, ir būsto pakanka, jaučiasi gyvenęs prasmingai.

„99 metai po įvykio“

Šiomet prof. L. Mažylis debiutavo ir kaip rašytojas. Vilniaus knygų mugėje jis pristatė dvi savo knygas: „Lietuvos valstybės atkūrimo procesas. 1917 m. liepa–gruodis. Dokumentų rinkinys“ (sudaryta su Rasa Zozaitė) ir „99 metai po įvykio“. Ši yra pirmoji jo grožinės literatūros knyga. Paprašytas apibūdinti knygos žanrą, atsakė, jog tai – veiksmo dokumentika. Pasitelkęs fantaziją autorius joje kalba apie Vasario 16-osios Akto suradimo aplinkybes, istorinius faktus derindamas su išmone, rizikingomis rekonstrukcijomis papildydamas neginčytiną realybę.

„Knyga „99 metai po įvykio“ pasakoja išgalvotą istoriją apie žmogų, radusį svarbiausią Lietuvos dokumentą. Tai nevaržomos fantazijos rezultatas, knyga nevaizduoja L. Mažylio labai rimtu žmogumi, – sakė mokslininkas pastebėdamas, kad pirmieji knygos fragmentai atsirado 2017 m. sausį jo socialinio tinklo „Facebook“ profilyje. – Tuomet man pačiam dar nebuvo aišku, ar kas nors iš to gims. Knygoje yra ir skandalingų dalykų; vaikams net nesiūlyčiau skaityti kai kurių fragmentų!“ Prof. L. Mažylis, beje, prisistato kaip pradedantis autorius.

Knygą pristatė žinomas žurnalistas

L. Mažylio debiutinę knygą „99 metai po įvykio“ Knygų mugės renginyje pristatęs interneto portalas „15min“ žurnalistas, Lietuvos žurnalistų sąjungos narys Dovydas Panceiovas su autoriumi daugiausia kalbėjosi apie šios istorijos ryšį su tikrais įvykiais bei rašymo procesą.

„Knygoje yra ir segmentas, kuris visiškai dokumentinis, kaip dienoraštis, kaip diena po dienos vyko įvykiai. Bet didžioji knygos dalis yra fikcija. Meninė išmonė. Jos būtinybė atsirado todėl, kad tikrosios Vasario 16-osios Akto originalo suradimo aplinkybės logiškai nėra iki galo paaiškinamos. Daugybėje susitikimų su žmonėmis – ir iki šitos knygos parašymo, ir po to – visada lieka tam tikras paslapties momentas. Kaip taip galėjo būti? Tu tikrai nežinojai ir per pusdienį suradai? Tikrai tavęs niekas nenavigavo? Kaip tai paaiškinsi? Aiškinau dokumentiškai, aiškinau pasakodamas apie įvykius minutė po minutės, bet nei savęs, nei kitų neįtikinau. Net buvo kilusi mintis, kad reikia rasti fantastinį paaiškinimą – nuoseklų, logišką, bet fantastinį. Tai yra meninė išmonė, konkrečiai nepaaiškinanti, kaip ir kodėl atsirado dokumentas, bet pridodanti krūvą naujų trajektorijų, kurios skaitytojui galėtų būti įdomios“, – sakė prof. L. Mažylis.

Paklaustas, ar knygos personažai – Kolekcionierius, Istorikas, Vienišius, Dirigentas, siūlantis milijoną, – turi atitikmenis tikrovėje, prof. L. Mažylis pasakė, kad šie personažai yra labai apibendrinti. Tik skaitytojas galbūt galės juos atpažinti, išvelgti vienokių ar kitokių pažiūtamų bruožų.

Kodėl personažai neturi vardų? Autorius teigė, kad jie yra tam tikri tipažai, žmonės-ženkliai. Jis manė, kad taip gali į vieną asmenį sudėti daug būdingų savybių.

Pravertė socialiniai tinklai

Viena knygos siužeto linijų – vyksmas socialiniuose tinkluose. Prieš randant Aktą viena šalies bendrovė pasiūlė milijoną eurų tam, kas suras Vasario 16-osios Akto originalą. Ir

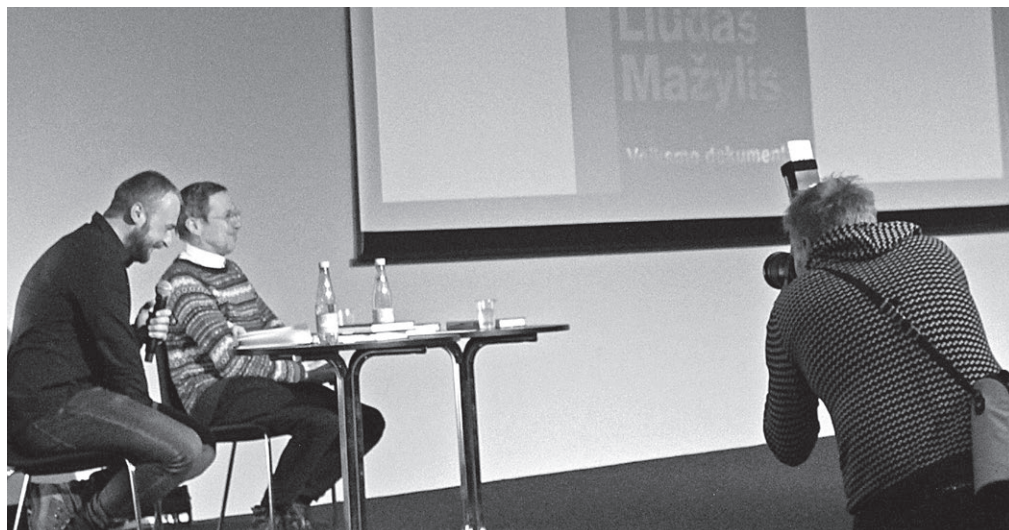
knygoje yra epizodas apie Dirigentą, siūlantį milijoną Akto radėjui.

Paklaustas, kaip atsirado ši siužeto linija, prof. L. Mažylis patikino, kad iš žiniasklaidos.

Ar tai turi ką nors bendro su tikrove? „Visiškai meninė išmonė. Viešai žinomi faktai, kurie nebuvo paneigti, taip pat yra šioje knygoje. O visa kita – gryniausia fantastika. Man tas epizodas labai patiko, intriga užmesta kaip reikiant“, – sakė prof. L. Mažylis.

Knygos veiksmas vyksta ne tik Lietuvoje, bet ir nuo Sirakūzų iki fronto linijos rytinėje Ukrainoje. „Ši tema man yra svarbi. Man teko atidėti savo kelionę į archyvus Berlyne, kadangi pakvietė nuvykti į Ukrainą, į Zaporožę, 150 kilometrų nuo fronto linijos. Ten buvau realiai. O visa kita ir vėl yra išmonė, dar inspiruota ir žurnalisto D. Pancerovo knygos apie tikrus įvykius Ukrainoje“, – pasakojo profesorius.

Daug klausimų mokslininkas sulaukė apie tai, kaip sekėsi kurti. „Knyga pati rašėsi“, – užtikrino prof. L. Mažylis. Dalį teksto jau turėjo, nes buvo įrašai socialiniuose tinkluose ir fragmentai užrašų knygelėje. O rašydamas leido laisvai plaukti fantazijai. Nors jo gyvenimas suradus Aktą labai suintensyvėjo, laiko knygai atsiradavo. Pavyzdžiui, važiavo į Brno miestą pagal „Erasmus“ sutartį. Rašė traukiniuose, lėktuvuose, autobusuose. Pūikiai rašėsi! Brno pamatė gatvėmis važinėjančią alaus tramvajų: įlipi, iš čiaupo alus bėga, o tu žiūri per langą. Ta scena iškart atsirado ir knygoje. Tie epizodai tiesiog tūpė vieni prie kitų ir formavosi istorija. Pagrindinis darbas vyko Latežeryje. Pusantro mėnesio praleido miške rašydamas, beveik niekur neišvažiuodamas.

L. Mažylio debiutinės knygos „99 metai po įvykio“ pristatymą knygų mugėje vedė interneto portalo „15min“ žurnalistas, Lietuvos žurnalistų sąjungos narys Dovydas Pancerovas.

Autorės nuotr.

Apie greitą tempą ir literatūrines ambicijas

Savo knygą autorius vadina trileriu. Tik papasakoti istoriją ne kino vaizdais, o tekstu. Vienu iš knygos pliusų nurodo labai greitą jos ritmą: viename sakinyje veiksmas ar jo vieta gali pasikeisti.

Knygų mugėje mokslininkas išdavė paslaptį, kad rašo ir antrąją knygą, kuri bus grynas trileris. Ir antroje jau turi ir pirmąjį sakinį, ir atomazgą. Paklaustas, ar ji tęs pirmosios istoriją, atsakė, kad tai paslaptis. Kai kurie veikėjai išliks tie patys. Tik nori, kad antroje knygoje personažų skaičius mažėtų ir kiekvienas jų turėtų atpažįstamą charakterį. Ir kad jiems būtų daugiau pagarbos.

„Autorius turi teisę su personažais elgtis be galo autokratiškai – čia įvedė į veiksmą, o kitam sakinyje su juo atsisveikina; čia jis šoktelėjo kažkur Berlyne iš traukinio ir daugiau jo nebesutiksim. Man pasidarė gaila. Noriu, kad antroje knygoje personažų būtų mažiau ir jie būtų gerbiami“, – sakė prof. L. Mažylis.

Pastebėjus, kad rašymas, regis, jam teikia didelį malonumą, prof. L. Mažylis to neneigė. Neslėpė turįs ir daugiau literatūrinių ambicijų. Jeigu likimas ir Dievas lems ilgus metus mėgautis rašymu ir jeigu išliks tas lengvumo jausmas, kurį dabar jaučia, tai būtų nuostabiausia senatvė.

Remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Ernestas Galvanauskas: griaunanti spauda tampa politinės kovos įrankiu

”

Minint atkurtos Lietuvos šimtmetį ypač dažnai linksnuojamos Vasario 16-osios akto signatarų pavardės, menami jų nuopelnai – bendri ir kiekvieno atskirai. Atrodo, kad šimtmečio euforijos užribyje palikta labai reikšminga Lietuvai savastis – Klaipėdos kraštas, Mažosios Lietuvos kontūrais istoriniuose žemėlapiuose braižyta teritorija. O juk įkandin atkurtos Lietuvos šimtmečio minėjimo iš atminties iškilo dar viena itin svarbi šaliai data – 95-erių metų Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos sukaktis.

Ernestas Galvanauskas buvo viena ryškiausių atkurtos Lietuvos valstybės asmenybių. Jis paliko ryškų pėdsaką ir žiniasklaidos istorijoje.
Jolantos Beniušytės nuotr.

“

Vieninga Lietuva: ne kovos, o diplomatijos ginklais

Šis istorinis įvykis paženklintas ne tik 1923 m. sausio 15 d. spaudu, bet ir daugybės iškilių asmenybių nuopelnais. Jų gretose bene ryškiausia – Ernestas Galvanauskas, istoriniuose šaltiniuose dažniausiai minimas kaip politikas, kovojęs už vieningos Lietuvos idėją. Ne tik vieninga Lietuva E. Galvanausko darbų ir siekių priešakyje, bet ir laisva bei atsakinga žiniasklaida. Kaldamas jos polių permainų krečiamu tarpukariu E. Galvanauskas nusipelno būti vadinamas laisvos ir atsakingos žiniasklaidos puoselėtoju.

Diplomatijos virtuožas – taip maga vadinti E. Galvanauską įvertinus nemažai istorinės ir mokslinės literatūros šaltinių. Tarpukario Lietuvos ministras pirmininkas, finansų, prekybos ir pramonės, užsienio reikalų ministras, Lietuvos atstovas Londone [6]. Įspūdingi pasiekimai buvo tvirtas tuometinio Lietuvos prezidento Antano Smetonos patikėjimo E. Galvanausku pamatas. Tad kaip tik jam buvo patikėta sukurti ir įgyvendinti Klaipėdos krašto išvadavimo iš Antantės bloko planą. Ne kovos, o diplomatijos ginklais – tokios Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos strategijos ėmėsi E. Galvanauskas. 1923 m. būta ne sukilimo, o Klaipėdos krašto prijungimo prie didžiosios Lietuvos – dėl to po daug metų vykusių diskusijų sutaria mokslininkai. Tokią nuostatą liudija istorijos šaltiniai.

Savonirių armijos karių grupė Klaipėdoje. 1923 m. sausis.

Fotografija iš Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus fondų.

Savanorių armijos paradas Klaipėdoje, surengtas Lietuvos nepriklausomybės šventei paminėti.
1923 m. vasario 16 d.

Fotografija iš Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus fondų.

„E. Galvanausko nurodymu „sukilėlių“ tarpe turėjo būti griežta drausmė – ypač įžengus į kraštą. [...] Veiksmuose vengti panaudoti ginklus prieš prancūzus, kuo mandagiausiai elgtis su vietos gyventojais, neplėšikauti, negirtuokliauti“ [2].

Solidžios diplomatijos įrankius perėmė ir kiti E. Galvanausko bendražygiai. Drauge su juo įgyvendinti vieningos Lietuvos idėjos ėmėsi aktyvi politikų ir visuomenės veikėjų kariauna, pasivadinsi Vyriausiuoju Mažosios Lietuvos gelbėjimo komitetu: Martynas Jankus, Jurgis Strėkis, Jurgis Lėbartas, Vilius Šaulinskas, Jurgis Brūvelaitis ir Jonas Vanagaitis.

„E. Galvanauskas priklauso tai Lietuvos politikų grupei, kurių visuomeninė veikla buvo labai šakota ir turininga. Jiems buvo lemta aktyviai dalyvauti atkuriant

nepriklausomą Lietuvą, būti pirmaisiais atgimusios valstybės ministrais, politikais, diplomatais, per diplomatines ir politines kovas priminti pasauliui apie Lietuvos atgimimą“, – taip apie E. Galvanauską ir jo bendražygius menama mokslinėje literatūroje [4].

Klestintis pajūrio kraštas

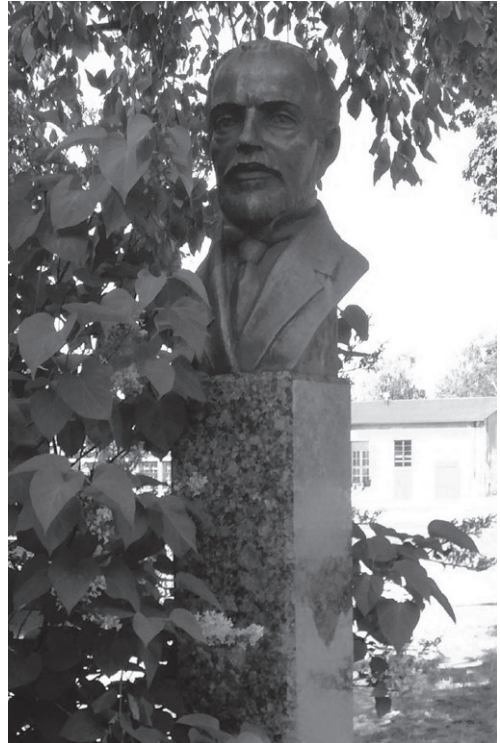
Išvaduoti Klaipėdos kraštą iš Prancūzijos valdomo Antantės bloko ir prijungti prie didžiosios Lietuvos – tik dalelė E. Galvanausko planų mozaikoje. Vizija – klestinti Lietuva, o ypač jos pajūris. Dar Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos išvakarėse uostamiestis tapo patriotiškai nusiteikusių Mažosios Lietuvos lietuvių veiklos centru. Čia gyventi iš Tilžės persikėlė nemažai šio judėjimo veikėjų.

„Atsikurianti Lietuva pagal išgales rėmė lietuvišką verslo iniciatyvą. Prancūzmečiu Klaipėdoje įsikūrė ne viena lietuviška įmonė ir bendrovė. Žymiausios iš jų buvo „Rytas“, „Lietuvių bankas“, „Sandėlis“, „Laima“. Lietuva investavo Klaipėdos krašte apie 100 mln. litų. Didžioji šių lėšų dalis buvo investuota Klaipėdoje. [...] Lietuvos valdymo metais Klaipėda smarkiai išaugo. Miesto gyventojų skaičius 1939 m. kovą viršijo 50 000. Didžiąją miestiečių prieaugio dalį sudarė lietuviai darbininkai iš Lietuvos (visų pirma iš Žemaitijos). Jie įsidarbinau uosto statybose, geležinkelyje, lietuviško kapitalo įmonėse, tekstilės fabrikuose“, – apie tai, kaip E. Galvanauskui pavyko įgyvendinti pavestą misiją – įtvirtinti Klaipėdoje lietuvišką pramonę ir atverti Lietuvai jūrinės valstybės perspektyvas, rašo istorikas J. Žukas [8].

Investicijos į švietimą grįžta su kaupu

Klestinčios šalies pamatai ne vien stipria pramone sutvirtinti. E. Galvanauskas tai puikiai suprato ir savo veikloje ypač daug dėmesio skyrė švietimui. Tarpukariu Klaipėdoje užgimė idėja steigti aukštojo mokslo instituciją, o šios idėjos vėliavnešys kaip tik ir buvo E. Galvanauskas.

„Rengtis aukštosios prekybos mokyklos steigimui, sutarus su Lietuvos vyriausybe, buvo pradėta tik praėjus dešimtmečiui nuo Klaipėdos prijungimo prie Lietuvos: 1933 m. buvo įsteigta „Draugija Prekybos institutui Klaipėdoje laikyti“, kurios steigėjų sąrašas pirmasis yra E. Galvanauskas. 1934 m. spalio 3 d. instituto rektoriumi buvo patvirtintas šios mokyklos iniciatorius ir vienas iš steigėjų

Paminklas E. Galvanauskui Klaipėdos universiteto miestelyje. Autorius – skulptorius Vytautas Balsys.

Jokūbo Pilipavičiaus nuotr.

Ernestas Galvanauskas“, – akcentuojama mokslinėje literatūroje [3].

Inžinerinį išsilavinimą Peterburgo ir Belgijos aukštosiose mokyklose įgijęs E. Galvanauskas vien administraciniu aukštosios mokyklos darbu neapsiribojo – aktyviai dirbo pedagogu. Jo dėstyti dalykai: bendrasis ūmonių ūkio mokslas, pramonės ūmonių ūkis, uostų ir laivų ūkis. Pedagoginė E. Galvanausko veikla neliko istorijos paraštėse. Įvertinus indėlį į mokslą jo vardu pavadintas Klaipėdoje įsikūręs profesinio mokymo centras. 2006 m. Klaipėdos universiteto miestelyje jam pastatytas paminklas. Autorius – skulptorius Vytautas Balsys.

E. Galvanauskas. Lietuvos albumas, 1990.

Įsteigė spaustuę, leido laikraščius

Platūs E. Galvanausko mostai politikos, ekonomikos, švietimo srityje. Giliai įrėžtas jo pėdsakas ir Lietuvos žiniasklaidos istorijoje. Mokslo literatūroje gausu faktų apie jo indėlį į žiniasklaidos raidą ne tik Klaipėdos krašte, bet ir visoje Lietuvoje. „Ryto“ bendrovė, kurios vienas iš steigėjų buvo E. Galvanauskas, išleido 180 knygų Mažajai Lietuvai ir apie 200 Didžiąjai Lietuvai. Taip pat leido laikraščius „Lietuvos keleivis“, „Klaipėdos žinios“, „Darbininkų balsas“, „Vakarai“, žurnalą „Pagalba“ ir kitus leidinius [9].

„Visą gyvenimą nemėgau spaudai rašyti. Nemėgau, nes man nesisekė logišką svarstymą nuspalvinti, papuošti, kad rašinys būtų mielas skaitytojui. Ypač nemėgau apie save

V Ministerių kabinetas. Lietuvos albumas, 1990. E. Galvanauskas – trečias pirmoje eilėje.

ir praeities veiklą rašyti“, – tokios E. Galvanausko mintys apie rašymą pateikiamos jo brolio Gedimino Galvos knygoje [1].

Nepaisant šių nuostatų E. Galvanauskas nevengė darbo žiniasklaidoje. Bendradarbiavo su leidiniais „Lietuvos ūkininkas“, „Vilniaus žinios“. Kurį laiką net buvo dienraščio „Vakarai“ redaktoriumi. O jo įtaką Lietuvos žiniasklaidos raidai charakterizuoja biografijos knygoje užfiksuota citata: „Reikia skirti žodžio ir spaudos laisvę nuo nusižengimų žodžio ir spaudos laisvei. [...] Griauianti spauda tampa ne laisvos minties reišėja, bet politinės kovos įrankiu. Net didžiausios laisvės kraštuose už nesaikingą politinę kovą baudžiami laikraščiai. Jie baudžiami ne už kritiką, įvykių vertinimą, klaidų nurodymą, savo idėjų ryškumą ir svetimų atmetimą, bet neleistinių priemonių naudojimą politiniams tikslams siekti“ [1].

Ernesto Galvanausko brolio anūkas Gintautas Galvanauskas.

Jolantos Beniušytės nuotr.

Šios nuostatos iliustruoja E. Galvanausko požiūrį į tarpukario žiniasklaidos veiklą Klaipėdos krašte, kai vieningos Lietuvos idėjos puoselėjimas buvo ypač svarbus, tačiau prieštarai perteiktas kai kurioje anuomet Mažojoje Lietuvoje leistoje periodikoje. Tokią poziciją E. Galvanauskas laikė savotiška veikla prieš tautos gerovę. Tuo galima grįsti naujų leidinių, kuriuose objektyviai vertintas Klaipėdos krašto įtraukimas į Lietuvos sudėtį, atsiradimą.

Dar prieš prijungiant Mažąją Lietuvą prie Lietuvos, Klaipėdos krašto gyventojus pasiekdavo nemažai periodinių leidinių. „Memeler Dampfboot“ („Klaipėdos garlaisvis“), „Lietuviška ceitunga“, laikraščiai „Klaipėdos krašto valdžios žinios“, „Klaipėdos kašto statistikos žinios“. Klaipėdos kraštui tapus Didžiosios Lietuvos dalimi leidinių sąrašas tapo dar gausesnis [5].

Istorinė atmintis užmarštin nenugrimzdo

E. Galvanausko nuopelnai Lietuvai, nors ir negausiai, aprašyti mokslo literatūroje ir periodinėje žiniasklaidoje. Pats savo veiklos jis raštu nefiksavo. Ir jei ne brolis G. Galva, 1982 m. išleidęs knygą „Ernestas Galvanauskas. Politinė biografija“, daug Klaipėdos kraštui svarbių istorijos faktų būtų nugrimzdę užmarštin.

E. Galvanauskas mirė 1967 m. liepos 24 d. Eks le Bene, Prancūzijoje. Ten ir palaidotas. Savo vaikų E. Galvanauskas neturėjo. Šalies bendrystės vėliavnešio atminimą puoselėja jo brolio vaikaitis Gintautas Galvanauskas.

„Senelio brolis E. Galvanauskas realiais darbais klojo Lietuvos nepriklausomybės

Klaipėdoje E. Galvanausko garbei jo vardu pavadintas profesinis centras.

Jolantos Beniušytės nuotr.

pamatus, remdamasis konkrečiu mąstymu, ekonominiais ir socialiniais skaičiavimais. Vakarietiška patirtis, klasikinės demokratijos puoselėjimas leido jam suvokti, kas yra Lietuvos ateities garantas, kokie yra lietuvių tautos lūkesčiai, koks turi būti valdžios santykis su tauta. Jis yra pabrėžęs: „Istorija įvertins darbus, paliktus ateičiai. Ir ko nesaisto moralės dėsniai nei istorijos vertinimo baimė, tas neturi varžtų piktadarybes daryti“, – „Žurnalistikos“ almanachui sakė G. Galvanauskas.

Pasak Galvanauskų šeimos atžalos, garsiojo giminaičio E. Galvanausko nuopelnai, įtvirtinant Lietuvos politinę sistemą, finansus, ekonomiką, atgaunant Klaipėdos kraštą, kuriant universitetus, yra neįkainojami. Penktosios Vyriausybės programoje tarp svarbiausių uždavinių E. Galvanauskui buvo kova dėl etnografinių Lietuvos sienų ir

valstybės pripažinimo siekis. Klaipėdos krašto atgavimas buvo prioritetinis tikslas, kurį jo vadovaujama vyriausybė pasiekė.

„Praeities kova neliko be prasmės. Anuometinės kovos vaisiais naudosis ateinančios kartos. Ir jei jos jaus lietuvišką savigarbą, atsakomybę ir turės valstybingumą, privalės tęsti kovą dėl bočių žemės ir šildyti ją Lietuvos valstybės sparnais. Kad ir kokia būtų Europos sąranga, kokie rėmai spaustų Lietuvą, lietuvių tautos pareiga – kovoti už savo žemes. Nes žemių ir tautos vienybė leidžia ne tik išlikti, bet ir iškilti“, – toliaregišką senelio brolio požiūrį į modernią, klestinčią valstybę cituoja G. Galvanauskas.

„Tokį savo brolio portretą piešė mano senelis savo prisiminimuose. Nors jis su savo broliu Ernestu susitikdavo retai dėl jo begalinio

užimtumo ir didelių to meto požiūriu atstumų (senelis gyveno Biržuose, Ernestas Kaune bei Klaipėdoje), jie bendravo laiškais. Tiesa, brolis Gediminas, kiekvieną vasarą atvykdamas atostogauti į Biržus iš Kauno, atveždavo naujienų iš Ernesto. Aktyvus bendravimas su Ernestu truko nuo 1919 m. iki 1940 m. tol, kol jis gyveno Lietuvoje, po to sekė ilga atskirtis. Jau tik reti laišškai pasiekdavo vienas kitą, nes sovietinė sistema akylai stabdė informacijos apsikeitimą per geležinę uždangą“, – sakė G. Galvanauskas.

Literatūros šaltiniai

1. Galva G. *Ernestas Galvanauskas. Politinė biografija*. Čikaga: Akademines skautijos leidykla. 1982.
2. Genienė Z., Žukas J. *Kova dėl Klaipėdos. 1923-ieji*. Klaipėda. 2003.
3. Juzefovičius R. Akademine Ernesto Galvanausko veikla Klaipėdoje (1934–1939 m.). *Mokslo istorija*. 2010; (1).
4. Martišius S. A., Martišius M. Ernestas Galvanauskas – Lietuvos diplomatijos politikos istorijoje. ISSN 1648-9098 *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2007; 2 (9).
5. Urbonas V. *Lietuvos periodinė spauda*. Trakai – Vilnius: Voruta. 1995.
6. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, T. X (Khmerai-Krelle). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2006.
7. Vareikis V. Nuo romantinės praeities į modernią ateitį. *Klaipėda. Istorija populiariai*. Klaipėda: Druka. 2002.
8. Žukas J. Klaipėdos ekonominė raida. *Klaipėda. Istorija populiariai*. Klaipėda: Druka. 2002.
9. *Žurnalistikos enciklopedija*. Vilnius: Pradai. 1997.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Gediminas Pilaitis

Kaip „Sąjūdžio žinios“ sugriovė baimės ir tylos sieną

”

Minint Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio (LPS) 30-metį, Vilniuje, Lenktojoje gatvėje prie 69 numeriu pažymėto gyvenamojo namo, atidengta atminimo lenta su žodžiais: „Čia, viename iš atgimimo židinių, buvo kuriamos „Sąjūdžio žinios“.

Paminklinė lenta primena, jog „Sąjūdžio žinių“ redakcija veikė šioje vietoje.
Stasio Paškevičiaus nuotr.

“

Sudaužė informacinę blokadą

Taip jau atsitiko, kad „Sąjūdžio žinios“ įspraudė gilų pėdsaką mūsų spaudos istorijoje. Sovietmečiu šis dauginimo aparatais, o paskui ir rotaprintu nelegaliai tiražuojamas leidinys, telkęs žmones kovai už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, lyg ledlaužis sudaužė informacinę blokadą.

Kuklus Sąjūdžio leidinys atvėrė vartus į naują epochą – Kremliaus ir jo statytinių Lietuvoje akylai kontroliuojama propagandinė žinia-sklaida žlugo, žodžio ir spaudos laisvė tapo ne tuščia deklaracija, o mūsų gyvenimo tikrove ir vienu svarbiausių demokratijos garantų. Apie to meto „Sąjūdžio žinių“ rengėjų veiklą pogrindžio sąlygomis papasakojo buvęs šio leidinio redaktorius, vienas LPS lyderių – filosofas ir rašytojas Arvydas Juozaitis.

Platino visoje Lietuvoje

Revoliucijos prasideda nuo žinių sklaidos, kurią valdantieji visada slopina. Kaip LPS leidinys „Sąjūdžio žinios“, kurį tada redagavote, laužė informacinės blokados ledus?

Sąjūdžio steigiamasis suvažiavimas sušauktas 1988 metų spalio 22-ąją, o „Sąjūdžio žinios“ pradėtos leisti birželio viduryje, pradžioje kaip informacinis biuletėnis. Pirmąjį numerį pasirašė Alvydas Medalinskas ir Jonas Malinauskas. Tik paskui biuletėnis įvardytas kaip LPS leidinys. Kurį laiką jį tvarkė architektas Artūras Skučas, vėliau paskirtas parlamento apsaugos tarnybos viršininku ir Vytauto Landsbergio asmens sargybiniu.

Vieno „Sąjūdžio žinių“ redaktoriaus pradžioje nebuvo, aš leidinį pradėjau redaguoti nuo septintojo numerio. Tuomet tai buvo

Vilniuje, Lenktosios gatvėje susirinkę žmonės pagerbė „Sąjūdžio žinias“ ir leidėjus.
Stasio Paškevičiaus nuotr.

„Sąjūdžio žinių“ redaktorius Arvydas Juozaitis dėkojo visiems bendradarbiams ir talkininkams.

Stasio Paškevičiaus nuotr.

vienintelė mūsų tribūna. Reikalams įsibėgėjus, leidinys pasiekdavo atokiausius Lietuvos kampelius, buvo dauginamas kitose vietovėse, tikrojo tiražo niekas nežinojo. Manau, kad jis atliko savo vaidmenį telkiant Sąjūdžio gretas.

Kuo neįtiko po kelių išleistų numerių iš „Sąjūdžio žinių“ pasitraukęs A. Skučas?

Viena aštroka publikacija sujaudino Inicijatyvinės grupės narius komunistus – sukėlė audrą, kad A. Skučas esą kiršina Sąjūdį ir komunistus, pareikalavo išrinkti oficialų redaktorių. Po to šios pareigos buvo patikėtos man – „Sąjūdžio žinias“ leidau iki 51 numerio, o paskui pasitraukiau.

„Sąjūdžio žinios“ neturėjo jokių patalpų, lėšų leidybai, LKP valdomos spaustuvės be Glavlito (sovietinės cenzūros) vizos net atvirukų nespausdino. Kaip vertėtės, kad iš esmės pogrindžio sąlygomis leidžiamas LPS leidinys pasiektų auditoriją?

LPS tada irgi neturėjo patalpų, tad veiksmas vyko Žvėryne, Lenktojoje gatvėje, mano uošvio Vlado Balsevičiaus namuose. Čia buvo Sąjūdžio operatyvinės veiklos štabas, į kurį suplaukdavo visos svarbiausios žinios. Naktimis kaukšėdavau mašinėle arba ranka rašydavau, Fizikos institute tekstai buvo surenkami kompiuteriu. Tiražuodavome iš skilčių suklijuotą maketą.

Sąjūdžio rėmėjams paskelbėme Inicijatyvinės grupės nario kompozitoriaus Juliaus Juzeliūno asmeninės sąskaitos Taupomajame banke duomenis. Jis pats pasiūlė tokį variantą – mane ir A. Medalinską įgaliojo ja naudotis. Kurį laiką tai buvo ne tik „Sąjūdžio žinių“, bet ir LPS atsiskaitomoji sąskaita.

Tiražas – 50 tūkst. egzempliorių

Kaip buvo spausdinamos „Sąjūdžio žinios“, jeigu valdžios spaustuvės jų nepriimdavo?

Lietuvos informatikos mokslinio tyrimo institute šalia dabartinių Architektų namų veikė sostinės akademinė bendruomenė gerai žinoma spaustuvėlė, kurioje darbavosi Antanas Paulauskas. Jis kopijavimo technika daugindavo ir mano disertaciją, paprašytas kopijuodavo mums nelegalią užsienio literatūrą. Jis ėmėsi tiražuoti ir „Sąjūdžio žinias“.

Iš rajonų atvykę sąjūdininkai pasiimdavo tiražą, patys jį pasidaugindavo, platindavo savo nuožiūra. Paskui jau nebekontroliavau veiksmo – žmonės patys, be mano žinios, prašydavo A. Paulausko dauginti numerius. Apie autorines teises negalvojome, džiaugėmės, kad leidinys šitaip plinta po Lietuvą. Tik vienas „Sąjūdžio žinių“ numeris per naktį buvo slaptai surinktas vienoje valdiškoje spaustuvėje. Kai yla išlindo iš maišo, linotipininkas už tai gavo pylos.

A. Paulauskas spausdindavo apie penkis tūkstančius egzempliorių, bet „Sąjūdžio žinių“ paklausa buvo didžiulė, todėl į darbą įsijungė privatininkų kooperatyvai. Kai vilnietis verslininkas Rimantas Grainys „Sąjūdžio žinias“ pradėjo dauginti rotaprintu, tiražas tuomet šoktelėjo iki 50 tūkstančių ir daugiau egzempliorių. Paskui platinimą į savo rankas perėmė fizikas Petras Vaitiekūnas – būsimas diplomatas ir užsienio reikalų ministras.

R. Grainio paslaugomis naudojosi panašūs M. Gorbačiovo epochos leidėjai iš visos Sovietų Sąjungos. Jau tada šis verslininkas važinėjo automobiliu „Mercedes Benz“, užsakovai už tiražą su juo atsiskaitydavo *barteriu* – palikdavo mašinų. Buvo prasitaręs, kad Lietuvoje jam nėra ką veikti, svajėjo nusigauti į Pietų Afrikos Respubliką, bet nespėjo. Tai buvo tas pats R. Grainys, kurio automobilį Vilniaus centre vėliau susprogdino samdomas žudikas.

Saugumiečiai stebėjo, bet nelietė

Ką veikė KGB? Nejaugi abejingai stebėjo, kaip pogrindyje nelegaliai kuriamas ir platinamas Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės idėjas skleidžiantis leidinys?

Žinojome, kad „Sąjūdžio žinios“ nuguldavo ir ant tuomečio LTSR valstybės saugumo

A. Juozaitis su bičiuliu, vienu iš „Sąjūdžio žinių“ pagerbimo iniciatorių – fotomenininku Stasiu Paškevičiumi.

Asmeninio archyvo nuotr.

Pirmųjų mitingų dalyviai reikalavo Sąjūdžiui suteikti viešą tribūną (1988).
Raimondo Urbakavičiaus nuotr.

komiteto pirmininko Eduardo Eismunto, ir ant kompartijos funkcionierių stalų. Veikdavome atvirai, todėl KGB viską matė ir žinojo. Mano pagalbininkas Arūnas Degutis buvo ne juokais sunerimęs, kad jį nuolat sekioja įtartini asmenys, jie sukiodavosi ir prie mano uošvio namų Žvėryne.

Kai namo balkone iškėliau trispalvę, kaipmat pasirodęs milicininkas pareikalavo nuleisti, pasak jo, nelegalią vėliavą. Pasakiau, jog ji leistina, bet paskui nuleidau, o kai nekviestas svečias išėjo, vėl pakėliau. Kitą dieną atvykę du vyrukai pilkais kostiumais vėl reikalavo to paties. Tačiau trispalvę visą laiką laikiau iškeltą, KGB turbūt su tuo apsiprato ir nesigriebė aktyvių veiksmų.

Kartą, užsukęs į A. Paulausko spaustuvę pasiimti tiražo, išvydau tarp popieriaus rulonų stovinčius įtartinos išvaizdos vyrus. Spaustuvininko tyliai paklausiau, ar jie „iš kontoros“. Šis suglumęs tik linktelėjo galvą. Svečiai smalsuoliai susidomėję vartė „Sąjūdžio žinias“ ir nieko nesakė. KGB viską stebėjo, bet

nestabdė leidybos. Leidinio tiražas nė karto nebuvo konfiskuotas arba sugadintas.

KGB informatorių būta ir tarp artimiausių bendražygių. Greitai išsiaiškinome, jog vienas žmogus, kuriam buvo patikėta tvarkyti LPS finansinius reikalus, dirba saugumiečiams. Jo elgesys nebuvo visiškai adekvatus – įsijautęs į dvigubo agento vaidmenį, šis veikėjas galbūt manė, jog žaidžia ir su Sąjūdžiu, ir su KGB. Visokiausių žmonių pasitaikydavo.

Žadino lietuviybę lyg aušrininkai

Kai įvykiai sukasi kaip karuselėje, vienam žmogui visko aprėpti neįmanoma. Kokie buvo pagrindiniai „Sąjūdžio žinių“ bendradarbiai ir talkininkai?

Visų dabar neišvardinsiu. Žmonės patys siųsdavo laiškus, informuodavo apie įvykius – „Sąjūdžio žinios“ pirmą kartą Lietuvoje publikavo tais laikais itin aktualų

filosofo Broniaus Kuzmicko straipsnį apie slapto Molotovo–Ribentropo pakto protokolus. Jauna rašytoja Jurga Ivanauskaitė aprašė pirmąjį didįjį mitingą Vingio parke, advokatas Kazimieras Motieka pasisakė davęs teisės klausimais. „Sąjūdžio žinias“ padėjo leisti Brigita Balikienė, Rita Miliūtė, Liudvika Pociūnienė, Rimantas Kanapienis, vėliau tapęs LPS spaudos biuro vadovu, kiti jauni žurnalistai.

Publikuodavome Inicijatyvinės grupės narių pasisakymus, jų viešas kalbas mitinguose, „Sąjūdžio žinioms“ parašydavo ir V. Landsbergis. Jis buvo itin reiklus. Kai redagavau vieną jo rašinių ekologijos tema, šalia buvęs profesorius tylėdamas pieštuku atstatė sutrumpintas vietas. Inicijatyvinė grupė „Sąjūdžio žinių“ nekontroliuodavo, tik aptardavo išleistus numerius.

LPS užmojis viešinti savo siekius, veiklos programą, idealus tarytum atkartoja Jono Basanavičiaus, Martyno

Jankaus, kitų aušrininkų, žadinusių lietuvių XIX amžiaus pabaigoje, pastangas. Tiesa, jų leidinių išvaizda buvo patrauklesnė nei „Sąjūdžio žinių“.

Tuo gal ir nereikia stebėtis – aušrininkai savo leidinius oficialiai spausdindavo Vokietijos valdomuose Rytprūsiuose, tik paskui knygnešiai juos slapta gabendavo per carinės Rusijos imperijos sieną į Lietuvą ir ten platinavo. Mes pusiau legaliai veikėme prieš okupuotoje teritorijoje, naudojomes paprastą kopijavimo ir dauginimo techniką, bet užteko ir tokios.

Vengdami kompartijos kontrolės ir Glavitto cenzūros, „Sąjūdžio žinių“ oficialiai neįregistravome, kaip ir paties Sąjūdžio, kuris pradžioje buvo pasivadinęs savaveiksme visuomenine organizacija. Nors leidinys buvo rengiamas ir platinamas kone atvirai, iš tikrųjų tai buvo tipiška savilaida – sovietinės valdžios požiūriu, nelegalus veikimas. Bet stoti skersai kelio jau niekas nesiryžo.

„Sąjūdžio žinių“ faksimilė.

Užsiimdavome ir kitokia poligrafine veikla. Prieš pirmąjį didįjį Sąjūdžio mitingą Vingio parke pagalvojome, kad žmonės, ko gero, jau bus primiršę Lietuvos himną. A. Paulausko paprašėme skubiai atspausdinti apie 30 tūkstančių lapelių su V. Kudirkos Tautinės giesmės žodžiais. Susirinkusieji į parką, laikydami juos rankose, po daugelio metų sugiedojo himną.

„Sąjūdžio žinios“ leistos ir platintos mitinguose rėmėjų paaukotais pinigais. Nusprendėme, jog toks leidinys bus nemokamas. Periodiškumas priklausė nuo mano bemiegių naktų Lenktojoje gatvėje. Būdavo tokių laikotarpių, kai tekdavo kasdien parengti ir išleisti naują numerį.

Paskatino kurtis ir kitus sąjūdietiškos dvasios leidinius

Spaudos leidinių vadovai dažnai kam nors neįtinka. Ar nepaskubėjote, išliejęs tiek prakaito ir energijos, atsistatydinti iš „Sąjūdžio žinių“ redaktoriaus pareigų?

Tai buvo apgalvotas sprendimas. Po Sąjūdžio steigiamojo suvažiavimo nebemačiau prasmės toliau tęsti veiklą: visas kalbas, pranešimus, programinius dokumentus jau publikuodavo ir kompartijos laikraščiai. Tylos ir baimės ledai buvo pralaužti – net kompartijos oficiozo „Tiesos“ leidėjai patys skambindavo į Sąjūdžio informacijos biurą, prašydavo greičiau atsiųsti parengtą medžiagą.

Įvyko stebuklas – Sąjūdžio sukelta bangą per beveik penkis mėnesius įveikė informacijos blokadą.

Galbūt ir taip. Žlugus propagandinei žiniasklaidai, laisvo žodžio sklaidos jau niekas

nežabojo. R. Ozolo įsteigtas „Atgimimas“ startavo 100 tūkst. egzempliorių tiražu. Klaipėdoje pasirodė kitas sąjūdietiškos dvasios leidinys – „Mažoji Lietuva“. Tokių atsirado ir kituose Lietuvos miestuose.

Atsistatydinau savo noru, nes jaučiausi pasiekęs tai, ko norėjau. LPS suvažiavimo dienomis „Sąjūdžio žinias“ išleidome net keturiomis kalbomis – tiražą išgraibstė dalyviai, iš užsienio šalių atvykę žurnalistai. Sąjūdžio leidiniu dar kurį laiką rūpinosi L. Pociūnienė.

Per LPS įkūrimo 30-ąsias metines prisiminti ir Jūsų darbai – prie namo, kur buvo leidžiamos „Sąjūdžio žinios“, iškilmingai atidengta menininko Gitenio Umbraso sukurta paminklinė lenta. Kaip vertinate tokią pagarbos ženklą?

To namo Žvėryne jau nebėra – jis nugriautas ir pastatytas kitas. Naujieji šeiminkai džiaugiasi, kad paminklas primins „Sąjūdžio žinias“, jie ir patys aktyviai prisidėjo prie šio projekto. Dėkoju dar vienam talkininkui – savo bičiuliui sąjūdininkui, inžinieriui ir fotografui Stasiui Paškevičiui.

Smagu, kad kažkas dar prisimena, jog dainuojančios ir kitokios revoliucijos iš dangaus nenukrenta. Buvo malonu susitikti su bendražygiais, paspausti ranką į iškilmes atvykusiam bendražygiui V. Landsbergiui, dar kartą padėkoti visiems, kurie tais laikais nesudrebėjo.

Remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Laikraštis, išgyvenęs spaudos draudimo laikais

„ Pernai sukako 130 metų, kai 1887 m. buvo išleistas katalikiškos periodinės spaudos pradininkas laikraštis „Szviesa“ („Šviesa“). Ši sukaktis paskatino plačiau apžvelgti ankstyvąjį lietuvių periodinės spaudos raidos tarpsnį, juolab kad apie leidinį „Szviesa“ paskelbta itin mažai duomenų.

„Szviesos“ leidinio pirmojo numerio faksimilė.

Autorės archyvo nuotr.

“

„Sviesa“ – pirmasis katalikiškos periodikos leidinys

Lietuviškų leidinių bibliografijoje nurodoma, jog „Sviesa“ – „katalikiškas mėnesinis laikraštis, leistas 1887 08 – 1888 08 ir 1890 01–08 Tilžėje. Oficialūs laikraščio redaktoriai: E. Veyeris, J. Brošaitis, o faktiškai redagavo A. Vytartas ir J. Kriaučiūnas“. Leidinyje „bendradarbiavo: A. Baranauskas, A. Dambrauskas, A. Dovainis-Silvestravičius, J. Jablonskis, P. Leonas, Maironis, P. Mašiotas ir kt.“¹ Tuokart „Žurnalistikos enciklopedija“ patikslina, kad „Šviesa“ – „katalikų mėnesinis žurnalas – „laikraštis Žemaičių ir Lietuvos mylėtojų“, ėjęs [...] Tilžėje. Rašė įvairiais religiniais klausimais, propagavo krikščioniškas vertybes, meilės tėvynei ir tautiškumo idėjas, skatino praktinę veiklą“². Šitaip apibūdinamas katalikiškos periodinės spaudos pirmtakas, kurio redakcija griežtais spaudos draudimo metais išleido 21 numerį ir juos nelegaliai platino Didžiojoje Lietuvoje bei užsienyje gyvenantiems lietuviams.

Tiesa, „Lietuvos žurnalistikos istorijoje“ pažymima, kad „Šviesos“ laikraščio „svarbiausias tikslas buvo sutelkti pradėjusias skaidytis lietuvių tautinio atgimimo sąjūdžio jėgas ir kartu propaguoti religines tiesas“. „Visi rašiniai paprastiems žmonėms buvo prieinamesni negu „Aušros“, – teigia V. Urbonas

¹ Tamošiūnas J. *Lietuviškų periodinių leidinių bibliografija. 1832–1982*. K., 1991, p. 493.

² „Šviesa“. *Žurnalistikos enciklopedija*. V., 1997, p. 496.

ir pabrėžia: – Siekdami pritraukti aktyviau bendradarbiauti lietuvių inteligentiją, ypač pasaulietinę, „Šviesos“ redaktoriai 1888 m. parengė ir išleido 72 puslapių „Priedą apšviestiesiems lietuviams.“³ Taip buvo siekiama sudominti gausesnes skaitytojų gretas ir suburti platesnį bendradarbių būrį.

Sustabdžius „Aušrą“ – natūrali depresija...

Taip Mykolas Romeris nušviečia tvyrojusią atmosferą, kuri buvo apėmusi ne tik „Lietuvos mylėtojų“ srovės narius, bet ir daugumą Didžiosios Lietuvos gyventojų ir sukėlė atgimimo proceso krizę. Tai buvo „natūrali depresija nustojus eiti „Aušrai“, [...] nes „Aušros“ sustabdymas ir staigus „Lietuvos mylėtojų“ pagrindinės veiklos nutraukimas iki galo atskleidė, kokie gilūs tie esminiai uždaviniai, kurie buvo apibrėžti dar tik jų pradineje stadijoje“. Nors „Aušra“ „drąsiai ir sąžiningai iškėlė turbūt visus klausimus, susijusius su tautiniu atgimimu ir nustatė išeities taškus jų esmingam sprendimui, tačiau reikėjo dar atlikti tą kasdieninį nepertraukiamą darbą, kuris tik ir tegali atvesti į tikslą. Iškeltuose klausimuose ir glūdėjo krizės, kuri prasidėjo nustojus „Aušrai“, ištakos“⁴, – teigia M. Romeris.

Anot jo, lietuvių inteligentijos „darbo židinyje“ buvo „Aušra“. [...] inteligentija teikė „Aušrai“ straipsnius ir naujienas iš krašto bei, atgabėnusi ją iš Prūsijos, platino liaudžiai.“ Tad nustojus „Aušrai“ kultūrinio poveikio liaudžiai tęstinumas buvo pažeistas, o, kaip toliau rašo M. Romeris, „Lietuvos mylėtojų“ srovės

³ Urbonas V. *Lietuvos žurnalistikos istorija*. K., 2001, p. 59.

⁴ Romeris M. *Lietuva: studija apie lietuvių tautos atgimimą*. V., 2006, p. 84.

nariai evoliucionavo į dvi atgimimo sroves, „kurios nuo to laiko bus nuolatinėje nesantaikoje, būtent – pagoniškos praeities, kurioje kadaise pasireiškė lietuviška kultūra, [...] ir įtakingą Lietuvoje katalikų dvasininkiją“⁵, atsisakiusią paremti veiklą, siekiančią pratęsti „Aušros“ tradiciją.

Sustojus „Aušrai“ Mažojoje Lietuvoje ir toliau buvo leidžiami laikraščiai lietuvių kalba. Tai „Lietuviška ceitunga“, „Niamuno sargas“, „Tilžės keleivis“, „Pakajaus paslas“ ir kiti religinio turinio leidiniai. Deja, šie leidiniai tenkino tik vietinių lietuviškai kalbančių gyventojų poreikius ir neturėjo jokių sąsajų su lietuvių tautinio atgimimo sąjūdžiu. Todėl lietuviškai prūsiški leidiniai neturėjo jokios reikšmės Didžiosios Lietuvos gyventojams ir buvo jiems visai svetimi. Be to, jie buvo spausdinami gotiškais raidėmis, todėl visoje Lietuvoje tie leidiniai nebuvo populiarūs.

Mažojoje Lietuvoje leidžiamus lietuviškus leidinius kritiškai vertino ir Jonas Basanavičius, nurodęs, kad „tik patalpintieji „Naujajame keleivyje“ ir „Lietuvos ceitungoje“ mano straipsniai, drauge su Dr. J. Sauerweino dainomis ir kt. raštais, įgalino tuomet lietuvišką dvasią į tuos be jokios dvasios išleidinėjamus laikraščius“, nes „tie laikraščiai buvo konservatyviškai-klerikališkos dvasios, neturėjo inteligentiškų sandarbininkų, kurie būtų supratę gdynės reikalus, spausdinosi gotiškais literomis ir todėl jiems buvo lemta dirbti tik ant siauros dirvos ir tai tik Prūsų Lietuvoj“⁶.

Lietuvos inteligentija diskutavo, ar atgaivinti „Aušrą“, ar steigti kitą laikraštį, kuris būtų

platinamas Didžiojoje Lietuvoje ir svetur gyvenantiems lietuviams ir skleistų tautos atgimimo sąjūdžio idėjas, informuotų, švietų ir telktų lietuvius siekti gimtosios kalbos atgavimo, spaudos draudimo panaikinimo ir savarankiškos krašto ateities.

M. Jankus 1886 m. spalio 17 d. Tilžėje išleido naują laikraštį „Garsas“ tikėdamasis, kad šis leidinys galės pakeisti sustojusią „Aušrą“. Redaktorius (M. Jankus) pratarmėje kreipėsi į lietuvius pranešdamas, kad laikraštis juos supažindins „su naujai atgijimais lietuviszkos dvasios“, jame bus aprašoma, „kaip ginasi nuo aprusinimo bei sulenkinimo visos tautos“, ir paaiškino, jog daugumai lietuvių Didžiojoje Lietuvoje „musų vokiszkos literos nėra suprantamos“⁷, todėl „Garsas“ bus spausdinamas lotyniškais raidėmis.

Nors „Garse“ nemažai vietos buvo skirta lietuvių išsaugojimui, rašyta apie lietuvių tautinių draugijų veiklą, svarstyti tautinio atgimimo sąjūdžio klausimai, tačiau nesulaukęs bendradarbių ir platesnės skaitytojų auditorijos bei reklamos ir finansinės paramos M. Jankus, išleidęs 11 numerių, 1887 m. rugpjūčio 20 d. „Garso“ leidybą sustabdė. Matyt, tam įtakos turėjo ir „Šviesos“ redakcijos 1887 m. liepos mėn. išplatintas „Apgarsinimas“, kuriame buvo paskelbta plati naujo laikraščio programa bei nurodytos jo ateities perspektyvos.

„Dėl apšvietimo žmonių yra gerai taisytas laikraštis“

„Sviesos“ leidėjai, 1887 m. rugpjūtį išleidę pirmąjį savo leidinio numerį, įžangoje rašė,

⁵ Ten pat, p. 83.

⁶ Basanavičius J. Iš istorijos mūsų atsigaivalavimo (1873–1883). *Varpas*. 1903, Nr. 3, p. 69.

⁷ Jankus M. Mylimieji Lietuvinkai. *Garsas*. 1886, Nr. 1, p. 1.

kad „dėl veikesnio apszvietimo žmonių reikalingiausiu ir naudingiausiu yra gerai taisyta laikraštis“. Ir „matydami neįsakyta didį reikalą to dalyko rasztu pradėjome rupintiesi apie iszdavimą visoje tikrybėje naudingo laikraszcio, vadinamo „SZVIESA“⁸.

Jame „talpintis laimei žmonių žines ir dalykai [...] apie mokinimąsi skaityti, [...] apie mokinimąsi visokiu remeslu, amatu: apie pirkimą ir pardavimą žemės [...], apie auginimą ir gydimą gyvuliu, [...] apie įstatymus vyresnybės, apie įvairius atsitikimus musu tėvynėje ir kitose szalyse [...]. Talpinsime, [...] kas gal buti naudingu laimei kuno su iszganymu duszes.“ Taip pranešama įžangoje. Ir užsimenama, kad „buvo jau pas mus laikraštis „Auszra“, vienok ans neturėjo krikszcioniszkos dvasės, prieszingas katalikiszkam tikėjimui ir arzinantis svietiszką vyresnybę, ne tik darosi nenaudingu reikalams apszvietimo, bet dar sedamas tarp gyventojų nesutikimus didina tamsumą, per tai ne ilgai trukus pragaiszo“. Šitaip kritiškai „Aušrą“ įvertino Ernestas Veyeris.

Redakcija kvietė „geros valios gyventojus [...] pirkti leidinį, dalinti pavargėliams“, kitus ragino pildyti „rankraszczius apraszymais visokiu atsitikimu ir žiniu, bile tik nebutu nieko prieszingo nei szventam katalikiszkam tikėjimui, nei priesz dvasiszką arba svietiszką vyriausybę, nes musu szirdingu troszkimu yra tarp gyventojų (visu stonu) [...]“, kad „vieszpatautu broliszka meilė ir maloni sandoros vienybė“. Žadėjo, jog „gerai darančius girsime, o piktai darančius peiksime [...], vienok sargei dabosime, kad tame dalyke butu gryna tiesa“⁹.

⁸ Veyeris E. Įžanga. *Szviiesa*. 1887, Nr. 1, p. 1.

⁹ Ten pat, p. 2.

„Szviesos“ pirmasis numeris išėjo 48 puslapių, 18x12 cm formato knygelės tipo leidinys. Antraštinio lapo viršuje puošnūs rėmai – juose įrašyta „SZVIESA. Laikraštis Žemaičziu ir Lietuvos mylėtoju iszleidžiamas. Rėdytas ir iszdutas Ernesto Veyerio Tilžėje. „Szviesos“ išaina kas menesį pavyzdyje knygutės 32–48 pusių.“ Nurodyta laikraščio ir apgarsinimų kaina, paaiškinama, kad norintieji „per rubežių uždengtose gromatose“ gauti „tesikreipia prie rėdytės“. Virš antraštės: „Nro. 1. Tilžėje, rugpiutis 1887. 1 metas“¹⁰.

Redakcija pranešė, kad „pradžioje iszleisime mėnesinėmis knygelėmis, o tolesnei [...] iszdaVINĖSIME kas nedėlę po vieną numerį arba knygutę.“ O gyventojams nurodoma, jog „prekė ant meto 2 rubliu be persiuntimo per rubezių“¹¹.

„Szviesos“ pirmajame numeryje paskelbtas straipsnis „Žodis apie Lietuviu mylinčiu savo tėvynę“. Autorius jame pasakoja apie garbingą Lietuvos praeitį, aprašo XIX a. pavergtų valstybių padėtį nurodydamas, kad daugelis tautų, „kaip Bulgarai, Serbai [...], slavai“, kurių „miegojo be žado“, bet „stojų tarp jų vyrai tvirti dvase [...] ir atgaivino nupuolusią dvasę savo broliu“. Dabar „paputė tas pats vėjas ir ant Lietuvos [...], mes keliamės vis anksčiau isz miego, kaskart geriau pažįstame kas esame“. Ir primena, jog „didžiausias daiktas visuose dalykuose yra sutartis ir vienybė“. Tačiau, pasak autoriaus, ta sutartis tarp lietuvių „labai silpna“. „Ar gali tautiszkaite atgimti [...], kurie budami suspausti [...] vaidijasi tarp savęs ir taip silpnina savo sylas, – aiškina autorius toliau pabrėždamas: – Visados ant kelio apszvietimo ir atgimimo inteligentija veda

¹⁰ „Szviesos“ galvutė. *Szviiesa*. 1887, Nr. 1, p. 1.

¹¹ „Szviesos“ rėdytė. Apgarsinimas. 1887 m. liepos mėn.

paskui save mines, o ne mines inteligentią.“ Todėl „nereikia inteligentijos nu savęs atstumti, nereikia jos mindžioti [...], reikia ją patraukti ant savo pusės“. Dar „piktesnis darbas tų, kurie nori sukelti prieš save kunigiją“. Autorius nurodo vyskupo M. Valančiaus nuopelnus ginant gimtąją kalbą, švietimą, skleidžiant krikščionišką tikėjimą, platinant religines ir pasaulietines knygas ir pabrėžia, kad „kunigija ėjo keliu tiesos ir teisybės“¹².

„Reikia mums vienybės, reikia sutarties, nes kitonizškai mes prapuldytume savo negeru pasielgimu tėvyne ir busime įrankiu savo nedraugams, – aiškina autorius ir ragina: – Kiekvienas turi dirbti tai, ką geriausiai moka, bet visi stovėkime ant pamato krikščionizmo mokslo pasilikdami Lietuviais, tikrai mylinczeis savo tėvyne.“¹³

Straipsnyje „Acziu Dievui“ dėkojama už tai, kad „pirmas numeris szio laikraszcziio užgimęs praejusio mėn. ženklina pirmą spindulį užtekėjusio musu tėvynėje szviesumo“, kuris „apszvie musu ligsziolei tamsoj vargstanti szalis“. Autoriaus manymu, „Lietuvos szalis niekada neturėjo gero laikraszcziio dėl to, kad gilei įsikerojusi stabmeldystės tamsa ligsziolei iszsilaiiko tarp žmonių“. Todėl „szirdingai meldžiame Lietuviu ir Žemacziu kaipo gyvenanczius sodžiose, miestuse, [...] padėkite mums tame didelei svarumo reikale. [...] siųskite į spaustuvę gspadoriszku dalyku surašymus, apsakykite, kas pas jus dedasi, ar lenkiasi žmonės prie blaiyvstės, ar rupinasi atsipratinti nu loszimo kortomis arba grojimo kvortomis? [...] galite parodyti vardus – gerai darancziu, ir vardus – blogai darančiu, nes gerus priguli pagirti, o blogus pabausti.“ Paaiškinęs redakcijos

uždavinius straipsnio autorius Baltrus pabrėžia, kad „tas laikrasztis ne veltui vadinasi „Szviesą“ [...], nes atidengs visa kas dabar dedasi, kas kitados dėjosi tarp musu [...], visos pasaulio naujienos bus žinomos skaitantiems „Szviesą“¹⁴.

„Uždėjimas knyginio banko lietuviszkos raszliavos“

„Szviesos“ redakcija itin daug dėmesio skyrė lietuvių švietimui, kadangi „daugelis Lietuviu [...] neturi jokios iszgalės pirkti knygeles“. O „apszvietimą visu tegali padaryti pusdykai ir dovanai dalijant vargzsams knygeles“, todėl kilo sumanymas įsteigti „Lietuviszkos raszliavos knyginį banką“. Šiam sumanymui ūkininkas Laurynas paaukojo 2 000 rublių. Jo iniciatyvai pritarė redakcija, sudarė sutartį, ją patvirtino notaras ir apie tai pranešė skaitytojams straipsnyje „Uždėjimas knyginiio amžino banko lietuviszkos raszliavos (literatūros)“ (1887 m.). Jame pranešama, kad „knygelės bus spausdinamos krikščioniszkoje dvasioje“¹⁵, gyventojai kviečiami prisidėti prie steigiamo knygų banko.

Šiam sumanymui pritarė straipsnio „Dar mažuma dėl praplatinimo knygų Žemacziuose ir Lietuvoje“ autorius nurodęs, kad „įsteigtas „Lietuviszkos raszliavos knyginis bankas“ tarp „Szviesos“ spaustuvės ir ūkininko Lauryno su Dievo palaima prisidės prie platinimo szviesos tarp musu szalies nežinojime miegancziu suspaustu gyventojų“. Jis teigia, jog knygos naudingos „tiek dvasiszkam, tiek ukiszkam gyvenime“¹⁶.

¹² S. Z. Žodis apie Lietuviu mylinszių savo tėvyne. *Szviesą*. 1887, Nr. 1, p. 4–5.

¹³ Ten pat, p. 7.

¹⁴ Baltrus. Acziu Dievui. *Szviesą*. 1887, Nr. 2, p. 92.

¹⁵ Uždėjimas knyginiio amžino banko lietuviszkos raszliavos (literatūros). *Szviesą*. 1887, Nr. 3–4, p. 97.

¹⁶ Baltrus. Dar mažuma dėl praplatinimo knygų Žemacziuose ir Lietuvoje. Ten pat, p. 103.

Knygnešių platinamas leidinukas mokėjo honorarus už straipsnius, o skelbimus spausdino veltui. *Autorės archyvo nuotr.*

Kitas autorius, atsiuntęs raštą „Godojamas rėdytojau“, nesutinka su kai kuriais paskelbtos sutarties punktais ir prašo jo pastabas išspausdinti laikraštyje, nes „tik tai tada galėsime tikrai tikėtis, kad pradėtas darbas pasiseks, jei izsklausysime kiekvieną, kurs nori savo nuomonę pasakyti“. Redakcija išspausdino „be jokio pakeitimo“ paragindama: „Praszome ir kitu apie szį svarbu dalyką musu laikrasztyje pasisznekėti“, nes mums „reikalinga ir kitu nuomonė“¹⁷ apie steigiamą knygų banką.

¹⁷ Jauniszkis M. Godojamas Rėdytojau. *Sviesa*. 1887, Nr. 5, p. 169.

Leidinyje redakcija paskelbė atskaitą „Kniginis bankas“, kurioje nurodė darbus, atliktus iki 1888 m. sausio 1 d. Joje pranešama, kad buvo „atspausdinta 15 knygeliu, kurios iz viso kasztavo 4 323 rb. p. Laurynas primokėjo mums ant szito darbo dar 1800 rb.“¹⁸ Skelbiama, kiek knygelių parduota, kiek išdalyta, kiek gauta pinigų ir koks banke likutis sausio 1 d.

„Sviesos“ leidinyje buvo skelbiamos knygos, kurias Veyerio spaustuvė spausdino iš „Knygų banko“ pinigų, pateikiami lietuvių,

¹⁸ Rėdystė. Kniginis bankas. *Sviesa*. 1888, Nr. 4–5, p. 159.

paaukojusių lėšų knygų bankui, sąrašai. Skaitytojai knygų galėjo įsigyti paštu ar per knygnešius.

Interviu prieš 130 metų: šnekėjimai netikėlio su tikinčiuoju

Toks „Szviesoje“ išspausdintas rašinys buvo vienintelė interviu žanro publikacija šiame laikraštyje. Joje tikintysis su netikinčiuoju diskutuoja dėl religijos, švietimo, mokslo, dorovės dalykų, kiekvienas išsako savo požiūrį. Tikinčiojo nuomone, „mokslas be tikėjimo kaip medis be vaisiaus“ ir „be krikščioniškos dorybės nėra šviesos“. Šiais teiginiais baigiama diskusija ir paaiškinama, jog dėl to „szitas musu laikrasztis statomas ant stipriausio pamato tikėjimo, teisingai vadinasi „Szviesą“, nes budamas tikrai krikščionizmos-katalikizmos dvases išblaszko tamsumą ukanu abejojanciu“¹⁹.

„Szviesą“ rašė apie religinius renginius, kunigų paskyrimus, spausdino rašinius apie jų krikščionišką veiklą. Reikšmingas katalikiškam pasauliui įvykis – „Šv. Tėvo Leono XIII 50-mečio kunigystės jubiliejus“ (1888 m.). Šiam jubiliejui skirtus renginius plačiai nušvietė „Szviesą“, paskelbdama reportažų ciklą, kurių autorius su maldininkais iš Lietuvos vyko į Romą.

Reportažuose užfiksuoti autoriaus įspūdžiai, perteikiama pakili nuotaika, džiaugsmingos emocijos, įtaigiai pasakojama apie įvykius, aplankytas bažnyčias, matytus gamtos

vaizdus, sutiktus įvairių tautybių maldininkus ir iškilmingą šventę Šv. Petro aikštėje. „Buvo daug švenčių Romoje, bet tokia, laike kurios verktu minios keliata deszimčių tukstancziu žmonių, dar niekuomet neregėta buvo [...]. Atsidarė durys, išėjo 12 žmonių, nešė sostą, ant kurio sedėjo senelis su brangia mitra ant galvos, bagotame armote su ranka pakelta į auksztį, kuria du pirsztu ženklino ant oro kryžių“²⁰ – aprašoma aikštės emocinė būsena.

Reportaže „Kelionė į Rymą“ autorius pasakoja apie maldininkų kelionės pradžią. „Petniszijoje, po Szv. misziu 6 adyna vakare iszvykome 700 nariu geležinkeliu. Traukė 2 garvežei 25 vagonus. Vadovas duoda žinę, kad reikia sėstis. Trukis pradėjo judintis ir tarp szauksmo palydėtoju ir varpu balsu palikome Krokavą.“²¹ O kitame reportaže Vincentas aprašo savo įspūdžius: „Kai pažvelgiau pro langą isz savo vežimo, tai tikrai mislijau, kad patekau į rojų [...], nes anoj pusėj kalnų (Alpiu) viskas kitaip iszrodo [...] ar žiuri isz kairės, ar isz deszinės – visur tarytum 1 nepertraukiamas sodas.“²²

Straipsnyje „Apeigos iszrinkime Szventojo Tėvo“ aptariama Vatikano tradicija, kai iš kardinolų išrenkamas popiežius (1890, Nr. 1). O rašinio „Apie įvedimą katalikizmo tikėjimo Lietuvoje“ (1888, Nr. 3) autorius pasakoja, kaip prieš 500 metų buvo įvestas katalikiškas tikėjimas Lietuvoje. Aprašoma garbinga mūsų šalies praeitis: pasakojama apie kunigaikščių Algirdo ir Kęstučio kovas su kryžiuočiais, rašoma apie Jogailos ir Jadvygos vestuves, apie

¹⁹ Sznekėjimai netikėlio su tikinsziu. *Szviesą*. 1887, Nr. 2, p. 70.

²⁰ Vincentas. Penkiu deszimtu metu kunigystės jubiliejus. *Szviesą*. 1888, Nr. 1, p. 2.

²¹ Vincentas. Kelionė į Romą. *Szviesą*. 1890, Nr. 3, p. 73.

²² Vincentas. Kelionė į Romą. *Szviesą*. 1890, Nr. 4, p. 118.

Vytauto žygius. Pasakojama, kaip buvo naikinami stabmeldystės tikėjimo simboliai. Jų gyventojai nenorėjo atsisakyti, todėl krikštyti būriais. Tada Jogaila pasiuntė žinių į Romą, kad Lietuva jau yra tarp krikščioniškų šalių, o Šv. Tėvas Urbonas VI palaimino Lietuvą.

Apie tautišką idėją

1888 m. „Szviesoje“ išspausdintame straipsnyje teigiama, kad „mes Lietuviai pradėdami kilti iš miego, pradėdami rūpintis apie savo reikalus ir ateitį“, nors anksčiau „Lietuvos didžiunai ir kunigai išvirto į Lenkus, o prasti žmonės nesžė baudžiamos jungą [...]“, rūpinosi „tik apie kasdienį dunos kąsnį. Pakraszcziuos – susilenkindavo ar susivokiečiavo. [...] Dabar rubežiai lietuviu kalbos yra kur kas siauresni, ne kaip seniaus, taigi Lietuviu nepasidaugino, bet pasimazino, – nerimauja autorius ir klausia: – Ar mes nykstame kaip tauta? Ar virstame į žmones kitos tautos?“ Toliau pasakojama, kaip atsirado civilizacija, įstatymai, religija, kas vienija žmones, tvirtinama, kad „Romėnų civilizacija ne išnyko, bet asimiliavosi“²³.

Autorius aiškina, jog „tautiszka idėja – tai pripažinimas kiekvienai tautai visu žmogaus tiesu. Jeigu viena tauta esti po valdžia kitos [...], jai turi būti pripažinta tikėjimo liuosybe, daleista apszvieta savo kalboje, liuosybė žodžio ir spaudos, mokestis dedamas ant vietiniu reikalu“. Todėl „pirmiausias musu reikalas – apszvietimas žmonių, pakelimas tarp ju tautiszkos dvases“. Tam tikslui, pasak autoriaus, „reikia užlaikyti gerą laikrasztį dėl žmonių, iszleisti daugiausei knygeliiu dėl pasiskaitymo,

knygeliiu mokintuviu [...] reikia, kad vyrai, paibaigę mokslus, grįžtu į savo szali, o neijeszko tu dideliu uždarbiu svetimuse krasztuse“.

Straipsnyje rašoma, jog kitos tautos, brandinančios tautines idėjas, pasiekė savo šalyse ženklių rezultatų. Tad „istorija kitu tautu pamokina mus dar ir kitu dalyku [...], ko saugotis, ko nedaryti“²⁴ ugdant savo tautinius jausmus.

„Szviesa“ išspausdino „Žodį į tuos Lietuvininkus ir Žemajczius, kurie rengiasi į Ameriką“ nerimaudama, kad „baisus daigts, kaip dabar mus brolei pradėjo eiti į Ameriką. [...] daugumos visjau suauge, pacziam drutume vyrai, palieka paczias, vaikus. [...] Paplito pas mus lyg kokia liga, kuri taip veikia žmonių protą, jog jisai savo teviszkėje nenurimsta ir bėga į Ameriką.“ Autorius jaudindamasis priekaištauja, kad „čion užaugintas žmogus, kada galėtu atneszti daugiaus naudos savo tėviszkei, [...] neužsimokėjęs už savo užauginimą, [...] ne tik pats iszeina, [...] ale isznesza ir žiupsnį pinigų, kuriu ir be to Lietuvoje visai mažai tebėra“. Dabar Lietuva „jau družiai jaučia vaisius iszeivystės“, nes „žemė eina pigyn, darbininkų per mažai, dalis šeimynų išvyko į Ameriką, o amerikonai javus pigiau veža į Europą, nekaip Lietuviai su Žemaičiais, tai ir prekystei blogiau“²⁵ – nurodo emigracijos pasekmes.

Autorius praneša, kad ir „Amerika įvedė griežtus reikalavimus; anksčiau reikalavo tik pinigų sumos, dabar tikrina, ar sveikas. Rado ligą – atgal plauk.“ Toliau kreipdamasis „broliai Lietuviai ir Žemaičiai!“ ragina: „Neikit į Ameriką, jeigu ant to nėra didelės priežasties [...], mokykitės kokio amato arba prekybos

²⁴ Ten pat, p. 167.

²⁵ Žodis į tuos Lietuvininkus ir Žemajczius, kurie rengiasi į Ameriką. *Szviesa*. 1890, Nr. 4, p. 98.

²³ Liutas P. Apie tautiszka idėją. *Szviesa*. 1888, Nr. 6, 7 ir 8, p. 162.

verslo, laikas mums čion daryt Ameriką [...], tuomet ir savo tėvynėje bus geriau gyventi.“²⁶

Straipsnio „Keliata žodžiu apie lietuviu istorijos reikalingumą“ autorius siūlo išleisti Simono Daukanto raštus, jie paskatins „Lietuvos prisikėlimą iš miego [...], kad visa tauta pradės izmanyti apie savo moralizskas spekas ir įgis tą stiprią viltį, jog jos triusai apie atgavimą tautizskos gyvasties nenueis ant nieko“²⁷. Teigia, kad „Szvilesos“ redakcija turėtų išspausdinti S. Daukanto knygas ir kitus raštus apie mūsų Lietuvos praeitį, kurie, anot jo, paskatintų tautiškus siekius.

Dabar gi „didžiausios musu slogos ir ką mums reikia daryti“, nes iš Lietuvos „lietuviai ne tik į Ameriką, bet ir į Rusiją, Rigą, Maskvą, Odesą, Samarą [...] išeina, prie dirbtuviu ar geležinkelio dirba. [...] Kaip jiems ten sekasi? [...] Ten Rusijoje bažnyčių stokojant musu jauni išėjunai iš pradžių po truputį, o potam ir visizskai bažnyčią pamirszta, [...] pritampa prie karcziamų, [...] pamirszta tėvu kalbą, [...] jaunosios tarp svetimtaucziu ieszko ir vaiku susilaukia [...]. Ar žmonės savo kraszte darbo neranda? Ūkininkai negali daugiau sutalpinti, o prekikai? [...] Lietuviu kupcziu labai mažai, nes prekyba – žydų rankose [...]. Lietuvoje už prekybą surenkama 15 milijonų! Jei tie pinigai butu musu rankose, tai nereikėtu 300 tukst. Lietuviu vargti po svetimus krasztus“²⁸, – apibendrina autorius A. Szpoks.

Panaši padėtis ir „su amatais bei pramone, nes beveik viskas svetimtaucziu rankose“. Autorius ragina lietuvius „baigus mokslavietes

sugrižti į Lietuvą ir čia dirbti dėl geresnės musu szalies ateities“²⁹, juk būtina įgyvendinti lietuvių tautos viltis sukurti savarankišką Lietuvą.

„Szvilesos“ priedas dėl apšviestų lietuvių

Redakcija paskelbė, kad nuo Naujųjų metų (1888 m.) „Szviesia“ „iszeis su „Priedu“, kuriame talpinsime straipsnius dėl inteligentijos“, nes dviem laikraščiams stinga pinigų, o žmonės „vieni nenori, o gal ir negali pirkti laikraščio“, bet ir inteligentai negalėtų ilgai prilaikyti laikraščio, nes „daug kliučių ir priežascziu yra ir dabar dėlei kuriu gyvenimas laikraszio labai sunkus“, kadangi „ne visi nori skaityti lietuviszkus laikraszczzius“ ir „per rubežiu sunkiau butu perneszti 2 nei 1 laikraszti, todėl mes negalim iszleisti 2-u, o tik 1“. Redakcija paaiškina, kad „mes iszleidžiame tą „Priedą“ dėl visu inteligentų“, nes „kai atsiranda koks reikalas visos tėvynės, tada reikalai partijų turi nutilti [...]. Tauta turi reikalus, kurie mus vienija, tautos reikalai – tai ir kiekvieno iš musu reikalai.“

Dabar gi „kiekvienas apszviestas lietuvis laiko savo nuomonę teisingiausia [...], kada kitas apie tą patį dalyką savaip samprotauja, jis pyksta [...]. Reikia, kad tas dalykas butu iszaiszkin-tas be piktumo su visum objektyvizskai isz visu pusių [...], o tada reikia atsisakyti savo nuomonės, jei ji buvo netikslī“ – aiškinama „Priede“.

Redakcija nurodo, jog „mes „Priedą“ pavedame dėl to, kad inteligentija galėtų iszdirbti kelius, kuriais pridera vesti tautą“, ir pažymi, kad „kitos tautos turi daug laikraszziu, kurie

²⁶ Ten pat, p. 100.

²⁷ Ažulaitis J. Keliata žodžiu apie Lietuvos istorijos reikalingumą. *Szvilesia*. 1888, Nr. 3, p. 96.

²⁸ Szpoks A. Didžiausios mūsų slogos ir ką mums reikia daryti. *Szvilesia*. 1890, Nr. 6, p. 210.

²⁹ Ten pat, p. 212.

tarnauja tautos reikalams, bet kadangi mes neįstengiam daug laikaszczui užlaikyti, tai turime užsiganedinti nors vienu“³⁰. Šitaip rašė „Szviesa“ 1888 m. Nr. 1–2.

Redakcija „Priedą“ leido tik 1888 m. Jis išleistas su Nr. 1–2 (32 p. priedo), su Nr. 3 (16 p.) ir su Nr. 4–5 (24 p.). Prieduose spausdinti straipsniai apie svarbiausius Lietuvos istorijos įvykius, pasakota apie iškilias asmenybes, skelbti grožinės literatūros kūrinėliai, spausdintos publikacijos apie lietuvių tautos socialinę padėtį, švietimo būklę, emigraciją, krašto ekonominę padėtį ir perspektyvą, pateiktos kitų šalių laikraščių apžvalgos, nagrinėti aktualūs mūsų tautos klausimai.

Išleistas „Priedas“ pakoregavo „Szviesos“ struktūrą, kuri turėjo tiek knygoms bei žurnalams, tiek laikraščiams būdingų bruožų. Pagal formatą, teksto išdėstymą, paginaciją „Szviesa“ artimesnė knygai, pagal puslapių skaičių, formatą priskirtina žurnalo tipui, o pagal pirmąjį puslapį, leidinio vidinę struktūrą, žinių pateikimo būdus, rašinių žanrus artimiausia laikraščio tipui.

Knygnešiams patogus formatas

Tokį eklektišką leidinio tipą lėmė kelios priežastys: pirmiausia – Didžiojoje Lietuvoje caro įvestas spaudos draudimas (1864–1904 m.). Leidiniai buvo leidžiami Mažojoje Lietuvoje ir ten nelegaliai platinami, dėl to buvo sudėtinga nušviesti svarbiausius įvykius (spausdino tai, ką parašydavo ir atsiųsdavo redakcijai) bei leidinius platinti (per

³⁰ Szviesos Priedas. *Szviesa*. 1888, Nr. 1–2, p. 2–5.

1887–1990 m. leisti Lietuvos tautiškumą stiprinantys laikraščiai

Szviesa

1887–1888 m., 1990 m.

Varpas

Nuo 1889 m.

Žemaičių ir Lietuvos apžvalga

Nuo 1889 m.

Lietuviškasis balsas

Nuo 1885 m.

Vienybė lietuvininkų

Nuo 1886 m.

Saulė

1888 m.

knygnešius arba „gromatas“). Matyt, dėl to ir buvo pasirinktas knygelės formatas, nes jis lengviau tilpo į vokus siunčiant į kitus kraštus, saugiau buvo galima pergabenti per sieną. Nors tuomet Mažojoje Lietuvoje buvo leidžiami laikraščiai („Tilžės keleivis“, „Niamuno sargas“ ir kt.) didesnio formato, tačiau dėl nelegalaus platinimo Didžiojoje Lietuvoje tinkamesnis buvo būtent knygelės formatas.

Svarbiausieji straipsniai spausdinti pirmuose „Szviesos“ numerio puslapiuose. Kiti rašiniai grupuoti su rubrikomis, kurių tematika skyrėsi. Rubrikoje „Isz Lietuvos“ spausdintos

kronikos ir išplėstinės žinutės apie įvykius, naujienas (gaisrai, apiplėšimai, paskyrimai, bažnyčių, tiltų statyba, derliaus nuėmimas, maskolių kratos, knygnešių gaudynės, ūkiškos parodos, girtavimas, bažnyčiose lietuviškai giedamos giesmės ir kt.).

Rubrikoje „Isz svetur“ skelbtos naujienos iš kitų šalių (apie diplomatinius santykius, valdovų susitikimus, ekonominę valstybių būklę, geležinkelio avarijas, stichines nelaimes, piliečių bruzdėjimus, tarpvalstybinius konfliktus, naujus valstybių valdovus ir pan.).

O su rubrika „Gaspadoriszki pasikalbėjimai“ spausdinti straipsniai apie žemės ūkio darbus (arimą, sėją, tręšimą, derliaus nuėmimą, jo saugojimą), gyvulių priežiūrą, sodų veisimą ir priežiūrą, daržovių auginimą ir kitus žemės ūkio darbus. Rubrikoje „Visokie pamokinimai“ skelbti įvairūs patarimai: ką daryti, jei skauda dantį, suserga veršelis, jei vaismedis neduoda vaisių ir pan. Rubrikoje „Žines vyresnybės“ informuota apie naujai priimtus ar pakeistus įstatymus, potvarkių. „Žines isz svetimų krasztų“ rašyta apie kitų šalių socialines ekonomines problemas. „Naujienu naujienos“ – tai rusiškų laikraščių, skirtų Vakarų kraštui, kritiška apžvalga.

Rubrikoje „Gromatnyčia“ pateikiami trumpi, tikslūs, konkretūs atsakymai, paaiškinimai „Szviešos“ autoriams atskleidžia redakcijos bendravimą su savo bendradarbiais, skaitytojais. Nuo 1890 m. vietoj „Gromatnyčios“ atsirado „Atsakymai“. Su rubrika „Margumynai“ spausdinti įvairūs rašiniai apie keistus atsitikimus, neįprastas situacijas. „Visokie pamokslai“ – dažniausiai didaktiniai rašiniai, „Jukai“ – humoristiniai rašinėliai, „Turgaus prekia“ nurodomos Klaipėdos, Karaliaučiaus ir Tilžės turguose parduodamų prekių kainos

(rugių, kiaušinių, sviesto, ir pan.). „Apgarsinimuose“ skelbti skelbimai, reklama. „Lietuviszkos knygos“ – tai knygų, kurias skaitytojais galėjo įsigyti „Szviešos“ redakcijoje, sąrašas.

Pažymėtina, jog pagal vidinę leidinio struktūrą „Szvieša“ turi daugiausia laikraščio bruožų. Tai pirmojo puslapio maketas, rubrikų sistema, teksto komponavimas, jo išdėstymo būdai, žanrų rūšys ir atmainos, naudojamas įvairių garnitūrų ir skirtingų punktų bei įvairaus ryškumo šriftas, leidinio maketavimas, skelbimų spausdinimas, per leidinį palaikomas kontaktas su autoriais, skaitytojais.

Redakcija leidinyje vis prašydavo skaitytojų ir bendradarbių siųsti jai iš gyvenamo krašto savo pastebėjimus, pasakojimus, naujienas, kas naujo įvyko jų krašte. Deja, matyt, dėl raštų stygiaus buvo nutrauktas „Priedo“ leidimas, o 1888 m. redakcija išleido trigubą 6, 7 ir 8 mėn. leidinį (64 p.) ir paskelbė, jog „Szviešos“ numeri už rugsėjį, spalio, lapkritį ir gruodį 1888 m. iszeis trumpiausiam laike ir jose apie tolesnį padėjimą „Szviešos“ plačiau praneszime. Sziandien tik tiek tesakysime, jog „Szvieša“ dar užtemusi, bet ir toliau iszeis.³¹ Vis dėlto nei 1888 m., nei 1889 m. „Szvieša“ neišėjo.

Už vieną laišką į laikraštį – kalendorius skaitytojui

„Szvieša“ vėl išėjo tik 1890 m. sausio mėn. (tokio pat formato bei apipavidalinimo), tačiau 1890 m. lietuvių periodikoje jauėjo

³¹ Persarga rėdystės. *Szvieša*. 1888, Nr. 6, 7 ir 8, p. 224.

„Varpas“ (nuo 1889 m.), „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga“ (nuo 1889 m.), o JAV lietuviai leido „Lietuviškąjį balsą“ (nuo 1885 m.), „Vienybę lietuvininkų“ (nuo 1886 m.) ir „Saulę“ (1888 m.). Taigi „Szviešai“ atsirado konkurentų, kurie varžėsi ne tik dėl skaitytojų, bet ir dėl autorių bei bendradarbių, nes kai kurie buvę „Szviesos“ autoriai jau bendradarbiavo „Apžvalgoje“, kiti rašė „Varpui“.

Tad „Szviesos“ redakcija (1890, Nr. 1) savo „Mieiliems skaitytojams“ rašė, kad „laikraszcziu turime, kiek tik reikia“, tai dabar „tik taj reikia skaitytojų“. Siekdama susigrąžinti skaitytojus paskelbė, kad „mes paleidom „Szviesą“ visai pigiai, kad koznas mokantis skaityti galėtų pasiskaityti laikrasztį“. Redakcija žadėjo skaitytojams, jog jie ras leidinyje naudingų ir įdomių rašinių iš Lietuvos ir viso pasaulio, ir prašė skaitytojų pagalbos, kad „koznas isz jusų rupītusi kaip galima daugiau praplatinti „Szviesą“. Kvietė rašyti žadėdama, kad „katras skaitytojas per metus paraszys nors vieną laiszką su naujienomis, tas gaus gale metų „Lietuviszką „Szviesos“ kalendorių“³².

Taip „Szviesą“ bandė susigrąžinti skaitytojus. Nors prieš 1,5 metų, prieš nutraukdama leidimą, rašė, kad „ir toliau iszeis“, vis dėlto per tokią ilgą tylą skaitytojai susirado kitus leidinius. „Szviesą“ tvirtino, kad „jei kožnoje parapijoje prasiplatinis po 50 egz., tai mes galėsime jums tarnauti [...] ir bus galima iszduti ant geresnės popieros ir didesnėmis knygutėmis“.

Primindama, kad lietuviai ir žemaičiai, „kaip parodo karčiamų knygos, per metus palieka cielą milijoną rubliu ant vieno sznapso, [...] o kur dar alus, rumas, tabakas“³³, „Szviesą“

ragino Lietuvos gyventojus geriau dalį tų pinigų išleisti laikraščiams – tai bus ne tik geresnė sveikata, bet ir „naudingiau kūnui ir sielai“.

„Szviesą“ išspausdino nekrologą, jog „mirė ūkininkas Laurynas (Laurynas Kuszeliauskas) [...] – tai buvo žmogus didžios meilės, nes paszventė savo sveikatą ir didelę dalį turto ant garbės Dievo ir ant tarnavimo suspaustai mūsų tėvynei Lietuvai, raszydamas naudingas knįgeles ir dudamas daug kasztu ant atspausdinimo visokiu knįgų“³⁴. (Jo iniciatyva buvo įsteigtas „Lietuviszkos raszliavos knyginis bankas“.) „Szviesos“ redakcija neteko finansinio rėmėjo, todėl nutrūko lietuviškų knygų leidimas.

Ėmėsi ir reklamos, ir skelbimų

Redakcija, norėdama sulaukti daugiau skaitytojų, išspausdino „Skelbimą“, kuriame buvo rašoma, kad „kurie nori pirkti, parduoti, pasinaudavoti laukų, namų, girių, [...] karčiamą, kromą, malūną [...], nepatingėkit – tik aiszkiai apraszkit savo reikalą ir atsiųskit į redakciją „Szviesos“. Mes atmuszime jusų rasztą „Szviesoj“ ir tokiu budu apie tai gaus žinią daugybej svieto. „Szviesą“ visu **tai atlieka už dyką**“³⁵. Tačiau į šį skelbimą mažai kas reagojo, nes buvo paskelbtos tik kelios reklamos.

Nuo Nr. 2 redakcija pakeitė „Szviesos“ galvutės grafinį vaizdą, bet ir ši naujovė nesudomino skaitytojų. Tai rodo mažėjantis atsakymų į skaitytojų laiškus skaičius bei siauresnis rubrikos „Isz Lietuvos“ naujienų kiekis. Dėl to 1890 m. redakcijos finansinė padėtis nuolat

³² Mieli skaitytojai. *Szvieša*. 1890, Nr. 1, p. 3.

³³ Ten pat, p. 4.

³⁴ Ten pat, p. 1.

³⁵ Ten pat, p. 32.

blogėjo ir Nr. 7 buvo paskelbta, kad „perėjus Veyerio spaustuvei į Schonkės rankas, atsimainė adresas „Sviesos“ redakcijos“. Tai gi Veyerio spaustuve bankrutavo, ją įsigijo Schonkė, tačiau ir naujas leidėjas nesugebėjo „Sviesos“ atgaivinti, todėl 1890 m. rugpjūtį išėjo paskutinis (Nr. 8) numeris, kuriame redakcija nieko nepaaiškino savo skaitytojams, kodėl baigia savo veiklą.

Apžvelgus „Sviesos“ leidinius paaiškėja, jog carinės priespaudos sąlygomis mūsų tautos šviesuliai rūpinosi šalies gyventojų padėtimi ir jos ateitimi. „Sviesos“ leidiniai skleidė tautinio atgimimo idėjas, švietė lietuvius, mokė branginti gimtąją kalbą, lietuvių tradicijas, skatino laikytis krikščioniškų vertybių, moralės normų, ragino mokytis amatų, prekybos, ūkininkavimo naujovių, aiškino apie emigracijos žalą Lietuvai, rašė apie Didžiosios Lietuvos gyventojų rūpesčius, svetur vykstančius įvykius,

informavo apie kitur išvykusių lietuvių gyvenimą, ragino inteligentus vardan tėvynės ateities atsisakyti savo asmeninių interesų.

Dabar skaitant XIX amžiaus „Sviesos“ puslapius aiškiai matyti, kokias kliūtis turėjo įveikti pirmųjų periodinių leidinių redakcijos, būdamos toli nuo pagrindinių įvykių ir skaitytojų auditorijos, bendravusios tik „gromatomis“, o leidinius platinusios paštu arba per knygnešius. Redakcijoms buvo sudėtinga ne tik parengti, bet ir išplatinti leidinius, dėl to pirmieji leidiniai buvo trumpaamžiai. Šiandien žavi mūsų protėvių ryžtas ir jų pasiaukojama veikla, dėl kurios liko užfiksuotos mūsų kartoms Lietuvos praeities gyvenimo realijos. Pažymėtina, kad pirmieji periodiniai leidiniai yra tarsi metraščiai, kuriuose glūdi Lietuvos valstybės praeities gyvenimo įvykiai, kultūros faktai ir mūsų nacionalinės periodinės spaudos ištakos.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Lietuvos žurnalistų sąjungos Klaipėdos skyriaus veikla 1932–1939 metais

A. Gerutis

P. Klimaitis

I. Šeinius

J. Pronskus

Ch. Arongauzas

P. Radzevičius

V. Bakūnas

J. Grigolaitis

V. Rastenis

J. Pajaujis

”

Kolegė Jolanta Beniušytė straipsnyje „Klaipėdos žurnalistai sovietmečiu: juodu ant balto“ (*Žurnalistika*, 2016 (1), p. 24–35) mini 1972 m. „Tarybinės Klaipėdos“ redakcijoje susikūrusią LTSR žurnalistų sąjungos pirminę organizaciją, o 1974 m. gegužės 4 d. – Klaipėdos skyrių. Analogiškas Lietuvos žurnalistų sąjungos skyrius uostamiestyje veikė ir 1934–1939 m., tad ryžausi apie jį papasakoti.

LŽS skyriaus
įvairių metų
vadovybė.
LCVA nuotr.

“

Istorinė aplinka

1923 m. prisijungusi Klaipėdos kraštą Lietuva nebuvo jame visateisė šeimininkė. Ją saistė 1924 m. tarp Lietuvos ir Ambasadorių konferencijos valstybių (Didžiosios Britanijos, Italijos, Japonijos ir Prancūzijos) pasirašyta konvencija. Pagal ją Klaipėdos kraštas įėjo į Lietuvos sudėtį kaip atskiras autonominis vienetas, turintis įstatymų leidybos, administracinę, juridinę ir finansinę autonomiją. Tačiau ir turimomis galiomis bent XX a. trečiąjį dešimtmetį Kauno valdžia dėl silpnos ekonomikos ir politinės strategijos nebuvimo nepasinaudojo – laikėsi pasyviai, neskyrė dėmesio krašto švietimui, kultūrai, periodikai. Tuo naudojosi Vokietija, iš pradžių veikusi plačiai nesiviešindama, o Hitleriui atėjus į valdžią – atvirai ir agresyviai. Tik tada Lietuva sukruto – priėmė Tautai ir valstybei saugoti įstatymą, atliko kratų nacistinėse organizacijose, pradėjo jų vadų T. Sasso, E. Neumanno ir kitų teismą, ėmėsi kitų veiksmų.

Kauno valdžios politika, pagaliau Lietuvos ekonominės galimybės neleido konsoliduoti Didžiosios ir Mažosios Lietuvos gyventojų. Tarp lietuvininkų (evangelikų) ir didlietuvių (katalikų) būta net vėsos. Nemaža dalis lietuvininkų dairėsi į Vokietiją (1939 m. kovą sveikino Hitlerį), skaitė provokišką „Lietuvišką ceitungą“, į iš Lietuvos atvykusius valdininkus ar specialistus žvelgė kaip į konkurentus. Pagaliau tai suvokusi valdžia siekė pajūrį lietuvininti perkeldama šeimas iš Lietuvos, griežčiau kontroliuodama mokyklas.

1934 m. Klaipėdoje įsteigtas Prekybos, o 1935 m. Mokytojų institutai pagausino joje lietuviškojo jaunimo, atvykusi profesūra pagyvino kultūrinę veiklą. 1935 m. iš Šiaulių atkeltas dramos teatras. Stiprinant propagandą 1935 m. pradėjo eiti prolietuviškas „Memeler Beobachter“ (MB), 1936 m. dienraštis „Vakarai“ (V), Jakų dvare prabilo Klaipėdos radijo stotis. Tačiau lietuviškai „Ryto“ leidyklai ir spaustuvei vis dar buvo gailima pinigų.

Klaipėdos spauda ir žurnalistai

Klaipėdos krašte veikė gausi ir Berlyno remiama provokiškoji spauda, visų pirma „Memeler Dampfboot“, „Memelländischer Rundschau“, „Lietuviška ceitunga“. Iš prolietuviškų laikraščių tvirtai laikėsi tik Klaipėdos krašto lietuvininkų susivienijimo dienraštis „Lietuvos keleivis“ (LK, 1924–1939) ir valdžios iniciatyva atsiradę du aukščiau minėtieji. „Klaipėdos žinios“ (1924–1926), „Klaipėdos sargas“ (1924), „Pajūrio sargas“ (1924–1925), „Klaipėdos garsas“ (1926–1927), „Klaipėdos krašto žodis“ (1926–1927), „Baltijos aidas“ (1931–1932), „Klaipėdos krašto laikraštis“ (1932, ir vokiečių k), „Mažoji Lietuva“ (1932) ir kt., kaip rodo jų gyvavimo datos, pranykdavo kūdikystės amžiuje.

Ši nors ir trumpalaikių lietuviškų leidinių gausa liudija, kad Klaipėdoje būta nemažai žurnalistų. Ne visi jie buvo profesionalai užimtumo ar kvalifikacijos prasme. Deja, ir tarp jų nebūta vienybės. Vietos žurnalistai pavydžiai žvelgė į iš Kauno atkeltuosius ir solidžias valstybines algas gaunančiuosius. Kaip liudija Vladas Bakūnas, nuo 1927 m. dirbęs raštininku Klaipėdos krašto šaulių rinktinės štabe, o nuo 1935 m.

Klaipėdos krašte ilgesnį laiką leisti spaudos leidiniai

Memeler Dampfboot

Memelländischer Rundschau

Lietuviška ceitunga

Lietuvos keleivis

gubernatūros valdininku, *prasisklaidžius 1923 m. sukilimo dūmams*, kai kuriems Kauno žurnalistams Klaipėda atsidarė *lyg kokia pažadėtoji žemė. Niekas pradžioje į ją nepuolė*, kol Lietuvos vyriausybės lėšomis nebuvo *kai kuriems spaudos postams paskirtos riebios algos*. Klaipėdoje atsirado dr. Grigas Valančius (1906–1978)¹, dr. Albertas Gerutis (1905–1985), Ignas Jurkūnas-Šeinius (1889–1959, abu gubernatoriaus spaudos patarėjai), *kažkokių nuopelnų žurnalistai* Pulgis Andriušis (1907–1970), Vladas Barčauskas, Juozas Pronskus (1893–1984), poetas Henrikas Radauskas (1910–1970, 1936 m. dirbo vietos radiofone), Klaipėdos sukilimo dalyviai Antanas Gustaitis ir Pranas Klimaitis (1885–1940), Vincas Gvazdinskas (1898–1942), Jonas Antanaitis, J. Jackevičius, Petras Gintalas (1908–1971), Petras Radzevičius (1894–1959) ir keletas kitų,

¹ Iš tikrųjų tai buvo Prekybos instituto lektorius. *Aut. pastaba.*

kurie *kaip žvaigždės iš dangaus nukrito* šalia kolegų klaipėdiškių Miko Gudaičio, Jurgio Tramišiaus, Jono Grigolaičio (1902–1957), Jurgio Brūvelaičio (1900–1995), Viliaus Augustaičio, Adomo Brako (1886–1952), Jokūbo Brožaičio (1867–1928), Stasio Vainoro (1909–1964), Mikelio Kiošio (1868–1927) ir kitų.

LŽS Klaipėdos skyriaus atsiradimo aplinkybės ir uždaviniai

1932 m. gruodžio 5 d. susirinkę Klaipėdos žurnalistai Eugenija Arongauzaitė, dr. Chaimas Arongauzas, Vladas Bakūnas, Kurtas Benjaminas, Juozas Butkus, Jonas Grigolaitis, Hermanas Jakužaitis, Jonas Linkys, Vincas Gvazdinskas, dr. Rudolfas Valsonokas nutarė steigti LŽS skyrių. Išrinktai komisijai (E. Arongauzaitė, Ch. Arongauzas, J. Butkus, V. Gvazdinskas) buvo pavesta su LŽS centre valdyba išsiaiškinti praktinius steigimo žingsnius.

Gruodžio 8 d. komisija raštu, kurį pasirašė visi jos nariai, paprašė LŽS Centro valdybos principinio sutikimo, pastebėdama, kad dėl sąlygų, kuriomis skyrius galėtų veikti, galima būtų susitarti raštu ar Klaipėdos atstovui nuvykus į Kauną. Priminę, kad uostamiestyje yra 15 lietuvių spaudoje dirbančių žurnalistų, jie pabrėžė organizavimosi būtinybę: *Klaipėdos krašto glaudus visų laikraštininkų kontaktas galbūt žymiai sušvelnintų taip dažnai vietinėje spaudoje pasireiškiantį santykių įtempimą.*

Kaip į raštą reagavo centrinė valdyba, kas sudarė pirmąją skyriaus valdybą, duomenų nerasta. V. Bakūnas nurodo, kad pajūrio

Klaipėda, 1932 m. gruodžio mėn. 8 d.

244

Klaipėda
skyrius
Lietuvos Žurnalistų Sąjungos
Valdybai
K a u n e

Mes žemiau pasirašusieji Lietuvos Žurnalistų Sąjungos nariai, išrinkti į komisiją, kuriai Klaipėdos laikraštinių susirinkimo, įvykusio 8. m. gruodžio mėn. 5 d., yra pavesta imtis iniciatyvos Lietuvos Žurnalistų Sąjungos skyriui įsteigti Klaipėdoje, šiuomi kreipiamės į Sąjungos Centro Valdybą, prašydami tam reikalui jos principinio sutikimo. Dėl sąlygų, kuriomis numatytas skyrius galėtų būti įsteigtas ir turėtų veikti, galima būtų vėliau smulkiau susitarti raštu arba Klaipėdos laikraštinių atstovui atvykus į Kauną.

Vienkart pranešame Sąjungos Centro Valdybos žiniai, kad Klaipėdos krašte esama iš viso apie 15 žurnalistų, kuriuos organizuoti ir suburti, mūsų manymu, būtų labai pageidautina, atsižvelgiant į tai, kad kaip tik Klaipėdos krašte glaudus visų laikraštinių kontaktas gal būti žymiai sušvelnintų taip dažnai vietinėje spaudoje pasireiškiantį santykių įtempimą.

Laukdami Jūsų greito atsakymo, prašome priimti mūsų kolegališkos pagarbos pareiškimą.

Prutkevičius
Dr. Arngauzaitis
- *Prezidiumo E. Arngauzaitis*

Priedas: Klaipėdos laikraštinių organizacinio susirinkimo protokolo nuorašas.

1932 m. gruodžio 8 d.
klaipėdiečių žurnalistų
prašymas LŽS valdybai
leisti steigti skyrių
Klaipėdoje.
LCVA dokumento kopija.

padalinį įkūrė A. Gerutis. Turint omenyje tai, kad į Klaipėdą jis atvyko 1933 m., galima teigti, jog skyrius tais metais galutinai ir susiformavo.

Įdomu, kad iš pradžių Klaipėdos skyrius veikė viešai, bet... nelegaliai, nes sąjungos įstatai skyrių nenumatė. Atsiradęs uostamiesčio padalinys *de facto* vertė pakoreguoti įstatus.

Svarstant įstatų pakeitimą 1934 m. gruodžio 1 d. visuotiniame susirinkime, A. Gerutis, Vincas Kemežys, J. Pajaujis pabrėžė būtinumą įteisinti uostamiesčio skyrių. Įstatuose atsirado įrašas: *V. Sąjungos skyriai. §11. Jei ne valdybos buveinės mieste yra bent 5 sąjungos nariai, tai jie gali sudaryti skyrių, kuris išsirenka sau trijų narių valdybą. Pastaba: viename mieste gali būti tik vienas skyrius* (LCVA, f. 402, ap. 5, b. 130, l. 18). Taigi skyrius buvo legalizuotas.

NUORAŠAS

Klaipėdos laikraštinių susirinkimo,
įvykusio 1932 metų gruodžio mėn. 5 d.,
PROTOKOLAS

Klaipėdos laikraštiniškai, susirinkę lietuvių periodinės spaudos 100 metų sukaktį minėjimo proga, pasitarė Žurnalistų Sąjungos Klaipėdos skyriaus steigimo klausimu. Išrinkta iš jau esamų Klaipėdoje Žurnalistų Sąjungos narių komisija, kuriai pavedama susinešti skyriaus steigimo klausimu su Žurnalistų Sąjungos Centro valdyba ir imtis skyriui įsteigti iniciatyvos. Į komisiją įeina: Dr. Arongauzas, p-lė Arongauzaitė, Butkus ir Gvazdinskas.

Susirinkime dalyvavo: Grigolaitis, Dr. Arongauzas, Gelharas, Linkys, Butkus, p-lė Arongauzaitė, Jakužaitis, Dr. Valsonokas, Benjaminas ir Gvazdinskas.

Toliau eina dalyvavusių parašai.

Klaipėdos žurnalistų – LŽS narių 1932 m. gruodžio 5 d. susirinkimo protokolo nuorašas.

LCVA dokumento kopija.

Reikėtų pastebėti, kad skyrius, nors įkurtas bendra lietuvininkų ir didlietuvių žurnalistų iniciatyva, veikė tarsi atsivežtas iš Kauno, jį sudarė beveik tik atvykėliai iš Didžiosios Lietuvos. Į sąjungą bandė stoti ir vietiniai Ignas Augustinavičius, Kurtas Benjaminas, J. Dubickas, M. Jurgaitis, M. Lipčius, Stasys Macijauskas, J. Milšteinis, Hermanas Tomas, R. Valsonokas, tačiau jie neatitiko LŽS nariams taikomų reikalavimų. Kai kurie nemokėjo lietuvių kalbos, o tai buvo privaloma.

LŽS skyriaus steigimas brendė iš apačios, bet, nutarus Giruliuose statyti poilsio namus, atsirado būtinybė iš viršaus. Nors buvo sudaryta sutartis su rangovu E. Glōžaičiu ir statybos techniku L. Kalveliu, sąjunga privalėjo turėti savą organizatorių ir prižiūrėtoją. Mat namai buvo statomi ne tik iš sukauptų lėšų, bet ir imant paskolas, ieškant rėmėjų. Reikėjo tvarkyti įvairiu būdu įgytos žemės dokumentus, nuolat konsultuotis su projekto autoriumi Vytautu Landsbergiu-Žemkalniu,

kontroliuoti, kad būtų laiku pristatomos statybinės medžiagos, o pastačius vilą – ieškoti administratoriaus ar nuomininko, priimti poilsiautojus – sąjungos svečius ir kt. Valdybos nariai lankė uostamiesčio valdžios ir verslo įstaigas, tarėsi dėl aukojamų medžiagų specifikacijos, surinko 5 250 litų grynais. Susirašinėjimas tarp centro valdybos ir skyriaus buvo labai aktyvus. *Poilsio namus statant daug nuopelnų turi Klaipėdos kolegos, kurie parodė daug energijos, kilusios ne iš noro arti namus turėti, bet iš pareigos jausmo*, – buvo pažymėta 1936 m. metiniame žurnalistų susirinkime.

Skyriaus nariai ir vadovybė

1934–1939 m. LŽS Klaipėdos skyriaus protokoluose įvairiu metu minimi šie žurnalistai: Fulgencijus Andrusevičius (Pulgis Andriušis), Jonas Antanaitis (1911–?), dr. Chaimas Arongauzas (1901–?, „Memeler Allgemeine

Zeitung“), Eugenija Arongauzaitė (1896–?, „Ostsee-Beobachter“, OB), Vladas Bakūnas (Gubernatūra, G), Vladas Barčauskas (1908–?, Elta, LK), Juozas Butkus (Butkų Juzė, 1893–1947, „Darbininkų balsas“, „Lietuvos keleivis“, LK), Bronius Dirmeikis (1910–1961, Prekybos institutas), dr. Albertas Gerutis (G), Jonas Grigolaitis (LK, „Memeler Beobachter“ (MB), OB, „Baltischer Beobachter“), Mikas Gudaitis (1880–1941, LK), Vincas Gvazdinskas („Klaipėdos garsas“, LK), Ignas Jurkūnas-Šeinius (G), Jurgis Kalakauskas (1910–1958, V), Kazys Kemežys (1901–1981, AB „Rytas“), Pranas Klimaitis (LK), Margarita Kuršiūtė (1914–?, MB, V), Jonas Linkys (1910–?, LK), Antanas Mušinskas (1910–1993, Kretinga), dr. Juozas Pajaujis (1894–1973, Prekybos institutas, LK), Juozas Pronskus (LK), Petras Radzevičius (Elta), Vincas Rastenis (1905–1982, V), Leonas Škutas (1913–?, MB, OB), Teofilis Šliažas (1913–?, LK), Stasys Vainoras („Jūra“).

Skyriaus būstinė buvo adresu Simono Dacho g. 1 (dabar S. Daukanto g. 19, kur ilgą laiką veikė „Ryto“ spaustuvė, įvairios redakcijos). Eiliniai susirinkimai vykdavo kartą per metus, nepaprastieji – pagal būtinybę. Atsiskaitydavo valdyba, būdavo išrenkama nauja. Žinomi šie duomenys apie skyriaus vadovybę.

- Pirmuoju skyriaus pirmininku, kaip minėta, buvo A. Gerutis.
- 1935 m. rugsėjo 18 d. minimi pirmininkas A. Gerutis, laikinas išdininkas J. Pronskus.
- 1935 m. lapkričio 8 d. skyriaus rašte minimi pirmininkas P. Klimaitis, išdininkas Ch. Arongauzas.
- Išrinkta 1936 m. spalio 14 d., užregistruota lapkričio 24 d. Kauno apskrities

viršininko įstaigoje: I. Šeinius (pirmininkas), P. Klimaitis (vicepirmininkas), Ch. Arongauzas (išdininkas), V. Bakūnas (sekretorius), J. Pajaujis. Nebuvo susirinkusi, atsistatydino.

- Išrinkta 1937 m. vasario 1 d.: I. Šeinius (pirmininkas), P. Radzevičius (išdininkas), V. Bakūnas (sekretorius).
- Išrinkta 1938 m. gegužės 27 d.: I. Šeinius (pirmininkas), P. Radzevičius (išdininkas), J. Grigolaitis (sekretorius).
- Išrinkta 1938 m. gruodžio 19 d.: I. Šeinius (pirmininkas), P. Klimaitis (vicepirmininkas), P. Radzevičius (išdininkas), J. Grigolaitis (sekretorius), J. Pajaujis.
- 1939 m. sausio 25 d. išrinktas valdybos nariu ir vietoj išvykusio P. Radzevičiaus išdininku tapo Vincas Rastenis.
- Dauguma iš šios vadovybės buvo žymūs pirmosios Lietuvos Respublikos veikėjai.
- A. Gerutis – diplomatas, Lietuvos delegacijos prie Tautų Sąjungos Ženevoje sekretorius, istorikas, kolekcionierius.
- J. Grigolaitis – Mažosios Lietuvos visuomenės veikėjas, lietuvių jaunimo draugijų sąjungos „Santara“ vadas, Draugijos užsienio lietuviams remti iniciatorius ir steigėjas.
- P. Klimaitis – Didžiojo Vilniaus Seimo vienas iš sekretorių, 1922–1925 m. Šaulių sąjungos vadas, aktyvus 1926 m. valstybės perversmo dalyvis.
- J. Pajaujis – Trečiojo Seimo atstovas, po 1926 m. valstybės perversmo dalyvaavo Komiteje Lietuvos Respublikai ginti, rengė kontraperversmą. Buvo areštuotas, nuteistas mirti, bet po dvejų metų amnestuotas.
- J. Pronskus – Steigiamojo Seimo atstovas, Mažosios Lietuvos gelbėjimo komiteto narys, Mažosios Lietuvos vadavimo sąjungos dalyvis.

Visų Balių Karalius — Spaudos Balius

Jau prieš kelias savaites sudarytas baltaus maizdas įskie — įskie, kad čia cina reikalas apie laisvą naują ir nebūta. Nijktu, kad toks dalykas turėjo būti patei-

Šis parodė naujas Klaipėdoje meno įgas, kurtos viištai subrendusios, kad su darytų puikų operetę. Et. Godeita pasi- žventusiai atkompanavo ir prižiūrėjo mu-

Spaudos balius jau ši vakarą

Žodžiai, atrodytu, jau nereikalingi, kai viso sezono pažiba — Spaudos Baliu — beldžiasi kiekvieno namo duris. Rodos, ką čia bepadės priminimai, kad programa žada išburiuoti originalumo platumas. O vis dėlto.

Ar turėjote kada nors progos paminietišką Sun-Jatseno dinastijos laikų rą? Savame suprantama, kad ne.

Ar esate matę numirusią dvasią? iki šiol tikėjote, kad dvasia nemiršta.

ŠIANDIEN DAR GALIMA

nuo 16 val. 30 min. iki 18 val.

Spaudos Balius Klaipėdoje praėjo su gražiu Pasifekimu

Lietuvos Žurnalistų Sąjungos Klaipėdos skyrius ši šeštadienį Klaipėdoje, Witto ribos salėje, surengė tradicinį spaudos balių. Svečių būna atšila.

Lietuvos Keleivis

Pirmojo Klaipėdoj Spaudos Baliaus Programa

1. Premjera operos „Da Memeliana“
2. Spaudos Sensacija
3. Tūrelvių folkis
4. Norit išleisti — norit netikėtai įaminti (3h tūstancio ir mišinio)

5. Romėliuotis folkis

Kainiškiai Automatiškai atvažiuos į Spaudos Balių

Tiriamie iš Kauno, kad tarybų žurnalistai labai sušonėję Klaipėdoj rengiamųjų pirmu spaudos baliu ir žada wia ekskursija atvažiuoti spektakle automatiškai. Kad į balių atvažiuoti.

Jau ir po spaudos balius.

Nors dėl spaudos balius pasiskelimo ši kevo ir pesimistiškų pranašysčių, bet jos nepasitvirtino: baliuje ir publikos ir gerai laikos buvo kiek tik reikiu. Kainiškias ta nesiskundžia. Galutinai suvedus visas sias dar prabūs valdyba, o tuo tarpu vėšėdos lietuvių laikraštininkų vardu visieji žūsims prie balius rengiamo, suteikiu

Tarpukario Klaipėdos laikraščių faksimilės apie spaudos balius.

- P. Radzevičius – Steigiamojo, Pirmojo ir Trečiojo seimų atstovas.
- V. Rastenis – Tautininkų sąjungos generalinis sekretorius, „Pažangos“ leidinių bendrovės direktorius.

1935 m. Jį globojo Klaipėdos krašto gubernatorius, apsilankydami pagerbė direktorijos, komendantūros, apskrities uosto, verslo įmonių vadovai, automatriska² iš Kauno atvyko kolegos V. Rastenis, A. Gričius, L. Janušytė, Vytautas Meškauskas.

Spaudos baliiai

Kauno kolegų pavyzdžiu klaipėdiečiai kaupė lėšas „Viktorijos“ viešbučio salėje organizuodami spaudos balius. Pirmasis jų, kelis kartus anonsuotas „Lietuvos keleivyje“, vyko

Baliaus devizas – „Linksminkimės, bet ne tuščiai“, jame buvo peržvelgtas visas laisvosios

² Tuo metu Lietuvos geležinkeliais kursavęs vieno ar dviejų vagonų benzininis ar dyzelinis traukinys, gebėjęs pasiekti 120 km per valandą greitį. *Aut. pastaba.*

Klaipėdos gyvenimas su visais savo blogumais ir gerumais. Kas mūsų laikraščiuose jau daugelis metų ilgiausiais straipsniais rašoma, spaudos baliuje buvo dainomis, kalbomis ir vaidinimais linksmai ir sukaupiai pavaizduota. [...] Skoningai papuošta salė, barai, gausi loterija ir puiki nuotaka ligi vėlaus sekmadienio ryto išlaikė klaipėdiškius svečiuose pas spaudos žmones. [...] Šis balius yra visų balių karalius, – rašė reporteris „Vakaruose“. Didžiulio pasisekimo sulaukė Klaipėdos operos režisieriaus Stasio Dautarto sukurtas spektaklis opera „La Meliata“. Dramos vaizdelis „Sensacija“ linksmai papasakojo, kaip tą patį įvykį skirtingai nušviestų uostamiesčio spauda – „Lietuvos keleivis“, „Lietuviška ceitunga“, „Darbininkų balsas“, „Ostsee Beobachter“, „Memeler Dampfboot“. Humoristas P. Andriušis perskaitė pilną baliaus ir gyvenimo aktualijų deklaraciją. Pasirodė magas, šokėjai, kiti linksmintojai, grojo orkestras.

Po sėkmingos pradžios spaudos baliai buvo organizuojami kasmet, išskyrus 1937-uosius. Nusistovėjo tradicinė programa – įžanginė *spaudos deklaracija*, nusakanti *privalomą* vakaro dalyvių elgesį, linksmi žodiniai ir muzikiniai komentarai aktualiomis Klaipėdos krašto temomis, loterija. Svariausi laimėjimai buvo kelionės laivu į Londoną, Antverpeną, Stokholmą ir kitur, paskraidymai lėktuvu, radijo aparatai, muzikos instrumentai, sąskaitų Klaipėdos tautiniame lietuvių banke atidarymas su pradiniu 10 litų „kapitalu“, laikraščių prenumerata, „Lietuviškosios enciklopedijos“ tomai, įvairūs buitiniai daiktai.

Į balių buvo prašoma ateiti pasipuošus vakariniais drabužiais. Kai rengėjai sulaukė susirūpinimo kupinų paklausimų, paaiškino, kad tai ne tik frakas ir smokingas, bet ir vakarinis kostiumas.

Spaudos baliai ir Klaipėdoj pasirodo ne tik priimtini, bet ir laukiami. Pereitą šeštadienį vykęs spaudos balius sutraukė tiek publikos, kaip gal tik kartą metuose „Viktorijos“ visos sienos mato ir pakelia. Jau visai negalima kalbėti apie didžiąją „Viktorijos“ salę: joje ne tik stalai, bet ir visi kampai, o šokiais ir kiekviena laisva pėda buvo užpildyta, – buvo rašoma po antrojo baliaus.

Į balių iš toliau atvykdavo ne tik kolegų žurnalistai. Jų svečiais minimi generolas Povilas Plechavičius iš Skuodo, LŽS pirmininko Juozo Purickio našlė Marija iš Kauno, Lietuvos konsulas Tilžėje Juozapas Sruoga, kiti žymūs Žemaitijos asmenys.

Bilietai į balius buvo platinami „Lietuvos keleivio“ ir „Vakarų“ redakcijose, miesto parduotuvėse. Fantus ir lėšas rengėjai rinko iš miesto verslo įmonių, žurnalistus nuolat šelpė Lietuvos bankas, uosto direkcija. Baliuose surinkti pinigai sudarė pagrindinę LŽS biudžeto dalį.

Kaip Klaipėdoje organizuoti spaudos baliai, uždangą praskleidžia pasitarimų protokolai.

1938 m. lapkričio 18 d. „Viktorijos“ viešbutyje vykusio visuotinio susirinkimo metu buvo nutarta balių organizuoti sausio 28 d. Baliaus komisaru patvirtintas T. Šliažas, nustatytos bilietų kainos: vyrams 7, moterims 5 litai. *Pasiūlyta iš posėdžio neskelbti jokių žinių.* Sausio 18 d. sušauktas nepaprastasis susirinkimas, nes paaiškėjo, kad numatytą dieną balius negali įvykti – *artistai išvyko gastroliuoti.* Paskirta nauja data – vasario 4 d. P. Andriušis informavo, kad baliaus *programos* (spausdinio) rengimas kainuos apie 60 litų, orkestras 300, mokesčiai 200, o loterija ir bilietai – apie 300 litų; iš viso išlaidų gali būti apie 1 500 litų. Nutarta pakviesti

vokiečių žurnalistus, prašyti policijos leidimo linksintis iki 5 val. ryto. Paskutinio iki baliaus susirinkimo sausio 25 d. metu I. Šeinių pasiūlymu nutarta *baliaus metu Klaipėdos krašto tautinių klausimų programoje neliesti*, tvarka rūpintis pavesta V. Bakūnui. Aukojamus baliui fantus priėmė „Viktorijos“ viešbučio šveicorius. Į bilietų platinimo vaju aktyviai įsitraukė žurnalistų žmonos – A. Bakūnienė, G. Brakienė, V. Pronskenė.

Baliaus pajamos sudarė 3 875,70 lito, bet rengėjai gavo pylos už išleistus 222,75 lito kažkokiam *ponių priėmimui*.

Santykiai su LŽS valdyba

Klaipėdos skyrius rūpinosi LŽS renginių organizavimu ir delegacijų globa pajūryje. Jis 1934 m. priėmė Baltijos šalių telegramų agentūrų konferencijos dalyvius, 1937 m. SSRS žurnalistų delegaciją, parengė Girulių poilsio namų atidarymo programą per 1936 m. Sekmines, nuolat šefavo Girulių vilos poilsiautojus – sąjungos svečius.

Su dideliu entuziazmu ir per vargus pastatyti Girulių poilsio namai, kuriems buvo suteiktas Juozo Purickio vardas, tapo nemažu galvos skausmu LŽS, o didžiausia to skausmo dalis teko Klaipėdos skyriui. Namams buvo sunku konkuruoti su Palanga – trūko poilsiautojų, čia vasaras leido vos vienas kitas žurnalistas. Nepelningai vietai sunku buvo rasti administratorius ar nuomininkus, viena šeimininkė pabėgo net vidurvasarį. Pretenzijas dėl nesklandumų (telefono, apšvietimo, patalynės ir kt.) visų pirma tekdavo išklaudyti klaipėdiškių skyriui. Nurodymų ir reikalavimų iš Kauno taip pat netrūko (statybos darbų ir finansų

ataskaitos, poilsio namų inventoriaus, pajamų, poilsiautojų, kambarių užimtumo ir kt. knygos). Dėl to tarp Klaipėdos ir Kauno atsirasdavo žiežirbų, abipusių kaltinimų. Centro valdybai atrodė, kad klaipėdiečiai tingūs, nerūpestingi, o pastarieji, iš tikrųjų tempę sudėtingą finansinės ir materialinės atsakomybės kupiną vežimą, jautėsi įžeisti, kaltino centrą pasipūtumu ir biurokratizmu (pavėluotai ar net neatsako į laiškus, jų gal *neskaito* ir pan.).

Klaipėdiečių kantrybės taurė persipildė, kai nė vieno jų nepakvietė į Lietuvos žurnalistų delegacijas, vykstančias į Vengriją, į Prancūzijos pasaulinę parodą, į Latviją, kai rengiamam metraščiui pareikalavo rinkti aukas, bet nepasiūlė dalyvauti autoriais.

1. *Klaipėda nėra taip sau kokia provincija, Rokiškio ar Telšių lygmens. Lietuvos laikraštiniams teks Vengrijoje susitikti ne tik su pačių vengrų, bet ir kitų kraštų laikraštinių susidomėjimu Klaipėdos klausimu*³. *Ar ne tie laikraštinkai galėtų tinkamiau informuoti, kurie pačiame Klaipėdos krašte gyvena ir čia įvairių problemų sprendime aktingai dalyvauja.* 2. *Tokias reprezentacines ekskursijas ruošiant apėiti Klaipėdos skyrių yra nesuprantamas ir nieku nepateisinamas pasielgimas.* 3. *Skyriaus kaltinimas dėl neveiklumo yra nieku nepamatuotas ir labai skaudus. Jei Centro valdyba galėjo tokią nuomonę susidaryti, tai tik turbūt todėl, kad ji mūsų skyriaus raštų matyti neskaito, nes į juos neatsako,* – buvo teigiama 1937 m. kovo 18 d. Klaipėdos skyriaus rašte ir pagrasinta: jeigu klaipėdiečiams nebus skirtos dvi vietos išvykai į Vengriją, skyriaus vadovybė atsistatydins.

³ Turima omenyje E. Neumanno ir T. Sasso teismo procesas, sulaukęs tarptautinio atgarsio. *Aut. pastaba.*

LŽS valdybos posėdyje į šį raštą nebuvo reaguota, klaipeidiškiams prikištas *netinkamas tonas*. 1937 m. balandžio 30 d. skyriaus valdyba atsistatydino (vėliau buvo įkalbėta dirbti).

Vis dėlto klaipeidiečių demaršas turėjo pasekmių. 1937 m. J. Grigolaitis su LŽS delegacija išvyko į Prancūziją, susipažinti su šia šalimi P. Radevičius gavo nemokamą geležinkelio bilietą. T. Šliažas 1938 m. buvo pakviestas su delegacija vykti į Prahą, Čekoslovakijos „Sakalų“ sąskrydį.

LŽS skyriaus, kaip ir visų uostamiesčio lietuvių žurnalistų, veiklą nutraukė 1939 m. kovo 22 d. nacistinės Vokietijos įvykdyta Klaipėdos krašto aneksija. Visiems teko kraustyti į Lietuvą, tuomet dar laisvą, bet be Vilniaus ir Klaipėdos. LŽS neteko poilsio namų, nėra žinių, ar Kauną pasiekė 1 500 litų, laikytų Lietuvos banko Klaipėdos skyriuje.

1939 m. balandžio 15 d. LŽS visuotiniame susirinkime pranešimą skaitęs V. Kemežys pareiškė: *Klaipėdos netekimas pats savaime sulikvidavo ir mūsų vienintelį Sąjungos skyrių Klaipėdoje. Ne tik skyrių sulikvidavo, bet iš normalių gyvenimo vėžių išstūmė ir eilę mūsų kolegų klaipeidiečių. Mūsų organizacijoje yra susibūrusios beveik visos mūsų spaudos jėgos ir todėl visų mūsų pareiga būtų parodyti nukentėjusiems kuo didžiausią solidarumą ir juos kiek galint paremti, taikant darbo.*

Iš Didžiosios Lietuvos atvykusių žurnalistų dauguma grįžo į Kauną, dalis – į rudenį atgautą

Vilnių (ten perkelta bent dalis „Ryto“ spaustuvių), vienas kitas susirado darbą periferijoje.

LŽS Klaipėdos skyriaus 1934–1939 m. istorija – ryškus ir įdomus mūsų profesinės organizacijos puslapis.

Šaltiniai ir literatūra

1. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*, f. 610 (Lietuvos žurnalistų sąjunga), ap. 1, b. 1, l. 30, 94, 115, 125; b. 3, l. 34–35; b. 9, l. 34, 58, 60; b. 375, l. 17, 98, 117, 119, 120, 125, 191; b. 378, l. 112, 124, 219, 227; b. 383, l. 19, 45; b. 384, l. 74, 77, 78, 81, 82, 96; f. 402, ap. 5, b. 130, l. 12, 18; f. 1367, ap. 1, b. 317, l. 34, 36.
2. Bakūnas V. Lietuviai žurnalistai Klaipėdoje. *Lietuvis žurnalistas*. Valencia, Ca., JAV, 1989, nr. 14, p. 6–7.
3. Iš žurnalistų baltaus. *Vakarai*. 1938, vas. 31.
4. Jau ir po spaudos baltaus. *Vakarai*. 1939, vas. 7.
5. [Šniukas D.] Salomėja Narkeliūnaitė: Žurnalistika – didysis mano gyvenimo nuotykis. *Žurnalistų žinios*. 1997, gr. 24, Nr. 16 (58).
6. Vaišnys A. *Spauda ir valstybė 1918–1940*. Vilnius, 1999, p. 112–115.
7. Vakaras, naktis ir diena, apie kuriuos visi dar kalba. *Vakarai*. 1936, vas. 11.
8. Visų balių karalius – Spaudos balius. *Lietuvos keleivis*. 1935, vas. 12.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Daiva Červokienė

Žurnalistų knygose – apie istorines ir šiandienos asmenybes

”

Žurnalistų namuose balandį vyko tradicinis LŽS Vilniaus skyriaus narių naujų knygų pristatymas, dar kartą patvirtinęs, kokie mes skirtingi ir vieni kitiems įdomūs. 2017 ir 2018 m. knygų derlius gausus: penki kolegų pristatė 6 savo knygas, dar du į renginį, deja, negalėjo atvykti.

Pastarųjų dvejų metų LŽS Vilniaus skyriaus narių kūrybos derlius gausus: išleistas šešios knygos.
Autorės nuotr.

“

Knygos – apie mokslą, meną, kultūrą

Žinoma žurnalistė Aldona Armalė pristatė knygą „Mečislovas Rondonas. Nuo viršukalnės atsiveria nauji horizontai...“ apie mokslininką, kuris tapo verslininku, kūrė prekybos, pramonės ir amatų rūmus, žinomą prekybos tinklą.

„Europoje buvo priimta, kad iš savo atradimų mokslininkai turi naudoti, o mūsiškiai – geriausiu atveju – garbės“, – sakė A. Armalė, pastebėdama, kad knyga pasakoja apie reikšmingus Lietuvos mokslo ir verslo etapus, žmones, sukūrusius fantastiškų dalykų, nugyvenusius įdomų, sudėtingą, kartais skaudų gyvenimą, daugiabriaunius lyg šliufo deimantai. Rašyti apie juos – labai

įdomi patirtis, nes tenka gilintis į daug naujų sričių.

Muzikė, kultūrologė, pedagogė, mokslų daktarė Rita Aleknaitė-Bieliauskienė, visą amžių rašiusi ir kultūrinei spaudai, rengusi radijo, televizijos laidas, parašė jau apie 30 knygų. Jas galima skirstyti į 3 kategorijas: apie muziką vaikams („Geresnis pasaulis visiems“, „Skaidra eina į operą“), monografijos apie muzikus (Dainių Trinkūną, dainininką Leoną Baltrų, Vygandą Telksnį, smuikininką Joną Urbą, kompozitorių Vytautą Laurušą ir kt.), Panevėžio kraštą ir kultūrą („Teatro uždangą praskleidus. Jonas Alekna“ ir kt.).

Pernai išleistoje knygoje „Iškilūs XX a. Lietuvos atlikėjai ir pedagogai: Aleksandras Livontas ir Olga Šteinberg“ pasakojama apie muzikų, profesorių – smuikininko Aleksandro Livonto ir pianistės Olgos Šteinberg – gyvenimus bei karjerą, įvykius, dariusius įtaką savitos muzikinės išraiškos formavimuisi.

Knygų autorės
Aldona Armalė ir
Aldona Žemaitytė-
Petrauskienė bei jų
kolegos ištarė daug
skaudžių žodžių apie
šiandienos kultūros
politikų nepagarbą
kultūrai ir kūrėjams.

*Gedimino Zemlicko
nuotr.*

Daugelio knygų sudarytoja ir redaktorė Aldona Žemaitytė-Petrauskienė, pristatydama pernai išleistą savo sudarytą knygą „Mataičių teatras“, sudėtą iš prisiminimų, vertinimų, periodikos straipsnių, taip pat daugiausia kalbėjo apie jo kūrėjus – Povilą ir Dalią Mataičius. Knyga liudija Folkloro teatro kūrėjų gyvastingumą, pagarbą istorinei tautos praeičiai, jos papročiams, indėlį jų išlikimui. Knygoje nuotraukos pasako ne mažiau negu tekstai, parodo išskirtinį D. Mataitienės dėmesį teatro kostiumams. Ji pirmoji šalyje atkūrė autentiškus lietuvių liaudies kostiumus.

Ilgametis „Valstiečio laikraščio“ darbuotojas ir redaktorius Česlovas Skaržinskas, tikras dzūkas, daug laiko praleidžiantis savo sodyboje Dzūkijoje, trečiojoje savo knygoje „Palėpėje, į kurią atsėlina vakaras“ daugiausia kalba apie Dzūkijos kaimą ir žmones: keturių brolių partizanų Ivanauskų likimą, fotomenininkus brolius Černiauskus, poetą ir esėistą Stasį Stacevičių. Knygoje dominuoja esė žanras.

Ar pakanka pagarbos kūrėjams?

A. Armalė, R. Aleknaitė-Bieliauskienė, A. Žemaitytė-Petrauskienė akcentavo, kad jas ypač domino aplinka, kurioje augo, brendo, formavosi jų knygų herojai.

Knygoje „Mečislovas Rondomanskas. Nuo viršukalnės atsiveria nauji horizontai...“ veriasi plačios Rondomanskų giminės istorija, pasakojama apie jų gyvenimą Aukštadvario apylinkėse tarpukario metais, puikius M. Rondomansko pedagogus ir talentingus bendradarbius, tapusius akademikais, gerbiamus tarptautinėje mokslo bendruomenėje, sukūrusius

unikalių darbų. Tai ir verslo pradžiamokslis istorija, prasidėjusi tarpukario Lietuvoje. A. Armalė glaustai pasakoja, kaip Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę Kauno politechnikos institutui buvo suteiktas Kauno technologijos universiteto statusas ir jo studijų programa pertvarkyta vakarietišku universitetų pavyzdžiu, pralaužta griežtai centralizuota inžinierių rengimo sistema...

R. Aleknaitė-Bieliauskienė knygoje apie Aleksandrą Livontą ir Olgą Šteinberg pasakoja, kaip legendinių pasaulinių smuiko žvaigždžių P. Stoliarskio ir D. Oistracho klasės mokinys A. Livontas pats pasisiūlė vykti į Lietuvą žurnalistui, rašytojui, visuomenės veikėjui Augustinui Gričiui, komanduotam į Maskvą kviesti muzikų. Su O. Šteinberg jie atvažiavo į svetimą žemę, čia pradėjo savo koncertinę karjerą.

„Šiandien daugelis neįsivaizduoja, kaip tokios aukštos klasės menininkas, kuriam siūlė likti Didžiojo teatro koncertmeisterio padėjėju, o kelios filharmonijos – būti solistu, galėjo važiuoti koncertuoti sunkvežimiu ir miegoti ant čiužinių, groti prastais nederintais instrumentais – tada tokios buvo sąlygos. Jų namai buvo mokymo įstaiga, pas Livontą atvesdavo 4–5 metų vaikus, jis rengė artistus. Jis vienas pirmųjų pradėjo aktyviai bendradarbiauti su kompozitoriais, juos konsultavo, taip gimė daug įdomių kūrinių smuikui ir fortepijonui. Tie žmonės sukūrė savo pedagogines mokyklas, o tai labai svarbu. Kai dabar girdime, kad kažkas važinėja į meistriskumo kursus, – tai tolygu papuošimų pabarstyti ant pyrago“, – sakė R. Aleknaitė-Bieliauskienė.

A. Livontas mirė scenoje – pagrojo, atsisėdo persirengimo kambaryje ir sukniubo sustojus širdžiai. Ir R. Katilius, D. Oistrachas

Savo straipsnius ir knygas istorikė Vida Girininkienė lygina su tiriamąja žurnalistika – naujų duomenų ieško archyvuose ir gyvenamosiose vietovėse, taip pildo, populiarina istoriją. Ji pristatė kalendorių-knygą „Simonui Daukantui 225“, kuri nuotraukoje (autorė dešinėje) sklaido su kolege, knygų autore Rita Aleknaite-Bieliauskienė.

Gedimino Žemlėčko nuotr.

mirė taip. Kodėl taip nutiko? Kalbėdama su medikais knygos autorė išgirdo, kad žmogus smuikuodamas stovi nenatūraliai, jo laikyvena iškreipta, petys ištemptas, instrumentas užspaudžia svarbias kraujagysles, o scenoje – stresas, atlikėjai jaudinasi. Net archyve rado gydytojų pamąstymų apie tai.

A. Žemaitytė-Petrauskienė akcentavo paradoksą – sovietmečiu teatralai Mataičiai pelnė premijų, buvo saugomi ir globojami, o vėliau, deja, autentiška medžiaga besiremiantis teatras tapo nereikalingas.

Knygų autorės ištarė daug skaudžių žodžių apie šiandienos kultūros politikų nepagarbą kultūrai ir kūrėjams.

Lygina su tiriamąja žurnalistika

Istorikė Vida Girininkienė, kurios tyrinėjimo kryptis – XIX–XX a. pr. Lietuvos istorija, daug rašo kultūrinei spaudai, „Literatūroje ir mene“ rengia rubriką „Langas“, kartą per mėnesį rašo apie žymius kraštiečius, remdamasi archyvų tyrinėjimais, Šakių rajono „Laikraščiai „Valsčius“. Vida – ne tik 24 knygų sudarytoja ir 4 knygų autorė, bet ir yra reikšmingų akcijų iniciatorė: subūrė ne vieną draugiją, pernai ėmėsi iniciatyvos ir rinko kultūros žmonių parašus, kad Seimas 2018-uosius paskelbtų Simono Daukanto metais, istorikės iniciatyva išleistas kalendorius-knyga „Simonui Daukantui 225“.

Savo straipsnius ir knygas V. Girininkienė lygina su tiriamąja žurnalistika – naujų duomenų ieško archyvuose ir gyvenamosiose vietovėse, taip pildo, populiarina istoriją. Pristatydama kalendorių-knygą „Simonui Daukantui 225“ kolegė pabrėžė, kad visas su S. Daukanto gyvenimu susijusias vietas: Kalvius, Kretingą, Žemaičių Kalvariją, Rygą, Sankt Peterburgą, Karteną, Papilę – ji ne kartą aplankė savo lėšomis, ypač daug dirbo ir įdomios informacijos rado Sankt Peterburgo archyvuose.

Kalendoriuje-knygoje glaustai pateikiami S. Daukanto (1793–1864) gyvenimo faktai. Jis gimė 1793 m. spalio 28 d. Kalviuose (dabar Skuodo r.), mokėsi Kretingos pradinėje ir Žemaičių Kalvarijos 4 klasių mokyklose, Vilniaus gimnazijoje, čia baigė ir universitetą. Dirbo Rygos generalgubernatoriaus kanceliarijoje, Lietuvos Metrikos archyvo Valdančiajame senate metrikanto (o juo buvo Adomo Mickevičiaus bičiulis Pranciškus Malevskis) padėjėju Sankt Peterburge. Motiejaus Valančiaus, S. Daukanto ir jo bendražygių pastangomis iš carinės valdžios 1841 m. gautas leidimas steigti parapines lietuviškas mokyklas Lietuvoje. 1850 m. S. Daukantas grįžo į Žemaitiją, mirė 1864 m. gruodžio 6 d. Papilėje (dabar Akmenės r.). Leidinyje pristatomi S. Daukanto gyvenimą atspindintys istoriniai dokumentai, nuotraukos, jo knygų faksimilės.

V. Girininkienė pastebėjo, kad kalendorių-knygą įsigijęs žmogus, nukirpęs kalendoriaus dalį, turės kiek neįprastai vartomą albumą – knygą apie šį literatą ir kalbininką, švietėją, tautinio atgimimo žadintoją, pirmosios Lietuvos istorijos lietuvių kalba ir pirmųjų ūkinių knygelių autorių.

S. Daukanto epochos tyrinėtoja pabrėžė, kad tokia įvairiapusė asmenybė, kaip S. Daukantas, kaimyninėse šalyse būtų daug daugiau gerbiama, pavyzdžiui, mūsų kaimynai lenkai greičiausiai būtų pastatę paminklus visose su tokio garbaus asmens gyvenimu susijusiose vietovėse...

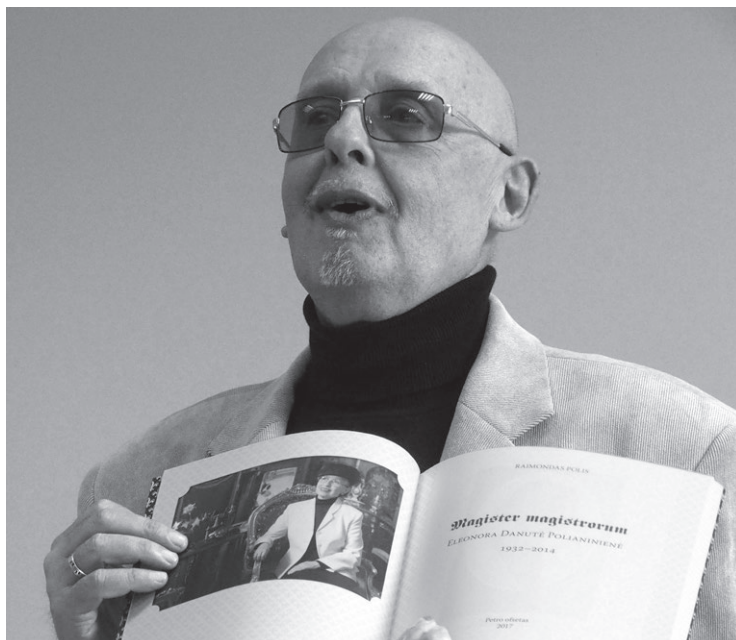
Mylime ir išlydėję į amžinybę

Žurnalistas ir režisierius Raimondas Polis yra 5 knygų autorius, iš jų trys – sentencijų, reto lakoniško žanro „Mea culpa“, „Lietuvos politikų blizgesys ir skurdas“, „Himnas žmogaus amžiui“ (pastaroji išleista lietuvių ir rusų k.). Pristatydamas naujausią savo knygą „Magister Magistrorum (Mokytojų mokytoja)“, skirtą savo mamai, žinomai lietuvių kalbos ir literatūros pedagogei Eleonorai Danutei Polianinienei atminti, R. Polis neslėpė, jog parengti šią knygą jam buvo sunkiausia.

E. D. Polianinienės mokiniai buvo kitakalbiai. Jiems mokytojos dėka Lietuva tapo savais namais, o jų vaikams ir vaikaitėms – Tėvyne. Knygoje publikuojami pačios mokytojos tekstai, jos mokinių, bičiulių, kolegų prisiminimai, taip pat pedagogės dienoraščių fragmentai, interviu, iš kurių veriasi subtili šviesaus atminimo asmenybė, jos darbo stilius, pomėgiai, interesai ir labai šiltas, kartu ir reiklus bendravimas su sūnumis. Labai įdomi ir informatyvi šiuo aspektu yra publikacija „Motinos ir sūnaus tandemas“ („Moteris“, 2005 m. spalio), bylojanti ir apie stiprų motinos ir sūnaus Raimondo dvasinį ryšį. Knyga gausiai iliustruota nuotraukomis.

Nors R. Polis knygos anotacijoje teigia, kad leidinys skirtas visiems, kurie domisi

Pristatydamas
 naujausią savo knygą
 „Magister Magistrorum
 (Mokytojų mokytoja)“,
 skirtą savo mamai,
 žinomai lietuvių kalbos
 ir literatūros pedagogei
 Eleonorai Danutei
 Polianinienei atminti,
 R. Polis neslėpė, jog
 parengti šią knygą jam
 buvo sunkiausia.
Gedimino Zemlicko nuotr.

mokytojo pašaukimu bei misija mūsų valstybėje, norisi pastebėti, jog jis peržengia šios auditorijos interesus. Leidinyje kalbama apie labai jautrius dalykus – asmenybės formavimą ir lavinimą, paskatą tobulėti ir mokytis, apie šilumą ir meilę, kurią kuria ir palieka mūsų artimi žmonės. Tad knyga tampa ir šaltiniu, padedančiu suprasti bei mokytis šių subtilių dalykų.

Labai jautrus ir subtilus R. Polio ryšys su mama peržengia šio pasaulio ribas ir perkelia į Amžinybę. Pacituokime knygos titulinio puslapio žodžius: „Atsisveikinęs ir palydėjęs Mamą į Amžinąją Erdvę jaučiuosi lyg sutikęs Ją iš naujo. Mąstydamas apie Ją dažnai patiriu susitikimo jausmą, nors žinau, kad Jos šioj Žemėj nebėra. Dėkoju, kad buvo duota, leista susitikti. Ir liks leidžiama, kol Būsiu!“ Ar bevarta minėti, kaip tokiais sūnaus žodžiais džiaugtūsi ir didžiutūsi Mama Eleonora Danutė. Ir, ko gero, ne tik Ji viena...

Plati romantizmo samprata

Vilniaus universiteto bibliotekos Adomo Mickevičiaus memorialinio muziejaus direktorius Rimantas Šalna, kuris yra 10 knygų autorius, pristatydamas spaustuvei įteiktą leidinį „Zony welkich romantykow i Maria Walewska (Žymiųjų romantikų žmonos ir Marija Valevska)“, pasakojo, kad knygoje taiko labai plačią romantizmo ir romantikų sampratą. Ji apima ne tik žymiuosius poetus romantikus ir jų mūzas (pasak R. Šalnos, lenkų romantizmas prasidėjo ne kur nors kitur, o Vilniuje), bet ir Napoleoną, kaip karo romantiką.

„Daugelis įsivaizduoja Napoleoną kaip asmenybę, kuriai rūpėjo tik mūšiai ir karai. Ko gero, čia ir yra pagrindinė Napoleono gyvenimo misija – didžiausią pasitenkinimą jis jautė karo lauke, karai įtraukė jį į savo verpetus, be to jis jau negalėjo gyventi. Mūšiai, pergalės, kruvinos skerdynės karo lauke tapo

Naujų knygų pristatymas dar kartą patvirtino, kokie mes skirtingi ir vieni kitiems įdomūs.
Gedimino Zemlicko nuotr.

Napoleono pasirinkto romantizmo anon-su. Visa jo aplinka, maršalai, generolai, net paprasti kareiviai stengėsi būti į jį panašūs. Prancūzijoje klaidžiojo karo romantizmo šmėkla. Armija, net visa Prancūzijos tauta įsiliejo į šį karo šokį. Netekusi savarankiškumo Abiejų Tautų Respublika, Žečpospolita, plojo rankomis didžiajam karo demonui ir tikėjosi, kad dėl jo malonės atgaus savo nepriklausomybę. Tūkstančiai lenkų tikėjo Napoleonu ir manė, kad šis karas padės jiems atgauti laisvę. Napoleonas surengė apie 60 rimtų mūšių, daugiau už Hanibalą, Cezarį, Suvorovą. Tačiau negalima sakyti, kad labai jų troško – jeigu buvo galimybių, stengėsi paimti valstybę diplomatinio būdu“, – apie netikėčiausią knygoje aprašomą asmenybę pasakojo R. Šalna, pabrėždamas, kad žmonių, moterų portretai daug padeda atskleisti ir vyrų charakterius, jų savybes.

Galima pridėti, jog ne veltui prancūzai sako, kad jeigu kyla karas ar politinė kebeknė, vyras išsiskiria kūrybingumu – ieškok moters.

Herojai ieško... autoriaus ir ilgo amžiaus

Poros leidinių įkūrėja ir redaktorė Meilė Jančorienė-Rinkevičiūtė, beje, rašanti daugiausia sveikatos temomis, šia tema išleido jau trečiąją knygą. „Nerimo akmuo“ pasakojo apie 12 skirtingų depresijos gydymo būdų, „Ragunų klube“ autorė ieškojo atsakymų į svarbiausius egzistencinius klausimus, kalbindama šalies bioenergetikus, ekstrasensus, „Ilgaamžiškumo paslapyse“ taip pat su garsiausiais Lietuvos gydytojais ir alternatyviosios medicinos atstovais, psichikos sveikatos specialistais medikais ji ieško atsakymų į klausimus, ar įmanoma patiems pratęsti savo gyvenimą ir net pagerinti jo kokybę. Juk žmogaus gyvenimas – lyg trumpas, šviesus ir šiltas saulės blyksnis. Visų laikų išminčiai ieškojo būdų, kaip pratęsti žmogaus amžių, o gyventi norisi ne tik ilgai, bet ir aktyviai, energingai, sveikai.

Keli kolegos pažymėjo, kad nemažai politikų, iš tremties grįžusių žmonių nori išleisti

atsiminimų knygas ir ieško rašytojų, žurnalistų pagalbos joms parengti.

R. Aleknaitė-Bieliauskienė, sulaukusi tokios pagalbos prašymo, rekomendavo herojei kelis rašytojus, šie nesutiko to daryti – tada ėmėsi pati. Taip gimė knyga „Šiaurės pašvaistė“ apie mokytojo Kazimiero Lelkos ir jo šeimos tremtį.

„Sunku suprasti, kaip išgyveno moteris, su mažais vaikais šiaurėje išmesta ant ledo luitų. Kaip išliko? Valgė žalią žuvį. Ją ištraukia, o ji išsyk sušąla. Tada nuskuta, užsiima nosį, kad nesmirdėtų, ir valgo žalią. Jei kas paima 2 pagautas žuvis – tada baudžia. Mano knygos herojė į tremtį pateko visai vaikas, iki 12 metų nematė augančio medžio. Tačiau – paradoksas, o gal mums nesuvoktas dėsniumas – vaikystė vis tiek lieka žavi. Knygoje atsiveria paradoksalūs kontrastai: nepakeliamo gyvenimo, skurdo, bado vaizdai, praradimų skausmas ir šiaurės grožio, vaikystės

nostalgija. Apie ją daug pasako ir labai gražios šiaurės pašvaistės nuotraukos“, – pasakojo R. Aleknaitė-Bieliauskienė.

Vietoj išvadų

Pristatant knygas mezgėsi gyva autorių ir kolegų diskusija apie knygų herojus, jų laikmetį, išgyventus sunkumus, santvarkos įtaką žmogui ir idėjoms bei panašius dalykus. Akivaizdu, kad visi puoselėjo didelį norą pasikalbėti apie savo kūrinius.

Beje, pasak kolegų, knyga yra didesnė saviraiška nei straipsnis ar redaktoriaus darbas. Ypač žmonėms, kurie dirbdami žurnalistikoje ilgai domėjosi kokia nors viena sritimi, savo žinias ir patirtį maga išlieti knygomis. O dažnai viena parengta knyga prišaukia leidėjų ar herojų pasiūlymų dėl antros, trečios... Taigi, pasitraukus iš aktyvios žurnalistikos, knygos lieka bene pagrindine žurnalistų saviraiškos forma.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Albertas Vaidila griauina stereotipus

”

LŽS ir NŽKA narys Albertas Vaidila, Valstybiniam dailės institute studijavęs menotyra, spaudoje jau seniai pasireiškė kaip brandus menotyrininkas. Tačiau jis kūrė ne tik raštu. A. Vaidilos rankose smagiai sukosi skulptoriaus kaltas, jis tapė aliejumi peizažus, naturmortus, iliustravo ir LŽS, NŽKA, kitų organizacijų, įstaigų, ir pavienių autorių leidžiamas knygas, kūrė ekslibrisus, draugiškus šaržus, portretus.

Albertas Vaidila
Asmeninio archyvo nuotr.

“

Sukurta 100 žurnalistų portretų

Atrodo, dar visai neseniai, 2014 m. pavasarij, Vilniuje, Žurnalistų namuose, su pasisekimu buvo atidaryta kolegų Alberto paroda „Žurnalistų portretai“. Joje buvo eksponuojama apie 40 darbų. Tai buvo pirmoji Lietuvos istorijoje žurnalistų portretų paroda. Vėliau ši paroda eksponuota Vilniaus rotušėje, Seime.

„Sumanymas surengti žurnalistų portretų parodą kilo netikėtai, – tąsyk sakė kolega Albertas. – Kai surengiau Žurnalistų namuose parodą „Būties ženklai“, sulaukiau daug palankių atsiliepimų. Tai, matyt, ir buvo svarbiausia paskata pristatyti žurnalistų bendrijai vieno žanro – portretų – parodą. Peržiūrėdamas jau sukurtus žmonių portretus, pamačiau, kad didžiama jų – žurnalistai. Tuomet ir kilo mintis surengti kolegų žurnalistų portretų parodą, juolab kad su jais teko daug bendrauti anksčiau ir dabar įvairiomis progomis, o ypač dalyvaujant Žurnalistų sąjungos ir Žurnalistų namų veikloje.“

Vėliau kolega Albertas surengė parodų kitomis temomis, toliau plėtodamas modernaus impresionizmo galimybes. Tada maniau, kad A. Vaidila jau baigė žurnalistų portretų ciklą. Gerai, kad klydau. Pasirodo, nesireklamuodamas kolegų portretus jis kūrė ir toliau. Zino Kazėno, Kęstučio Šiaulyčio, Antano Račio, Jolantos Beniušytės, Broniaus Čekanausko, Giedrimės Didžiapetrienės,

Gedimino Pilaičio, Vytauto Kvietkausko, kitų plunksnos seserų ir brolių. Jau sukurta beveik 100 žurnalistų portretų.

Stebi žurnalistikos virtuvę

Žvelgiant į kolegų portretus kyla įvairių minčių. Visų pirma pradedi galvoti, kad mums, žurnalistams, iki šiol dailininkai tikrai neskyrė didelio dėmesio, greičiau net mūsų nepastebėdavo. Žurnalistų įamžinimas, atminties išsaugojimas buvo lyg ir nebūtinasis dalykas, tarsi mes – ne kultūros dalis.

Deja, iki šiol vyrauja stereotipas: jei žurnalistas rašo, fotografuoja ir kitaip propaguoja menininką, tai gerai, taip ir turi būti. O jeigu menininko žvilgsnis įdėmiau sustoja ties žurnalistu – tai kažkas ne taip, neįprasta, gal net nenormalu.

Kolega Albertas drąsiai griaua šiuos stereotipus. Dalyvaudamas įvairiuose žurnalistų suėjimuose, jis klausosi ne tik mūsų profesijos problemų, subtilybių, bet ir įdėmiai tyrinėja aplink esančius žmones, ieško jam patinkančių ar kažkuo išsiskiriančių charakterio ypatumų, veido bruožų. Portretuojamųjų nekamuoja ilgomis pozavimo valandomis, o juos fotografuoja iš įvairių rakursų, vėliau pasineria į kūrybinius kiekvieno portretuojamojo individualybės ženklą ieškojimus.

„Esu dėkingas žurnalistikai, nes ji suartino su daugeliu įdomių žmonių, vertė gilintis ne tik į man artimas kultūros ir meno sritis, bet ir į pačią žurnalistikos virtuvę. Jau dirbdamas Šiaulių miesto laikraščio redakcijoje daug dėmesio skyriau kūrybingų asmenybių, tarp jų ir žurnalistų, užmojams, jų darbams“, – sako kolega Albertas.

Tęsia modernaus impresionizmo tradicijas

A. Vaidilos darbuose galima išskirti dvi stilištes kryptis. Vieni portretai padengti stiliizuota linijine ir spalvinių dėmių ornamentika, jie dekoratyvūs, tęsiantys impresionizmo tradicijas, kituose dominuoja taškai, kaip priimta puantilistinėje tapyboje, postimpresionizme. Manau, kolegą Albertą galima laikyti moderniu impresionistu.

„Žmogus – ne velykinis margutis, todėl tik dekoras konkretaus žmogaus grožio neatskleis. Pagrindinį dėmesį skiriu kūnui ir veidui modeliuoti, proporcijoms išlaikyti, charakteringiems bruožams akcentuoti, psichologinei traktuotei. Tik visų šių komponentų organiška darna gali sukurti dinamišką ir įdomų žurnalisto portretą“, – teigia menininkas.

Kolegos Alberto dar nesibaigiantis žurnalistų portretų ciklas atliekamas palyginti naujoviška technika – kompiuterine tapyba ir grafika. Mums, žurnalistams, kompiuteris dabar atstoja darbo įrankį, rašomąją mašinėlę, informacijos šaltinį, archyvą, nuotraukų albumą, paštą, telegrafą, televizorių, kiną ir dar nežinia ką. O kolegai Albertui kompiuteris – tai dar ir atsiverianti virtualios tapybos drobė ar popieriaus lapas, dar ir molbertas, dažų paletė, teptukas, pieštukas...

Sudomino kompiuterinė tapyba ir grafika

Kompiuterinė tapyba ir grafika paviliojo kolegą Albertą jau seniai, prieš penkiolika metų. Ši vizualinių menų šaka jam tapo įprasta, kaip ir kitos tradicinės dailės šakos bei rūšys.

Alberto Vaidilos autoportretas.

Dailininkas įsitikinęs, kad vis pažangesnės, įmantresnės skaitmeninės technologijos atveria papildomas didžiules galimybes ieškoti naujų šiuolaikinę mūsų gyvenimą ir dvasią atitinkančių meno formų ir raiškos.

„Pavyzdžiui, naudodamasis kompiuterine piešimo programa gali pasinerti į virtualų pasaulį, kur perkeldamas paties nutapytą ar nupieštą vaizdą, fotografiją gali ne tik patobulinti, bet ir neatpažįstamai perkurti, deformuodamas arba suteikdamas visiškai naują formą, spalvas, faktūras, linijas. Ir pats autorius, ir žiūrovas galiausiai gali pamatyti visiškai kitą vaizdą, dažnai neįprastą, bet galintį priversti susimąstyti, sukelti estetinį pasitenkinimą“, – sako kolega Albertas.

Pradėjęs kurti kompiuterinės dailės kūrinius, jis sukaupe įvairaus žanro ir tematiškos darbų: peizažų, natiurmortų, kosminės tematikos, abstrakčių kompozicijų, tačiau jį

nuo pat jaunystės, netgi vaikystės kūrybinių bandymų ypač traukė žmogaus atvaizdas.

Pasak jo, žurnalistai labai individualūs. Jie pirmiausia yra žmonės, priklausantys inteligentijos sluoksniui, su savita intelektualumo žyme. Žurnalistų tipažas sklaidžiasi dvasinio gyvenimo, įtempto intelektualinio darbo užgrūdintu charakteriu, iki švytėjimo nugludintomis mintimis. Visa tai apibendrinus galima teigti, kad tai vidinio grožio tipažas.

Kolega Albertas ėmėsi nelengvo darbo – šį vidinį grožį iškelti į išorę, padaryti jį matomą. Todėl daugelyje jo darbų ypač ryški dekoratyvinė stilistika, o pats autorius teigia, kad jam kurti padeda supratimas, jog žurnalistas yra gražus žmogus. Laikydamasis tokios nuostatos jis ir rinkosi portretuojamuosius.

Manau, kad šis kolegos Alberto ciklas dar laukia ir solidesnio įprasminimo. Jis vertas būti išleistas ir atskiru spalvotu albumu.

Agnė Grinevičiūtė

Žygis kemperiais istoriniais takais

Žurnalistai keliautojai paminėjo Lietuvos 100-metį
ir pagerbė kolegą Vidą Dulkę

”

LŽS Kelionių žurnalistų klubo, švenčiančio gyvavimo dešimtmetį, nariai Lietuvos valstybės šimtmečiui ir pasvaliečiui fotografui Vidui Dulkei (1959–2017) atminti balandžio paskutinėmis dienomis kemperiais surengė žygį „Aplink Lietuvą' 18“. Ekipažą sudarė trys kemperiai.

Žurnalistai keliautojai
Ilzenbergo dvaro terasoje.
Vladimiro Davydovo nuotr.

“

Kelionės pradžia – nuo sraigių degustacijos

Kelionė pradėta iš Vilniaus atvykus prie Luodžio ežero Salako miestelyje, esančiame Zarasų rajone. Salakas priklauso Gražutės regioniniam parkui.

Pirmąją žygio dieną laukė afrikinių sraigių degustacija. Keliautojus svetingai priėmė Saulina Jegelevičienė ir Natalija Pronckienė savo 2012 m. įkurtame sraigių ūkyje Paskardiškio kaime. Moterys pasidžiaugė, kad jau gali eksportuoti sraigės ir į Barseloną, o šios tinkamos ne tik maisto pramonei, bet ir kosmetikos gamybai, ypač kremui nuo raukšlių. Iš sraigių ūkio keliautojai pajudėjo Rokiškio dvaro sodybos link. Rokiškio dvaro rūmai, kuriuose nuo 1952 m. veikia Rokiškio krašto muziejus, pastatyti 1801 m. klasicizmo stiliumi pagal nežinomo architektų projektą. 1905 m. centrinis pastatas buvo perstatytas pagal architektų K. Jankovskio ir P. Lilpopo projektą ir įgijo baroko elementų. Išskirtinę muziejaus vietą užima unikali dievadirbio Liongino Šepkos (1907–1985) drožinių ekspozicija. 2011 m. Rokiškio dvaro sodyba pripažinta patraukliausia Lietuvos turizmo vieta.

Laikraštis „Darbas“ neteko talentingo fotografo

Rokiškio dvaro sodybą pakeitė Ilzenbergo dvaras, kuriame keliautojus pasitiko išsamiai dvaro istoriją ir dabartį pristatęs jo vietininkas Gediminas Bingelis. Jis papasakojo

ir dvaro teritorijoje esančios Meilės salos legendą. 500 metų istoriją skaičiuojanti Ilzenbergo dvaro, atkurto privačiomis lėšomis, sodyba yra viena pirmųjų Lietuvoje, kuriai suteiktas autentiškumo sertifikatas. Dvarui taip pat priklauso ūkis, svečių namai, pirtis. Turui po dvarą artėjant į pabaigą, gidas Gediminas nusivedė visus prie patrankos, kurią čia pat ir iššovė, prieš tai paliepęs sugalvoti, ko ir kam norime palinkėti. Iš Ilzenbergo dvaro keliautojai išvyko į Pasvalį. Jame gyveno ir iki paskutinių savo gyvenimo dienų Pasvalio rajono laikraštyje „Darbas“, taip pat Pasvalio krašto istorijos ir kultūros žurnale „Šiaurietiški atsivėrimai“ dirbo fotografas, mūsų klubo narys ir tikrasis jo fotometraštininkas Vidas. Mūsų talentingasis kolega išėjo staiga ir netikėtai 2017 m. rugsėjo 24 d. Jo atminimą pagerbę kapinėse, kartu su laikraščio „Darbas“ redaktoriumi Viktoru Stanislovaičiu pavakarieniavome ir dar kartą prisiminėme savo brangųjį kolegą Vidą, nuo pat klubo įkūrimo 2007 m. įsiliejusį į jo veiklą ir meistriškai bei profesionaliai fiksavusį svarbiausias akimirkas...

Pažintis su dvarų kultūra

Kita stotelė – greta pasienio esanti Žagarė, vienas seniausių Žiemgalos krašto miestų. Jis pirmą kartą paminėtas 1253 m. dokumente, surašytame Rygos arkivyskupui, kapitulai ir kalavijuočiams dalijantis žiemgalių žemes. Kadaisė čia sugyveno skirtingų konfesijų atstovai, tarp kurių buvo nemažai žydų. Žagarėje mus pasitikusi Giedrė Rakštienė iš Žagarės regioninio parko direkcijos ne tik papasakojo apie patį miestelį, bet ir parodė ryškiausius jo objektus. Vienas jų – senosios Žagarės bažnyčia, kurios kriptoje nuo 1779 m. iki 1963 m. buvo Barbaros

Žygis trimis kempingais aplink Lietuvą.
Vladimiro Davydovo nuotr.

Umiastauskaitės (Barboros Žagarietės) palaikai. Ją vietiniai laikė beveik šventąja, palaimintąja, tad čia ėmė formuotis jos kultas. G. Rakštienė taip pat supažindino su Žagarės dvaro rūmais, kurie 2015 m. pradžioje prikelti naujam gyvenimui. Keliautojai neatsispyrė pagundai užlipti ant jų stogo ir netgi iškelti klubo vėliavą! Prieš trejus metus Žagarė buvo tituluota Lietuvos kultūros sostine. XVIII a. pabaigoje Rusijos carienė Jekaterina II, užgrobusi Lietuvą, daugelį Šiaulių ekonomijos dvarų, taip pat ir Naująją Žagarę, padovanojo savo favoritui Platonui Zubovui. Vėliau dvarą valdė dvarininkai Naryškinai, pavertę Žagarės rūmus prašmatnia angliško stiliaus rezidencija su žirgynu ir parku.

Nusilenkta Vydūnui

Kadangi dėl prasto oro nepavyko, kaip planuota, aplankyti Menčių karjero, tad pasukome tiesiai į Kintus, Vydūno kultūros

centrą. Jame susipažinome su filosofu, mokytoju, rašytoju, Mažosios Lietuvos kultūros veikėju Vilhelmu Storosta-Vydūnu (1868–1953). Jis palaidotas greta Rambyno kalno esančiose kapinaitėse, tad aplankėme ir šios asmenybės, kurios gimimo 150-ąsias metines šiemet minime, kapą. Be to, 2018-uosius Lietuvos Respublikos Seimas yra paskelbęs Vydūno metais.

Kitą dieną pradėjome Ventės ornitologinėje stotyje, užsukome į Uostadvarį, Bitėnų kapinaites, Rusnę. Pastarojoje 2015 m. pabaigoje pastatytas paminklas Mahatmai Gandhi ir iš šio pamaro miestelio kilusiam žydų architektui Hermanui Kallenbachui. Iš Rusnės patraukėme prie Sudargo piliakalnių kompleksu. Jį sudaro penki (Balnakalnis, Žydkapiai, Bevardis, Pilaitė ir Vorpilis) ne per toliausiai vienas nuo kito nutolę, palei Nemuną išsidėstę stačiašlaičiai piliakalniai, nuo kurių atsiveria fantastiška panorama. Šie piliakalniai daugeliui keliautojų tapo tikru atradimu.

Manoma, kad ant vieno iš piliakalnių stovėjusi medinė kunigaikščio Sudargo pilis, sudeginta 1317 m.

Tautiška giesmė prie V. Kudirkos kapo

Važiuodami į prie Vištyčio ežero esantį kempingą „Pušėlė“ stabtelėjome Keturnaujienos kaime. Jame vidury buvusio aerodromo galima išvysti rymančią Suodžių kopytėlę, kurios vietoje sovietmečiu stovėjo regėtojos Angelės Matijošaitienės (Aneliukės) namai. Apie ją išsamiai papasakojo Aneliukė pažinojusi moteris, kuri puoselėja jos atminimą. Saulei artėjant prie laidos, pasiekėme Kudirkos Naumiestį. Prie Vinco Kudirkos kapo sugiedoję tautišką giesmę po kelių

minučių jau stebėjome, kaip saulė nyksta iš horizonto...

Paskutinę kelionės dieną pradėjome nuo Rudaminos piliakalnio. Tai vienas žymiausių Užnemunėje gyvenusių jotvingių paminklų. Kai kurie istorikai mano, kad ant šio piliakalnio 1240 m. kunigaikštis Ringaudas pastatė Rudaminos pilį ir kad čia Mindaugas buvo vainikuotas Lietuvos karaliumi. Nuo šio piliakalnio atsiveria išties vaizdinga panorama. Pasigrožėjus apylinkėmis kelionės maršrutas toliau vedė į Lazdijus, Veisiejus, Merkinę ir Perloją. Pastaroji su paminklu Vytautui Didžiajam simboliškai tapo paskutine žygio stotele. Čia vieni su kitais atsisveikinome tikėdamiesi, kad ir kitąmet tradiciškai išsiruošime pakeliauti (po Lietuvą, o gal ir ne tik) kempieriais.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Jolanta Beniušytė

Kudirkos Naumiestyje paminėta Spaudos diena

”

Gegužės 5 dieną Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienos proga Kudirkos Naumiestyje vyko šalies žurnalistų šventė, buvo įteiktos dvi prestižinės Lietuvos žurnalistų sąjungos premijos bei kiti apdovanojimai.

“

Po iškilmingos premijų teikimo ceremonijos: (iš kairės) V. Gedgaudo premijos laureatas Dovydas Pancerovas, LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius ir V. Kudirkos premijos laureatas Juozas Kundrotas su šakiečių mamų ir dukrų kvartetu, kūrusiu šventinę nuotaiką renginyje.
Gedimino Pilaičio nuotr.

Iš Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, kitų miestų ir rajonų susirinkę žurnalistai buvo pavaišinti Šakių rajono leidinio „Laikraštis „Valsčius“ žurnalisčių keptais pyragais ir kava, jiems buvo surengta ekskursija po Vinco Kudirkos muziejų, kuriame ir vyko Spaudos dienos minėjimas bei iškilmingas premijų įteikimas. Renginį gražiu poetiniu žodžiu pradėjo žurnalistas ir skaitovas Juozas Šalkauskas, šventišką nuotaiką kūrė šakiečių mamų ir dukrų kvartetas, dainavęs pritariant gitaroms. Šventiniam renginiui dirigavo Lietuvos žurnalistų sąjungos ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos pirmininkas Dainius Radzevičius. Jis paskelbė, kad 10 žmonių vertinimo komisija, vadovaujama docentės Jolantos Mažylės, šiemet Vytauto Gedgaudo premiją nutarė skirti vilniečiui Dovydui Pancerovui už knygą „Kiborgų žemė“ ir paramos projektą. Pagal šį projektą už parduotas knygas lėšos atiteko vienai Tauragės rajono miškuose, toli nuo miesto įsikūrusiai 400 šauktinių kuopai įsirengti skaityklą, įsigyti knygų, stalo žaidimų.

Tiriamosios žurnalistikos atstovas, portalo „15min“ žurnalistas, LŽS narys D. Pancerovas, atsiimdamas apdovanojimą, neslėpė esąs giliai sujaudintas ir dėkojo už pasitikėjimą. Žurnalistas 2014–2016 metais dirbo reporteriu per Maidano revoliuciją, vėliau – Rytų Ukrainos fronte. Savo knygoje D. Pancerovas pasakoja apie tai, kaip jį, rimtiems išbandymams nepasiruošusį jauną reporterį, įtraukė Ukrainos tragedija. Žinomo žurnalisto knyga ir labdaringa veikla yra unikalūs žurnalistinis projektas.

Garbinga Vinco Kudirkos premija vertinimo komisijos sprendimu šiemet skirta kauniečiui

Juozui Kundrotui už knygas „Kryžius nuo knygnešio kapo“ ir „Viena knygnešio diena“. Pasak LŽS pirmininko D. Radzevičiaus, šios knygos ir premija – talentingo žurnalisto kūrybinio gyvenimo vainikavimas. Plačiau apie J. Kundrotą – šiame almanacho numeryje spausdinamame žurnalistės Daivos Červokienės parengtame interviu „Juozas Kundrotas: „Meilė literatūrai atvedė į žurnalistiką“.

Šventėje LŽS įsteigtu prizų „Už drąsą ginant žurnalistų teises“ D. Radzevičius apdovanojo „Laikraščio „Valsčius“ redaktorę Giedrimeį Didžiapetrieneį.

Po iškilmingosios Spaudos šventės dalies žurnalistai, susirinkę prie V. Kudirkos paminklo, sukūrė *flashmob* „Laisvė“, kuris buvo filmuojamas iš drono, ir tą patį vakarą žurnalistų šventės siužetas buvo parodytas per televiziją. Premijų laureatai, skirtingų kartų žurnalistai J. Kundrotas ir D. Pancerovas apėjo aplink paminklą, priimdami sveikinimus iš kiekvieno kolegos – ši šventės akimirka buvo itin jaudinanti ir džiugi.

Vėliau Spaudos šventės dalyviai persikėlė į Zyplių dvarą, kur vyko ekskursijos, kulinariinio paveldo degustavimas, koncertavo kaimo kapela.

Renginį organizavo Lietuvos žurnalistų sąjunga, Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, Lietuvos nacionalinio muziejaus padalinys V. Kudirkos muziejus bei „Laikraščio „Valsčius“ redakcija.

Remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Lietuvos žurnalistų sąjungos šventės akimirkos

LŽS pirmininkas D. Radzevičius V. Kudirkos premiją įteikė kauniečiui Juozui Kundrotui.

Šventę fiksavo daug objektyvų, tarp jų ir kauniečio žurnalisto Vido Mačiulio vaizdo kamera.

Už drąsą ginant žurnalistų teises D. Radzevičius apdovanojo G. Didžiapetriene.

Premijų laureatus sveikino Šakių rajono mero pavaduotojas Bernardinas Petras Vainius.

Vilniečiai žurnalistai Raimondas Polis ir Aldona Armalė.

D. Pancerovas su sūneliu.

D. Radzevičius dėkoja V. Kudirkos muziejaus vadovei Irenai Zinkevičienei už priėmimą.

Vilniečiai žurnalistai: (iš kairės) Vytautas Kvietkauskas, Vytautas Žeimantas, Juozas Šalkauskas ir Bronius Čekanauskas.

Flashmobas „Laisvė“ prie V. Kudirkos paminklo.

Prestižinių LŽS premijų laureatai, skirtingų žurnalistų kartų atstovai D. Pancerovas ir J. Kundrotas.

Premijų laureatai apėjo garbės ratą, sveikindamiesi su kolegomis.

Kaip visada geros nuotaikos LŽS pirmininkas D. Radzevičius su žmona Jūrate.

LŽS Kauno apskrities skyriaus pirmininkas V. Mačiulis.

Lietuvos žurnalistų sąjungos šventės akimirkos

Šventiškai nusiteikusiųs LŽS Vilniaus skyriaus žurnalistės: (iš kairės) Daiva Červokienė, Angelė Adomaitienė, Aldona Armalė, LRT žurnalistų klubo vadovė Virginija Motiejūnienė, žurnalistė Liana Binkauskienė.

LŽS Klaipėdos apskrities skyriui atstovavo skyriaus pirmininkė Jolanta Beniušytė ir skyriaus tarybos narys Gediminas Pilaitis.

LŽS šventėje: D. Pancerovas ir D. Radzevičius.

Zyplių dvaro šeimininkas Vidas Cikana su fotomenininku Stasiu Paškevičiumi ir jo žmona Birute.

Arino Sartanavičiaus ir Gedimino Pilaičio nuotraukos.

Apie premijas

Vinco Kudirkos premija yra svarbiausia kasmetinė Lietuvos žurnalistų sąjungos ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos premija, skiriama žurnalistui už brandžius, humanistines, etines vertybes ir pilietinės-patriotinės

visuomenės ugdomo prioritetus puoselėjančius bei valstybingumą stiprinančius spaudos, radijo, televizijos ar fotožurnalistikos autorinius darbus už praėjusius metus. Vytauto Gedgaudo premija skiriama LŽS nariui už turiniu ir forma išskirtinius spaudos, radijo, televizijos, interneto ir fotožurnalistikos darbus.

Klaipėdos žurnalistai išsidalijo apdovanojimus ŽENIA 2018

”

Uostamiesčio žurnalistai kaip visada trankiai gegužės 11 dieną atšventė profesinę šventę – ŽENIA 2018, kuri skirta Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienai paminėti.

Klaipėdos žurnalistai su savo bičiuliais ŽENIA 2018 šventėje.

Eugenijaus Maciaus nuotr.

“

ŽENIA (Žurnalisto Entuziasto Nepriklausomo Informatoriaus Apdovanojimai) šventę Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) Klaipėdos apskrities skyrius visiems miesto žurnalistams surengė jubiliejinį, jau 10 kartą! Beje, pati šventė užgimė 2000 metais. ŽENIA unikali tuo, jog patys žurnalistai išrenka per metus labiausiai profesinėje veikloje pasižymėjusius kolegas ir balsuoja itin demokratiškai – sustodami kandidatui už nugaros. Kas turės daugiau palaikančiųjų – tas laimės.

Šventės proga gausiai susirinkusius žurnalistus pasveikino LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius, LŽS valdybos narė, Klaipėdos apskrities skyriaus pirmininkė Jolanta Beniušytė, Klaipėdos meras Vytautas Grubliauskas, miesto įmonių ir organizacijų atstovai.

D. Radzevičius į Klaipėdą atvežė ir iškilmingai įteikė „skolos“ medalį Vinco Kudirkos

premijos 2010 m. laureatei Gražinai Juodytei, kuri jo buvo negavusi. G. Juodytė pelnė šį apdovanojimą už knygą „Klaipėdos akvarelės“.

LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus tarybos teikimu medaliais „Už nuopelnus žurnalistikai“ apdovanotos dvi skyriaus narės: Janina Zvonkuvienė, buvusi „Klaipėdos“ dienraščio žurnalistė, ir Vitalija Vitkauskienė, „Pajūrio naujienų“ (Kretingos r.) vyriausioji redaktorė, žurnalistė. Dar vienas LŽS medalis „Už nuopelnus žurnalistikai“ LŽS Vilniaus skyriaus teikimu įteiktas šio skyriaus narei Vilijai Butkuvieniui, „Bangos“ laikraščio redaktorei (Klaipėdos r.).

LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus tarybos teikimu 2018 m. „Metų žurnalisto“ apdovanojimas – skulptūrėlė ir diplomai įteiktas „Lietuvos žinių“ žurnalistui klaidiečiui Denisui Nikitenkai už aktyvią visuomeninę, kraštotyrinę, šviečiamąją veiklą, išleistą pažintinį leidinį „Pilsoto žemės pilys“.

Nugalėtojai renkami demokratišku būdu: už kurio pretendento į ŽENIA statulėlę nugaros sustos kuo daugiau kolegų – tas ir laimi.

Eugenijaus Maciaus nuotr.

Apdovanojimai su šmaikščiais komentarais išdalyti ir penkiose tradicinėse ŽENIA nominacijose: „Metų skrydis“, „Metų atradimas“, „Metų praradimas“, „Metų praskridimas“, „Metų knyslys“. Apdovanojimų paradiui vadovavo nepamainoma ŽENIA siekla – žurnalistas Žydrūnas Naujokas, kasmet

Garbingą „Metų knyslio“ apdovanojimą pelnė „Lietuvos ryto TV“ reporterė Gintarė Butkienė.
Engenijaus Maciaus nuotr.

keičiantis įvaizdį. Šiomet jis pasidabino Angelo apdarais.

Kandidatus šioms nominacijoms siūlė visų Klaipėdos žiniasklaidos priemonių atstovai, o nugalėtojus rinko ir kolegų pasiekimus vertino patys vakaro dalyviai, stodami už nugaros, jų manymu, apdovanojimo labiausiai nusipelnusiam asmeniui.

„Metų atradimo“ nominacijoje nugalėjo interneto portalo „Atvira Klaipėda“ įkūrėjas Martynas Vainorius už netikėtą talento proveržį – už atrastą labdarinę-pašalpinę žurnalistiką.

„Metų praradimu“ pripažintas dienraščio „Vakarų ekspresas“ redaktorius Rytis Savickis už tai, kad spjovęs į nuo bėgių riedantį traukinį perlipo į stabilesnį tanklaivį. R. Savickis palieka redaktoriaus kėdę šiame dienraštyje ir renkasi viešųjų ryšių specialisto kelią.

ŽENIA „Ačiū“ nominacija už gerą bendravimą su žurnalistais įteikta „DFDS Seaways“ komunikacijos vadovui Vaidui Klumbiui.
Engenijaus Maciaus nuotr.

LŽS medaliais „Už nuopelnus žurnalistikai“ apdovanotos žurnalistės Vitalija Vitkauskienė, Janina Zvonkuvienė ir Vilija Butkuvienė, o Gražinai Juodytei (antra iš dešinės) įteiktas seniau pelnytas V. Kudirkos premijos medalis. Koleges su apdovanojimais nuoširdžiai pasveikino LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus pirmininkė Jolanta Beniušytė (iš kairės), jos pavaduotojas Žydrūnas Naujokas ir LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius.

Eugenijaus Maciaus nuotr.

„Metų skrydžio“ apdovanojimas už staigiausią kilimą karjeros laiptais atiteko Valdui Pryšmantui už tai, kad valdžią Anglijos interneto portale „Tiesa“ užėmė neišvykdamas iš Klaipėdos. V. Pryšmantas tapo šios žiniasklaidos priemonės redaktoriumi, prieš tai dirbęs korespondentu.

„Metų praskridimo“ nominacija įteikiama už didžiausią nesusipratimą žurnalisto veikloje. Šį kartą ji atiteko žurnalistikos asui Valdemarui Puodžiūnui už santuokinę praktiką „Balticum TV“ žiniuose.

Garbingą „Metų knyslio“ apdovanojimą už tiriamąją žurnalistiką iškovojo „Lietuvos ryto TV“ reporterė Gintarė Butkienė – už rezonansinius reportažus apie prokuratūroje surastą dviratininkus trankančią kelių erelę ir pradingusiame kaimo kelyje aptiktus Landsbergio pėdsakus.

Už „Taiklią akį“ apdovanota žurnalistė ir fotografė J. Beniušytė. Jos nuotrauka buvo išrinkta geriausia fotokonkurse „Kadre – Klaipėdos žurnalistai“. Apdovanojimą žurnalistei įteikė spaustuvininkas, žinomas fotomenininkas Saulius Jokužys.

ŽENIA „Ačiū“ nominacija už geriausią šių metų bendravimą su uostamiesčio žurnalistais įteikta tarptautinių keltų kompanijos „DFDS Seaways“ komunikacijos vadovui Vaidui Klumbiui.

Už profesionalius radijo reportažus uosto aktualijų tema Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija pasveikino „Lalunos“ radijo žurnalistą Ž. Naujoką.

**LŽS Klaipėdos apskrities
skyriaus informacija**

Alberto Vaidilos sukurti žurnalistų portretai

Aida VĖŽELIENĖ

Asta ŠIUKŠTERIENĖ

Vytautas
KVIETKAUSKAS

Zinas KAZĖNAS

Jeronimas LAUCIUS

Apolinaras JUODPUSIS

Bronius ČEKANAUSKAS

Kazys Kęstutis ŠIAULYTIS

Loreta
NIKOLENKIENĖ

Turinys

REDAKTORĖS ŽODIS	3
MES – ŽURNALISTAI. NUOMONĖS	
Žodžio laisvė nėra dovana	6
Žurnalistas yra kovotojas be ginklo	11
Nuo politikos iki žurnalistikos – nauji iššūkiai	19
KARŠTA AKTUALIJA	
Diskusija: kas padės išlikti žurnalistikai?	25
Kas mums labiausiai rūpi?	33
VEIDAI IŠ ARTI	
Juozas Kundrotas: „Meilė literatūrai atvedė į žurnalistiką“	42
Rajono laikraščio redaktoriaus mintys	48
ETIKA IR PROFESIONALUMAS	
Žurnalistikos ir politikos sankirtoje	53
LIETUVOS VALSTYBEI – 100 METŲ	
Šimtmečio žmogumi tapęs profesorius L. Mažylis ragavo ir žurnalisto duonos	58
Ernestas Galvanauskas: griauianti spauda tampa politinės kovos įrankiu	66
SPAUDOS IR FOTOGRAFIJOS ISTORIJA	
Kaip „Sąjūdžio žinios“ sugriovė baimės ir tylos sieną	74
Laikraštis, išgyvenęs spaudos draudimo laikais	81
Lietuvos žurnalistų sąjungos Klaipėdos skyriaus veikla 1932–1939 metais	94
MŪSŲ KŪRYBA	
Žurnalistų knygoje – apie istorines ir šiandienos asmenybes	104
Albertas Vaidila griaua stereotipus	112
ŽURNALISTŲ KELIONĖS	
Žygis kemperiais istoriniais takais	116
ŽURNALISTŲ RENGINIAI	
Kudirkos Naumiestyje paminėta Spaudos diena	120
Klaipėdos žurnalistai išsidalijo apdovanojimus ŽENIA 2018	125